

**VILNIAUS UNIVERSITETO TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS TEISĖS IR CIVILINIO PROCESO KATEDRA**

Magistro darbas

**„PRIEVOLĖS ŠALIŲ BENDRADARBIAVIMO PRINCIPAS IR JO
TAKYMAS LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE“**

**„PRINCIPLE OF COOPERATION OF PARTIES TO AN
OBLIGATION AND ITS APPLICATION IN THE LITHUANIAN
CASE - LAW”**

Autorius: dieninių magistro studijų 5 kurso komercinės
teisės specializacijos studentas Linas Gelūnas

Darbo vadovas: Asist.. dr. S. Drazdauskas

VILNIUS 2008

TURINYS

IŽANGA	2
1. SAŽININGUMO PRINCIPO SAMPRATA	5
1.1. Sažiningumo principo kilmė	5
1.2. Sažiningumo principo apibrėžimas tarptautiniuose dokumentuose.....	7
1.3. Sažiningumo samprata atskirų valstybių teisėje	10
1.3.1. Sažiningumo samprata Vokietijos teisėje	10
1.3.2. Sažiningumo principas Prancūzijos teisėje	13
1.3.3. Sažiningumo principas Olandijos teisėje	15
1.3.4. Sažiningumo principas Italijos teisėje	16
1.3.5. Sažiningumo principas Anglijos teisėje.....	18
1.3.6. Sažiningumo principas JAV teisėje	20
1.4. Sažiningumo principo pagrindiniai bruožai.....	21
2. SAŽININGUMO PRINCIPAS LIETUVOS TEISĖJE	23
2.1. Sažiningumo samprata Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse	23
2.2. Šalių bendradarbiavimo (kooperavimosi) pareiga Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse	28
3. Šalių bendradarbiavimo principas Lietuvos teismų praktikoje.....	30
3.1. Šalių bendradarbiavimo principo samprata teismų praktikoje.....	30
3.2. Šalių bendradarbiavimo principo taikymas nagrinėjant bylas dėl nuomos sutarčių....	36
3.3. Šalių bendradarbiavimo principo taikymas rangos sutartyse.....	42
3.4. Šalių bendradarbiavimo principo taikymas bylose dėl paslaugų sutarčių	48
3.5. Šalių bendradarbiavimo principo taikymas bylose dėl draudimo sutarčių.....	53
3.6. Šalių bendradarbiavimo pareigos reikšmė teismo ginčo tarp šalių išsprendimui....	58
IŠVADOS	60
LITERATŪROS SĄRAŠAS	62
SANTRAUKA.....	67
SUMMARY.....	68

Įžanga

Šalių bendradarbiavimo pareiga yra specialiai pabrėžiama daugelio šalių įstatymuose. Tai yra ne tik pareiga, susiformavusi ilgametėje sutarčių teisės praktikoje, bet ir veiksnys, neretai lemiantis sutarties įvykdymo tinkamumą ar patį įvykdymą apskritai. Be to, tik tinkamo bendradarbiavimo tarp šalių užtikrinimas gali būti silpnesniosios prievolės šalies apsaugos prielaida.

Šalių bendradarbiavimo pareiga egzistuoja ne savaime, o yra kilusi iš sąžiningumo principo. Šis principas ko gero visose civilizuotose šalyse yra viena iš pamatinių vertybių, kuriomis remiasi visa teisės sistema. Neišsiaiškinus šio principo turinio, neįmanoma ir gerai suprasti pačios šalių bendradarbiavimo pareigos prasmės. Dėl to šiame darbe bus stengiamasi visų pirma apžvelgti sąžiningumo principo kilmę, jo skirtingas sampratas atskirose valstybėse ir taip bent kiek konkrečiau išsiaiškinti jo (o kartu – ir iš jo išvestos šalių bendradarbiavimo pareigos) turinį.

Paprastai įstatymuose principų turinys nėra išsamiai atskleidžiamas, tą paliekama padaryti doktrinai ir teismų praktikai. Ne išimtis yra ir prievolės šalių bendradarbiavimo principas. Dėl šios priežasties darbe nagrinėjami Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimai, susiję su minėto principo taikymu bei stengiamasi atskleisti, kokią įtaką šio principo taikymas daro prievolės šalių teismo ginčo išsprendimui.

Darbas susideda iš trijų dalių. Pirmojoje yra nagrinėjama užsienio šalių sąžiningumo principo bei iš jo išplaukiančios prievolės šalių bendradarbiavimo pareigos samprata. Antrojoje dalyje nagrinėjama, kokia yra sąžiningumo principo ir iš jo išplaukiančio šalių bendradarbiavimo principo samprata Lietuvos teisės aktuose bei doktrinoje. Trečiojoje dalyje yra nagrinėjama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika taikant šalių bendradarbiavimo principą ir daromi apibendrinimai apie tai, kokią įtaką ginčo tarp prievolės šalių išsprendimui turi bendradarbiavimo pareigos pažeidimas. Nagrinėjimui pasirinktos teismo nutartys dėl nuomos, rangos, paslaugų ir draudimo sutarčių. Taip padaryta, nes bylose dėl šių rūšių sutarčių, autoriau nuomone, bendradarbiavimo principo taikymas yra aktualiausias. Šią autoriaus nuomonę patvirtina ir faktas, kad būtent sprendžiant bylas, kilusias iš minėtų sutarčių Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika yra pati gausiausia darbe nagrinėjamo principo taikymo aspektu.

Aktualumas. Lietuvos teismų praktikoje pastebima tendencija, jog vis dažniau sprendimai priimami ne tik formaliai, remiantis įstatymo raide, bet ir įvertinant šalių elgesį platesniame, teisės principų, kontekste. Dėl šios priežasties didelę reikšmę turi tiek teorinis principų turinio supratimas, tiek ir praktinis tų principų taikymas priimant teismų sprendimus. Šalių bendradarbiavimo principas yra vienas iš labiausiai tikrąją šalių valią atspindinčių, apie prievolinių pareigų atlikimą spręsti leidžiančių principų. Dėl to yra itin aktualu išsiaiškinti šalių bendradarbiavimo principo turinį, o tą padarius – ir tai, kaip šį principą interpretuoja Lietuvos teismai.

Originalumas. Lietuvos teisės doktrinoje yra itin mažai darbų, skirtų šalių bendradarbiavimo principo analizei. Vien šiam principui savo darbus yra paskyrę tik pora autorių (S.Drazdauskas, R.Balčikonis). Kiti autoriai yra šiek tiek nagrinėję minėtą principą platesniame kontekste - darbuose, skirtuose sąžiningumo principo analizei. Visi minėti autoriai daugiausiai dėmesio skyrė teorinei principo sampratai, pareigoms, sudarančioms šalių bendradarbiavimo principo turinį. Šio darbo originalumas visų pirma pasireiškia tuo, kad į šalių bendradarbiavimo principą yra žiūrima plačiau nei ankstesniuose darbuose. Šiame darbe ne tik aiškinamasi principo turinį, bet ir apžvelgiama teismų praktika, daromos išvados apie tai, kokią poveikį šalių teismo ginčo sprendimui turi šio principo taikymas.

Tikslas. Pagrindinis šio darbo tikslas – nustatyti esminius prievolės šalių bendradarbiavimo principo požymius bei tai, kokią įtaką šio principo taikymas turi prievolės šalių teismo ginčo baigčiai. Siekiant šio tikslo išsikelti tokie uždaviniai:

- 1) Išanalizavus Lietuvos ir užsienio doktrinos darbus nustatyti kokia yra sąžiningumo principo bei iš jo išplaukiančios šalių bendradarbiavimo pareigos samprata, pagrindiniai elementai, reikšmė;
- 2) Išnagrinėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką taikant šalių bendradarbiavimo principą;
- 3) Apibendrinus tyrimo metu tirtus šaltinius padaryti išvadas apie tai, kokią įtaką prievolės šalių teismo ginčo sprendimui turi šalių bendradarbiavimo pareigos pažeidimas.

Metodai. Šiame moksliniame darbe yra remiamasi teisės teorijoje pripažintais mokslinio tyrimo metodais. Lyginamuoju metodu remiamasi lyginant skirtingų valstybių sąžiningumo ir šalių bendradarbiavimo principų sampratas. Loginis ir sisteminis metodai yra priemonės, padedančios apdoroti visą gausią šio mokslinio tyrimo medžiagą, išskirti tyrimui svarbiausius aspektus. Istorinio metodo dėka galima pagrįsti, kodėl atskirose valstybėse

susiklostė tam tikri bendradarbiavimo pareigos elementai, kaip jie keitėsi atskirais laikotarpiais. Remiantis teleologiniu metodu nustatomi tikslai, kuriuos leidžia pasiekti šalių bendradarbiavimo principas.

Pagrindiniai šaltiniai. Šiame darbe remiamasi iš esmės dvių rūšių šaltiniais. Pirmojoje ir antrojoje dalyse daugiausiai remiamasi doktrinos šaltiniais. Nagrinėjami ne tik Lietuvos, bet ir kitų gilią teisės tradicijas turinčių Europos valstybių – Vokietijos, Olandijos, Prancūzijos, Italijos - praktiką sąžiningumo bei šalių bendradarbiavimo principo srityje aprašančių autorių darbai. Lyginamaisiais tikslais pateikiama ir principo analizė bendrosios teisės valstybių (JAV, Anglijos) teisėje. Antrojoje ir trečiojoje darbo dalyse analizuojami teismų sprendimai. Nors didžiausias dėmesys yra skiriamas teismų praktiką formuojančio Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimams, tačiau analizuojant juos aptariami ir žemesnių instancijų teismų argumentai.

1. SAŽININGUMO PRINCIPO SAMPRATA

1.1. Sažiningumo principo kilmė

Sažiningumas yra plati koncepcija, apimanti daug skirtingų ir plačių teisinės, moralinės ir socialinės kilmės elementų. Nėra tiksliai žinoma, kada šis principas buvo pradėtas vystyti. Kai kurie autoriai sažiningumą moraline ir filosofine prasme kildina dar iš senovės Graikijos filosofų darbų. Pavyzdžiui, dar Platonas IV – V amžiuje pr. Kr. teigė, kad „susitarimų privalu laikytis, nes to reikalauja sažiningumas“.¹

Visgi teisine prasme, sažiningumo principas, kaip ir nemaža dalis kitų civilinės teisės institutų, yra kildinamas iš romėnų teisės. Visų pirma, sažiningumo principo susiformavimas yra siejamas su bona fides doktrinos atsiradimu.² Pastaroji doktrina romėnų teisėje susiformavo tik besibaigiant respublikos epochai, kai vis didėjant imperijos teritorijai, augant jos gyventojų skaičiui, plečiantis teisinių santykių įvairovei vis labiau tapo aišku, kad teisme remtis vien Dvylikos lentelių įstatymu nebepakaks. Anksčiau Romoje egzistavusį vien šiuo įstatymų sąvadu pagrįstą teisminį procesą pakeitė formuliarinis procesas. Istorikai nesutaria, kada tiksliai tai įvyko. Visgi labiausiai paplitusi yra nuomonė, kad pradžia formuliariniam procesui davė maždaug 149 – 126 m. pr. Kr. išleistas Lex Aebutia bei du Julijaus įstatymai (duae leges Iuliae), kurių išleidimo data nėra žinoma.³

Naujasis formuliarinis procesas ir toliau buvo pagrįstas griežtai vien tik įstatymo raide (stricti iuris), tačiau buvo ir viena išlyga. Bylos šalys galėjo įteikti teisėjui formulę, kurioje būtų įrašytas nurodymas „et fide bona“. Tai reiškė, kad teisėjas turėjo nagrinėti bylą remiantis civilinėje teisėje nusistovėjusiais papročiais ir gera valia.⁴ Be to, į formulę galėjo būti įrašyta ir taip vadinama exceptio doli išimtis, kuri reiškė, kad „atsakovas gali būti pripažintas atsakingu už savo veiksmus ar neveikimą tik tuo atveju, jei ieškovas nieko nesažiningo nepadarė“.⁵ Ši doktrina lėmė didelius pokyčius romėnų teismo procese. Viena vertus, teisėjai ir toliau turėjo priimti sprendimus kreipdami didžiausią dėmesį į stricti iuris. Kita vertus, šios doktrinos dėka teisėjai senovės Romoje įgijo diskrecijos teisę spręsti,

¹ MIKELĖNAS V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius, 1996. P.20.

² DRAZDAUSKAS S. Sažiningumo principas Lietuvos sutarčių teisėje// Teisė nr. 65, 2007. P. 38 – 50.

³ NEKROŠIUS I., NEKROŠIUS V., VĖLYVIS S. Romėnų teisė. Vilnius, 1999.P. 42.

⁴ Ten pat, p. 43.

⁵ BALČIKONIS R. Sažiningumo principas sutarčių teisėje// Jurisprudencija nr. 41(33), 2003. P. 164 – 181.

kas yra sąžininga ir protinga. Tai reiškė, jog teisėjas pirmą sykį galėjo atsižvelgti ne vien į įstatymo raidę, bet ir į jo dvasią. Didžiausias dėmesys galėjo būti kreipiamas ne tiek į patį teisiamo asmens elgesį, bet į tas teisingumui ir sąžiningumui prieštaraujančias pasekmes, kurias toks šio asmens elgesys sukėlė.⁶ Bona fides doktrina suteikė romėnų teisei daugiau lankstumo ir patogumo, maksimaliai priartindama Romos proceso pagrindines nuostatas prie modernių laikų teismo proceso pagrindų. Visa tai leido Romos teisei sistemai visiškai prisitaikyti prie kintančio laikmečio bei jo diktuojamų realijų. Vis labiau senstant Dvylikos lentelių įstatymu pagrįstam *stricti iuris* principui, vis plačiau buvo taikoma bona fides doktrina, leidusi kodifikuotai romėnų teisei būti dinamiškai, išspręsti teises problemas taip, kad sprendimais būtų pasitikima kaip teisingais ir sąžiningais.⁷ Su laiku bona fides doktrina taip išsiplėtė ir padarė tokią įtaką, kad ji iš esmės tapo vienu iš pagrindinių *lex mercatoria* principų ir buvo pradėta plačiai naudoti pirklių tarpusavio santykiams.⁸

Net ir žlugus Romos imperijai bona fides doktrina nesužlugo. Priešingai, ji drauge su kitomis svarbiausiomis romėnų teisės nuostatomis išplito visoje Europoje. Šis procesas yra vadinamas romėnų teisės recepcija. Šio ilgai trukusio ir netolygiai atskirose valstybėse vykusio proceso metu pagrindines romėnų teisės nuostatas po truputį perėmė besikuriančios naujosios Europos valstybės. Procesas nulėmė, kad viena vertus visose valstybėse buvo įtvirtintos bona fides nuostatos, bet ir tai, jog ši koncepcija buvo įgyvendinta atskirose valstybėse skirtingai.

Iškart po Romos imperijos žlugimo jų teisę perėmė buvusiose imperijos teritorijose besikūrusios frankų ir germanų valstybės. Didžiulis susidomėjimas romėnų teise kilo IX – XI amžiuose dabartinės Italijos teritorijoje, kur bona fides doktrina studijuota universitetuose. XI amžiuje Vokietijoje romėnų teisė pripažinta galiojančia teise.⁹ Tokiu būdu romėnų teisė tapo besikuriančios modernios Europos valstybių teisinių sistemų pagrindu.

Skirtingi autoriai pripažįsta, kad bona fides doktrina tapo esminiu veiksniumi lėmusiu visos eilės kitų civilinės teisės atsiradimą ir išsivystymą. Prie tokių bona fides doktrinos įtakotų institutų priskiriami, pavyzdžiui, teisė sumažinti sutarties kainą, sandorio

⁶ ZIMMERMANN R., WHITTAKER S. *Good faith in European Contract law*. Cambridge, Cambridge University press, 2000. P.16.

⁷ DRAZDAUSKAS S. *Sąžiningumo principas Lietuvos sutarčių teisėje*// *Teisė* nr. 65, 2007. P. 38 – 50.

⁸ ZIMMERMANN R., WHITTAKER S. *Good faith in European Contract law*. Cambridge, Cambridge University press, 2000. p.36.

⁹ NEKROŠIUS I., NEKROŠIUS V., VĖLYVIS S. *Romėnų teisė*. Vilnius, 1999.P.28 – 30.

negaliojimas dėl suklydimo ar grasinimo, prievolės pasibaigimas įskaitymu, pardavėjo atsakomybė už paslėptus daikto trūkumus ir t.t.¹⁰

Kita vertus, teisinėje literatūroje taip pat yra teigiama, kad būtent bona fides doktrina leido taip ilgai išlikti ir plėtotis pačiai romėnų teisei ir būtent šios doktrinos taikymas nulėmė, kad romėnų teisė dar ir dabar yra įtakinga, nepasenusi ir perkelta į kone visų modernių valstybių teisės sistemas.¹¹ Taigi galima daryti išvadą, kad šių procesų „ryšys“ buvo abipusis – viena vertus, sąžiningumo doktrina kaip Romos teisės dalis išliko ir dabartinėse teisės sistemose; kita vertus, būtent šios doktrinos vystymas senovės Romoje leido išlikti jos teisei iki šių dienų.

1.2. Sąžiningumo principo apibrėžimas tarptautiniuose dokumentuose

Sąžiningumo principas yra daugiau ar mažiau pripažįstamas visose teisinėse sistemose, tačiau jo turinys išsamiau detalizuojamas retai. Nepaisant plataus šio principo taikymo, jis vis dar išlieka itin plačia ir tik konkrečios bylos ar kitos situacijos kontekste aiškintina kategorija, apimančia daug teisinių, moralinių ar net psichologinių aspektų. Pačia bendriausia prasme, sąžiningumo principo nepažeidžiančiu galime laikyti tokį asmenį, kuris tam tikroje situacijoje elgėsi rūpestingai ir teisingai, t.y. taip, kaip tokioje situacijoje būtų pasiėgęs bonus pater familias.¹² Savaimė suprantama, tokia sąžiningumo samprata yra pernelyg plati. Dar sudėtingiau įsivaizduoti kaip ši samprata galėtų būti vieningai aiškinama atskirų valstybių teisės kontekste.

Besiplečiantys tarpvalstybiniai ryšiai, vis augantis tarpvalstybinių teisinių santykių skaičius lėmė būtinybę siekti kiek įmanoma vienodžiau aiškinti teisę skirtingose valstybėse. Tas buvo ir tebėra itin aktualu Europoje – pakankamai integruotoje erdvėje, siekiančioje dar gilesnės integracijos, harmonizuojančioje atskirų valstybių teisės aktus. Europos valstybėse išsisknijusios skirtingos teisės tradicijos, skirtinga susiklosčiusi verslo praktika ar įstatymų leidybos patirtis neleidžia tikėtis visiško žemyno valstybių sutarčių teisės harmonizavimo. Kita vertus, siekti tam tikrų bendrų standartų yra ne tik įmanoma, bet,

¹⁰ ZIMMERMANN R., WHITTAKER S. Good faith in European Contract law. Cambridge, Cambridge University press, 2000.

¹¹ DRAZDAUSKAS S. Sąžiningumo principas Lietuvos sutarčių teisėje// Teisė nr. 65, 2007. P. 38 – 50.

¹² NORKŪNAS A. Sąžiningumo principo įgyvendinimas// Jurisprudencija, 2003, t.42(34), p.5 – 11.

atsižvelgus į anksčiau išdėstytas aplinkybes, ir būtina. Šiuo tikslu buvo suburta Europos Sąjungos valstybių narių teisės mokslininkų grupė, remiama Europos Komisijos, turėjusi parengti Europos sutarčių teisės principus.¹³ Principai dalimis pradėti publikuoti nuo 1995 metų, išvardinant juos atskiruose straipsniuose bei pateikiant komentarus. Jais buvo siekta nustatyti tam tikras trumpas, aiškias, bendro pobūdžio taisykles, kurios būtų naudingos skirtingose valstybėse veikiančioms verslo subjektams. Šių principų aktualios redakcijos 1:201 straipsnyje yra imperatyvi nuoroda, kad abi sutarties šalys turi veikti „remdamosi gera valia ir sąžininga praktika (good faith and fair dealing)“. Ši nuostata įtvirtina Europos sutarčių teisėje privalomą sąžiningo elgesio nuostatą. Visgi, kas yra laikoma tuo sąžiningu elgesiu yra palikta apibrėžti pačioms sutarties šalims, atsižvelgiant į susiklosčiusią praktiką, taigi sąžiningumo reikalavimas turbūt nėra toks jau privalomas, kaip kad to tikėjosi šių principų rengėjai.¹⁴ Šių principų komentare yra pažymima, jog ši nuostata reiškia, kad sutartinėse prievolėse turėtų būti laikomasi padorumo, sąžiningumo, protingumo reikalavimų.¹⁵ Pažymėtina, kad Europos sutarčių teisės principuose pateikta sąžiningumo koncepcija yra platesnė nei daugumoje Europos valstybių ir apima ne tik sąžiningumą bendrąja prasme, bet ir sąžiningą praktiką. Tai reiškia, kad šią koncepciją pažeidžiančiais bus laikomi ir kai kurie tarsi ir sąžiningi veiksmai, kurie sąžiningos praktikos požiūriu būtų laikomi neprotingais.¹⁶

Europos sutarčių teisės principai nėra vienintelis bandymas apibrėžti prievolės šalių pareigą elgtis sąžiningai. Kone identiška nuostata yra ir Tarptautinio privatinės teisės vienodinimo instituto (UNIDROIT) parengtuose tarptautiniuose prekybos teisės principuose. Šių principų 1.7. straipsnyje yra nustatytas toks privalomas reikalavimas: „Kiekviena sutarties šalis turi veikti laikydamasi sąžiningumo ir sąžiningos praktikos“. Šioje nuostatoje naudojama ta pati terminologija kaip ir Europos sutarčių teisės principuose (good faith and fair dealing), kurios turinys lygiai taip pat kaip ir minėtuose principuose nėra atskleidžiamas. Iš esmės teisės specialistai išskiria vienintelį skirtumą tarp sąžiningumo koncepcijų, pateiktų Europos sutarčių teisės bei UNIDROIT principuose: pastarieji yra taikomi tik tarptautinėms

¹³ The principles of European Contract law <prisijungta 2008m. gruodžio 10d.>
(http://FrontPage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/PECL%20engelsk/engelsk_partI_og_II.htm)

¹⁴ Law developments worldwide. Principles of European contract law.<prisijungta 2008 m. gruodžio 11d.>
(http://www.legal500.com/assets/images/stories/firmdevs/gard10539/principles_of_european_contract_law.pdf)

¹⁵ Principles of European Contract Law. Parts I and II. Combined and revised. Hague, 2000. P.116.

¹⁶ GOODE R., KRONKE H., MACKENDRICK E., WOOL J. Transnational commercial law. International instruments and commentary. Oxford, 2004. P.42.

sutartims, kai tuo tarpu Europos sutarčių teisės principuose įtvirtinta sąžiningumo nuostata taikoma visoms sutartims apskritai.¹⁷

Galima daryti išvadą, kad skirtinguose principų sąvaduose nustatyta kone identiška sąžiningumo koncepcija nėra atsitiktinumas. Tai labiau laikytina būdingu ir nusistovėjusiu tarptautiniu sąžiningumo standartu. Šis standartas pasižymi tuo, kad apima ne tik šalių elgesį, bet ir dalykinę praktiką. Kita vertus, tarptautinė sąžiningumo samprata yra pakankamai abstrakti. Taip viena vertus nepažeidžiamas sutarčių laisvės principas, o kita vertus – paliekama pakankama diskrecija atskirų valstybių įstatymų leidėjams ir teismams plėtoti šio principo turinį. Tokio standarto laikomasi didžiojoje dalyje tarptautinių teisės aktų. Pavyzdžiui, 1980 metų Jungtinių Tautų Prekybos prekėmis sutarčių konvencijos (CISG) 7 straipsnyje yra nuostata, kad be visų kitų principų šalys turi laikytis ir sąžiningumo tarptautinėje prekyboje.¹⁸ Žinoma, pasitaiko ir šio standarto taikymo išimčių. Pavyzdžiui, 1993 metų balandžio 5 dienos direktyvoje Nr.93/13/EEC „Dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse“ yra pateikiamas sąrašas sutarties sąlygų, kurios yra laikomos nesąžiningomis, t.y. vietoj bendro sąžiningumo standarto remiamasi sąrašo principu tiesiogiai įvardinant, kokie veiksmai bus laikomi nesąžiningais.¹⁹ Laikytina, kad tokia akto leidėjo nuostata neprieštarauja tarptautiniuose principuose nusistovėjusiam abstrakčiam sąžiningumo standartui, o tik jį detalizuoja tam tikroje siauroje srityje. Pritaikyti sąrašo principą aiškinant sąžiningumo koncepciją visos sutarčių teisės kontekste būtų neįmanoma ir netikslinga dėl milžiniško galimų šio principo pažeidimų rūšių skaičiaus, kuris beje yra dinamiškas ir vis didėja drauge su komercinių santykių vystimusi.

Darytina išvada, kad tarptautinės teisės mastu yra visuotinai pripažįstama sąžiningumo pareiga. Visgi ta pareiga pripažįstama pakankamai abstrakčiai, paliekant jos turinį aiškinti atskirų valstybių įstatymuose ir teismų praktikoje. Dėl šios priežasties norint išsamiai analizuoti sąžiningumo principą, yra būtina apžvelgti kaip jis yra suprantamas atskirose valstybėse.

¹⁷ Ten pat, p.43.

¹⁸ LANDO O. The CISG, the UNIDROIT principles and the principles of European Contract Law in a Global commercial code. <prisijungta 2008 m. gruodžio 12 dieną>
(http://www.iue.it/LAW/ResearchTeaching/Europeanprivatelaw/Conferences/Lando_CISG.pdf)

¹⁹ MIKELĖNAS V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius, 1996. P.42.

1.3. Sąžiningumo samprata atskirų valstybių teisėje

1.3.1. Sąžiningumo samprata Vokietijos teisėje

Vokietija yra viena iš pirmųjų valstybių, savuose įstatymuose įtvirtinusių dar iš romėnų teisės perimtą sąžiningumo principą. Šis principas Vokietijos teisėje yra išreiškiamas terminu „Treu und Glauben“, iš vokiečių kalbos išvertus reiškiančiu „ištikimybę ir pasitikėjimą“.²⁰ Tai buvo padaryta dar 1900 metais priimtame šalies civiliniame kodekse. Pažymėtina, jog siauresniu požiūriu „Treu und Glauben“ terminas yra vartojamas apibrėžti sąžiningumą objektyviaja prasme, tačiau Vokietijos teisėje egzistuoja ir kitas terminas – guter Glaube, reiškiantis sąžiningumą subjektyviaja prasme, t.y. išreiškiantis sąžiningumą, susijusį su asmens tam tikrų aplinkybių, lemiančių jo elgesio teisinį vertinimą, žinojimu ar nežinojimu.²¹

Dabartiniame Civiliniame kodekse sąžiningumo principas yra įtvirtintas 157 ir 242 straipsniuose. Iš 242 straipsnio išplaukia, kad sąžiningas sutarties vykdymas reiškia jos vykdymą atsižvelgiant į papročius, laiku ir nepiktnaudžiaujant savo teisėmis.²² Šiuose straipsniuose buvo įtvirtinta labai plati sąžiningumo principo samprata. Iš esmės sąžiningumo principą Vokietijoje galima suprasti kaip „elgesio standartą, su kuriuo šalis turi derinti savo poelgius ir pagal kurį šalies elgesys yra vertintinas“.²³ Tokia plati sąžiningumo samprata Vokietijoje turėjo ir teigiamų, ir neigiamų padarinių.

Vokietijos Civilinio kodekso komentatoriai teigia, jog būtent sąžiningumas buvo tas veiksnys, kuris leido užkaišyti tam tikrus kodekso nuostatų netobulumus bei apsaugoti šalį nuo griežtų ir neteisingų teismo sprendimų. Būtent sąžiningumo principui doktrina ir teismų praktika suteikė funkciją būti panaudotam sprendžiant mažareikšmes bylas ir pildant įstatymo spragas, aiškinant sąvokas.²⁴ Kita vertus, su taip teigiančiais autoriais galima sutikti tik iš dalies, nes įstatymo spragų pildymas ir sąvokų aiškinimas yra funkcijos priskirtos ne tik sąžiningumui, bet visiems bendriesiems teisės principams apskritai. A.Musy yra konkretesnis – jo veikale yra nurodytos atskiros sritys, kuriose sąžiningumo principo taikymo veiksnys yra lemiamas:

²⁰ BALČIKONIS R. Sąžiningumo principas sutarčių teisėje// Jurisprudencija nr. 41(33), 2003. P. 164 – 181.

²¹ ZIMMERMANN R., WHITTAKER S. Good faith in European Contract law. Cambridge, Cambridge University press, 2000. p.36.

²² MIKELĖNAS V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius, 1996. P.451.

²³ DRAZDAUSKAS S. Sąžiningumo principas Lietuvos sutarčių teisėje// Teisė nr. 65, 2007. P. 38 – 50.

²⁴ SCHLESTRIEM P. Good faith in German law and in international Uniform laws <prisijungta gruodžio 13d.> (<http://w3.uniroma1.it/idc/centro/publications/24Schlechtriem.pdf>)

1) Visų pirma, Vokietijos civilinio kodekso 242 straipsnis, kuriame įtvirtintas sąžiningumo principas yra vienintelis šio įstatymo straipsnis, pagal kurį taikoma culpa in contrahendo doktrina. Ši doktrina pačiu bendriausiu požiūriu gali būti apibrėžta šiais jos kūrėjo R. von Jheringo žodžiais: „Sutarties šalis, kurios kaltas elgesys derybų dėl sutarties sudarymo metu nulėmė jos negaliojimą ar netinkamą įvykdymą, privalo atlyginti kitai šaliai šios patirtus nuostolius“.²⁵ Vadinasi, būtent sąžiningumo principas turi lemiamą reikšmę sprendžiant žalos atlyginimo ikisutartiniuose santykiuose klausimą;

2) Vokietijos civiliniame kodekse nėra jokių nuostatų, apsaugančių paslaugos gavėją nuo dalinio ar netinkamo sutarties įvykdymo.²⁶ Vadinasi, ir šioje situacijoje esminę reikšmę turi sąžiningumo principo taikymas;

3) Be šio principo nebūtų įmanoma taikyti deliktinės atsakomybės ginant šalių interesus kai kuriose sutarčių sudarymo ir vykdymo srityse, nes Vokietijos civilinio kodekso 823 straipsnis numato deliktinę atsakomybę tik kiek tai susiję su žala žmogaus sveikatai, gyvybei ar turtui, o kitų panašių straipsnių šiame kodekse apskritai nėra.²⁷

Minėtose, o taip pat ir kitose situacijose, kur tą numato teismų praktika, sąžiningumo principas tampa ta vertybe, kuria remiantis teismas priima vienokį ar kitokį sprendimą byloje. Sąžiningumo principo taikymas atskirų teisinių situacijų sprendimui pasireiškia per jo funkcijas. Be visiems bendriesiems teisės principams būdingų funkcijų, Vokietijos teisės tyrinėtojai išskiria ir tam tikras tik sąžiningumo principui priskiriamas pagrindines funkcijas:

1) sutartinės prievolės turinio papildymo tam tikromis šalutinėmis pareigomis funkcija. Prie tokių pareigų yra priskiriamos: kitos šalies informavimas; reikiamų tinkamam sutarties vykdymui dokumentų suteikimas kitai šaliai; šalių bendradarbiavimo (kooperavimosi) pareiga; pareiga apsaugoti kitos sutarties šalies teises ir teisėtus interesus;²⁸

²⁵ NOVOA R. Culpa in contrahendo: a comparative law study: Chilean law and the United Nations convention on contracts for the international sales of goods(CISG)<prisijungta 2008 m. gruodžio 13 dieną> (<http://www.law.arizona.edu/Journals/AJICL/AJICL2005/vol1223/ARTICLE%20-%20NOVOA%20FORMATTED.pdf>)

²⁶ MUSY A.M. The good faith principle in contract law and the precontractual duty to disclose: comparative analysis of new differences in legal cultures <prisijungta 2008m. gruodžio 13 d.> (<http://www.icer.it/docs/wp2000/Musy19200.pdf>)

²⁷ Ten pat

²⁸ BALČIKONIS R. Sąžiningumo principas sutarčių teisėje// Jurisprudencija nr. 41(33), 2003. P. 164 – 181.

2) sutartinių teisių įgyvendinimo vidinio ribojimo funkcija. Šią funkciją geriausiai išreiškia *venire contra factum proprium* principas, reiškiantis, kad niekas negali elgtis priešingai savo paties anksčiau sukurtai elgesio praktikai.²⁹

3) teismo teisėkūros laisvės (realaus teisingumo įgyvendinimo) funkcija. Ši funkcija lėmė tai, kad teismui buvo suteikta didelė diskrecija remiantis sąžiningumo standartu vystyti įvairias doktrinas ir jų taikymą. Prie tokių doktrinų visų pirma yra priskiriamos:

a) *rebus sic stantibus* principo doktrina. Šis principas reiškia, kad sutartis gali būti nutraukta dėl esminių aplinkybių pasikeitimo;³⁰

b) „sandorio pagrindo“ doktrina. Šios doktrinos dėka teismas įgavo teisę pakeisti sutarties sąlygas ar net nutraukti sutartį, jei to reikalauja teisingumas, net jei tai formaliai prieštarautų įstatymui;

c) sutartinių gynybos priemonių išplėtimas.³¹

d) piktnaudžiavimo teise doktrina. Piktnaudžiavimu teise laikomi tokie atvejai kaip nesąžiningas šalies elgesys, savų pareigų pažeidimas, negalėjimas įgyvendinti intereso, kuris nėra ginamas ir panašiai.³²

Nepaisant visų teigiamų bruožų, kurių Vokietijos teisės sistemai suteikė sąžiningumo principas, nemaža dalis teisės teoretikų išvelgia ir tam tikrų grėsmių, kurias kelia šis principas. Juk tokia plati sąžiningumo principo interpretacija gali lemti beribę teismo diskreciją vadovaujantis vien šiuo principu priimti bet kokį sprendimą. P.Schlechtriem pastebi, kad didžiulė teismo nutarčių gausa taikant sąžiningumo principą kone leidžia vokišką, įstatymais pagrįstą, teisės sistemą lyginti su angliška precedentine sistema. Maža to, nuo teismų savo siekiu išaiškinti sąžiningumo principo reikšmę neatsilieka ir teisės teoretikai. Štai vieno iš jų, Dr. Weber, traktatas šia tema užima daugiau nei 2000 puslapių.³³ Dėl šios priežasties stengiamasi numatyti tam tikras sąžiningumo principo ribas. Tai yra daroma išreiškiant tam tikras vertybes, kuriomis remiantis turėtų būti taikomas sąžiningumo principas. Šios vertybės išskirtos į tris lygmenis. Pirmajame lygyje atsidūrusi

²⁹ Principle of transnational law <prisijungta 2008m. gruodžio 13 d.> (http://tldb.uni-koeln.de/php/pub_show_principle.php?pubdocid=907000)

³⁰ The principles of international treaty law <prisijungta 2008m. gruodžio 13 d.> (<http://www.walter.gehr.net/rebusstantibus.html>)

³¹ BALČIKONIS R. Sąžiningumo principas sutarčių teisėje// Jurisprudencija nr. 41(33), 2003. P. 164 – 181.

³² ZIMMERMANN R., WHITTAKER S. Good faith in European Contract law. Cambridge, Cambridge University press, 2000. p.26.

³³ SCHLECHTRIEM P. Good faith in German law and in international Uniform laws <prisijungta gruodžio 13d.> (<http://w3.uniroma1.it/idc/centro/publications/24Schlechtriem.pdf>)

Vokietijos Konstitucija. Tai reiškia, jog visų pirma visos privatinės teisės normos turi būti vertinamos ir aiškinamos atsižvelgiant į pagrindines žmogaus teises ir laisves.³⁴ Antrajame lygmenyje yra šalies įstatymuose, įskaitant ir civilinį kodeksą, įtvirtintos vertybės. Manytina, kad vertybės, kurias įtvirtina įstatymų leidėjas taip pat turi turėti svarbią reikšmę priimant sprendimus vadovaujantis sąžiningumo principu. Trečiajame lygmenyje yra visuomenės požiūris, kuris apibūdina tas vertybes, kurias, tikėtina, vertybėmis laikys kiekvienas protingas ir sąžiningas Vokietijos gyventojas. Šis lygmuo laikytinas pačiu subjektyviausiu, nes labai sudėtinga, o gal ir neįmanoma apibrėžti vertybių, kurios būtų tokiomis kiekvienam didelės šalies gyventojui. Be to, P.Schlechtriem pastebi, kad „visuomenės vertybės“ neretai tampa „konkretaus teisėjo vertybėmis“, kai jis išsprendžia bylą remdamasis iš esmės vien tik savo vertybėmis ir įsitikinimais.

Apibendrinant galima teigti, jog sąžiningumo koncepcijos įtvirtinimas Vokietijos civiliniame kodekse lėmė galimybę lanksčiau taikyti šalies įstatymus bei pašalinti teisės aktų spragas taip siekiant priimti patį teisingiausią sprendimą konkrečioje byloje. Visgi nepaisant visų bandymų apibrėžti šio principo sampratą, sąžiningumas Vokietijoje išlieka labai plačia ir įvairiai aiškinama koncepcija.

1.3.2. Sąžiningumo principas Prancūzijos teisėje

Dabartiniame Prancūzijos civiliniame kodekse, tiksliau – jo 1134 straipsnyje, yra išreikšta kategoriška nuostata, jog „sutartis šalims turi įstatymo galią“. Šį principą gerokai švelnina tame pačiame kodekse įtvirtinta sąžiningumo (*bonne foi*) koncepcija: kodekso 1134 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad šalys privalo sutartį vykdyti sąžiningai, o 1135 straipsnyje rašoma, kad sutartis taip pat įpareigoja vykdyti ne tik pagrindines joje nurodytas, bet ir iš jos išplaukiančias kitas pareigas – tas, kurios atsiranda įstatymo ar papročio pagrindu ar yra numanomas pagal teisingumo principą ar sutarties prigimtį.³⁵ Daugiau su sąžiningumo principu susijusių nuostatų Prancūzijos civiliniame kodekse nėra. Detalesnis principo turinys paliktas suformuluoti doktrinai ir teismų praktikai.

Prancūzijos teisės doktrina ir teismai suformavo praktiką, kad sąžiningumo principą reikia taikyti ne tik sutartį vykdant, kaip kad atrodo iš konkrečių civilinio kodekso

³⁴ BALČIKONIS R. Sąžiningumo principas sutarčių teisėje// *Jurisprudencija* nr. 41(33), 2003. P. 164 – 181.

³⁵ MIKELĖNAS V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius, 1996. P.442.

formuluočių, bet ir ikisutartiniams santykiams. Teisės doktrinoje pradžia tokiam požiūriui davė R.Saleilles, jau 1907 metais argumentuotai pagrindęs ikisutartinės deliktinės civilinės atsakomybės doktriną.³⁶ Tokia idėja buvo logiškai išvesta iš sutarčių negaliojimo pagrindų – apgaulės (dol), prievartos (violence) ir klaidos (erreur). Prieita prie išvados, jog šie pagrindai turėtų galioti ir ikisutartiniuose santykiuose.

Teisės doktrinos dėka buvo suformuotas ir bent kiek konkretesnis sąžiningumo koncepcijos turinys. Prancūzijoje pripažįstama, kad sąžiningumas apima dvi pagrindines pareigas:

1) Lojalumo pareiga. Ši pareiga priklausomai nuo sutarties rūšies gali pasireikšti dviem būdais: elgesio įsipareigojimu (obligation de moyens) ir rezultato įsipareigojimu (obligation de resultat). Pirmasis atvejis reiškia, kad įsipareigojama vykdyti savo sutartines pareigas su atitinkamu rūpestingumu, o antrasis – kad įsipareigojama pasiekti tam tikra tikslą. Pastaruoju atveju sąžiningumas pasireiškia tik tuo, kad kita šalis turi neapsunkinti sutarties vykdymo savo veiksmais;

2) Kooperavimosi pareiga. Prie šios pareigos priskiriami dviejų rūšių įsipareigojimai – didžiausio sąžiningumo sutarčių (t.y. minimalaus standarto, reiškiančio, kad abi sutarties šalys turi elgtis sąžiningai vykdant sutartį, neslėpti viena nuo kitos svarbios informacijos) ir pareiga atskleisti informaciją.³⁷

Šiek tiek paradoksalu, tačiau nepaisant pakankamai gausių doktrinos darbų sąžiningumo koncepcijos vystymo srityje, teismai priimdami sprendimus labai retai remiasi sąžiningumo reikalavimais nustatinėdami sutartinių įsipareigojimų turinį. Pirmenybė vis dar teikiama sutarties laisvės principui, nepaisant visų doktrinos darbų stengiantis švelninti jo veikimą vystant sąžiningumo koncepciją.³⁸ Taip atsitiko didžiąja dalimi dėl labai skirtingų požiūrių į sąžiningumą. Skirtingi autoriai nesutaria netgi dėl to, ar sąžiningumas yra atskiras principas ar tik techninė nuostata. Nemaža dalis teoretikų pripažįsta, kad per platus sąžiningumo interpretavimas nerekomenduotinas: vienu nuomone tai keltų grėsmę teisiniam aiškumui (J.Flour, J.L.Aubert), kitų nuomone – nepagrįstai pažeistų šalių bendradarbiavimo principą (R.Demogue).³⁹ Skirtingi doktrinos atstovų požiūriai lemia, kad teismams ir įstatymų leidėjams yra ganėtinai sudėtinga formuoti platesnį sąžiningumo principo turinio

³⁶ MIKELĖNAS V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius, 1996. P.147.

³⁷ MUSY A.M. The good faith principle in contract law and the precontractual duty to disclose: comparative analysis of new differences in legal cultures <prisijungta 2008m. gruodžio 13 d.> (<http://www.icer.it/docs/wp2000/Musy19200.pdf>)

³⁸ NICHOLAS B. The French law of contract. 2nd edition. New York, Oxford University press, 2005.

³⁹ DRAZDAUSKAS S. Sąžiningumo principas Lietuvos sutarčių teisėje// Teisė nr. 65, 2007. P. 38 – 50.

supratimą. Vienas iš tokių pavyzdžių yra tai, kad Prancūzijoje nėra aiškiai išskirti objektyvus ir subjektyvus sąžiningumo aspektai, ypač – kiek tai susiję su ginčais dėl netinkamo bendradarbiavimo pareigos vykdymo.⁴⁰ Panašios priežastys lėmė ir tai, kad Prancūzijos teisėje nėra aiškiai išskiriamos funkcijos, priskiriamos sąžiningumo principui. Visgi šios šalies teisės aktų bei teismų praktikos analizė parodo, kad Prancūzijoje sąžiningumo principui iš esmės priskiriamos tos pačios funkcijos kaip ir kitose valstybėse. Štai, pavyzdžiui, Prancūzijoje pripažįstama piktnaudžiavimo teise doktrina, kuri leidžia koreguoti sutartį, pakeisti atskiras nesąžiningas jos nuostatas – tai iš esmės atitinka daugumos kitų šalių pripažįstamą sąžiningumo ištaisomąją funkciją.⁴¹ Visa tai leidžia teigti, jog prancūziškas požiūris į sąžiningumo koncepciją nedaug skiriasi nuo kitų kontinentinės Europos valstybių (pvz., Vokietijos), o skirtingi doktrinos atstovų požiūriai įneša tik šiek tiek neaiškumo, realiai nepaneigiančio sąžiningumo koncepcijos teikiamos naudos.

1.3.3. Sąžiningumo principas Olandijos teisėje

Olandijos teisėje sąžiningumo principas taip pat pripažįstamas. Jis yra įtvirtintas naujajame šalies civiliniame kodekse, kurio 6:2 straipsnyje šalys yra įpareigojamos elgtis „protingai ir teisingai“. Ši nuostata yra imperatyvaus pobūdžio, šalys negali jos pakeisti tarpusavio susitarimu.⁴² Sistemine šalies įstatymų analizė leidžia daryti išvadą, jog sąvoka „protingai ir teisingai“ atitinka visuotinai pripažįstamą sąžiningumo principą. Sąvokų pokyčius bei tam tikrus Olandijos sąžiningumo sampratos ypatumus lėmė tai, kad įtakos šalies teisei turėjo tiek vokiškoji (paremta R.Jheringo išvystyta „culpa in contrahendo“ doktrina), tiek prancūziškoji (paremta R.Saleilles mokymu apie sąžiningumą derybose dėl sutarties sudarymo) sąžiningumo koncepcijos.⁴³ Olandų teisės doktrinoje teigiama, kad su naujuoju civiliniu kodeksu olandų teisė „nutolo nuo savo prancūziškų ištakų Vokietijos teisės tradicijos link“.⁴⁴

⁴⁰ MUSY A.M. The good faith principle in contract law and the precontractual duty to disclose: comparative analysis of new differences in legal cultures <prisijungta 2008m. gruodžio 13 d.> (<http://www.icer.it/docs/wp2000/Musy19200.pdf>)

⁴¹ DRAZDAUSKAS S. Sąžiningumo principas Lietuvos sutarčių teisėje// Teisė nr. 65, 2007. P. 38 – 50.

⁴² BUSCH D. The principles of European contract law and the Dutch law <prisijungta 2008m. gruodžio 14d.> (http://books.google.lt/books?id=i0cb-o2-7poC&pg=PA50&lpg=PA50&dq=good+faith+in+dutch+law&source=bl&ots=yPJdAA6e4W&sig=WfwgScuhOSp0EIGCIVrLa08BmU&hl=lt&sa=X&oi=book_result&resnum=2&ct=result#PPA51,M1)

⁴³ MIKELĖNAS V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius, 1996. P.439.

⁴⁴ BALČIKONIS R. Sąžiningumo principas sutarčių teisėje// Jurisprudencija nr. 41(33), 2003. P. 164 – 181.

Olandijos teisėje skiriamas objektyvus ir subjektyvus sąžiningumo aspektai. Objektyvus aspektas apibrėžiamas jau minėtu terminu „protingai ir teisingai“. Subjektyvusis sąžiningumas apibrėžtas Olandijos civilinio kodekso 3:11 straipsnyje, kur nurodyta, kad sąžininga sutarties šalis ne tik faktiškai nežinotų teisiškai reikšmingų aplinkybių, bet ir neturėtų jų žinoti. Tai yra kriterijus įgijėjo sąžiningumui vertinti.⁴⁵ Teorijoje sąžiningumo principo subjektyvioje sampratoje taip pat išskiriami objektyvus („nežinojo“) ir subjektyvus („neturėjo žinoti“) elementai.

Sąžiningumo principui Olandijos teisėje priskiriamos trys funkcijos, iš esmės būdingos ir daugumos kitų kontinentinės Europos šalių sąžiningumo sampratai:

1) Interpretavimo. Tai reiškia, kad visos sutartys turi būti aiškinamos remiantis sąžiningumo principu.

2) Papildymo. Tai reiškia, jog iš sąžiningumo sampratos išplaukia tam tikros pareigos, tiesiogiai nenumatytos sutartyje, bet vis tiek privalomos šalims.

3) Ribojimo. Ji apibrėžta Olandijos Civilinio kodekso 6:248(2) straipsnyje: „sutarties šalims taikytina teisės norma, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes gali būti netaikoma, jei ji prieštarauja protingumo ir teisingumo reikalavimams“.⁴⁶ Pastaroji funkcija atsirado tik naujajame civiliniame kodekse, įsigaliojusiam 1992 metais. Iki tol buvo taikyta kur kas abstraktesnė iš Prancūzijos teisės perimta formuluoatė „sutartys turi būti vykdomos sąžiningai“.⁴⁷

Darytina išvada, kad Olandijos teisėje galima pastebėti modernų požiūrį į sąžiningumo principą. Tą iš esmės nulėmė dvi priežastys. Pirma, Olandijos naujasis civilinis kodeksas priimtas sąlyginai neseniai (1992 metais). Antra, jame apjungtos dviejų ko gero seniausių žemyninės Europos teisinių mokyklų – vokiškos ir prancūziškos – sąžiningumo koncepcijos idėjos.

1.3.4. Sąžiningumo principas Italijos teisėje

Sąžiningumo principas (buona fede) yra pripažįstamas ir Italijos teisėje. Šios šalies civilinis kodeksas buvo priimtas 1942 metais. Istorinės aplinkybės lėmė tai, kad jis

⁴⁵ DRAZDAUKAS S. Sąžiningumo principas Lietuvos sutarčių teisėje// Teisė nr. 65, 2007. P. 38 – 50.

⁴⁶ BALČIKONIS R. Sąžiningumo principas sutarčių teisėje// Jurisprudencija nr. 41(33), 2003. P. 164 – 181.

⁴⁷ HARTKAMP A.S. Judicial discretion under the new civil code of the Netherlands. <prisijungta 2008 m. gruodžio 14d.> (<http://w3.uniroma1.it/idc/centro/publications/04hartkamp.pdf>)

didžiaja dalimi buvo pagrįstas Vokietijos teise, dėl ko „buona fede“ yra neretai laikomas „Treu und Glauben“ doktrinos sinonimu. Visgi itališkoji doktrina šiek tiek skiriasi nuo vokiškosios, o šį skirtumą lėmė tai, kad iki 1942 metų civilinio kodekso priėmimo, Italijos teismai iš esmės rėmėsi prancūziškąja sąžiningumo koncepcija.⁴⁸

Dabartiniame Italijos civiliniame kodekse sąžiningumas yra apibrėžiamas net keturiuose straipsniuose. 1366 straipsnyje nurodoma, kad sutartys turi būti aiškinamos remiantis sąžiningumu. 1375 straipsnyje teigiama, kad sutartys turi būti vykdomos sąžiningai. 1175 straipsnyje teigiama, jog sutarties šalys turi elgtis sąžiningai ir nepažeisdamos susiklosčiusios praktikos.⁴⁹ 1176 straipsnyje atskleidžiama, ką reiškia elgtis sąžiningai – šalys savo prievolės turi vykdyti laikantis proto žmogaus atidumo, rūpestingumo ir įgūdžių standarto.⁵⁰ Itin įdomus yra 1337 straipsnis, kuriame nurodoma, kad šalys turi elgtis sąžiningai ir sutarties sudarymo proceso bei derybose dėl jos sudarymo. Ši norma įtvirtina sąžiningumo principą ikisutartiniuose santykiuose. Kaip pažymi V.Mikelėnas, tokią nuostatą įstatyme, o ne teismų praktikoje ar doktrinoje, įtvirtina tik dar dvi šalys – Portugalija ir Argentina.⁵¹

Dvejopa modernios Italijos civilinės teisės priežastis sukėlė šiek tiek netikrumo ir teismų bei doktrinos darbuose. Nepaisant to, kad doktrinoje vis dar teigiama, kad itališka sąžiningumo koncepcija yra tolygi vokiškajai, priešingai nei pastarosios atstovai, ikisutartinių santykių stadijoje italų teisėjai vis dar teikia pirmenybę ne sąžiningumo, o sutarčių laisvės principui.⁵² Italai tik septintame dešimtmetyje apskritai pradėjo naudoti sąžiningumą kaip atskirą principą. Nepaisant to, italų doktrinos atstovai vis dar yra gana skeptiškai nusiteikę jo, kaip labai plačios koncepcijos, taikymo teismų sprendimuose atžvilgiu.⁵³

⁴⁸ MUSY A.M. The good faith principle in contract law and the precontractual duty to disclose: comparative analysis of new differences in legal cultures <prisijungta 2008m. gruodžio 13 d.> (<http://www.icer.it/docs/wp2000/Musy19200.pdf>)

⁴⁹ The Italian civil code <prisijungta 2008m. gruodžio 14d.>

(<http://www2.law.uu.nl/priv/cefl/Reports/pdf2/Italy%20-%20Legislation.pdf>)

⁵⁰ MIKELĖNAS V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius, 1996. P.428.

⁵¹ Ten pat, p.134.

⁵² MUSY A.M. The good faith principle in contract law and the precontractual duty to disclose: comparative analysis of new differences in legal cultures <prisijungta 2008m. gruodžio 13 d.> (<http://www.icer.it/docs/wp2000/Musy19200.pdf>)

⁵³ Ten pat

1.3.5. Sąžiningumo principas Anglijos teisėje

Anglijos teisėje sąžiningumo principas oficialiai nėra pripažįstamas, visuotinė sąžiningo elgesio pareiga nėra įtvirtinta šios šalies teisės aktuose ir teismų praktikoje. Tai visų pirma yra nulemta to fakto, kad Anglija – bendrosios teisės (common law) valstybė ir jos teisinė sistema yra pagrįsta ne įstatymo leidėjo aktais, o šių galią turinčiais teismų precedentais. Tuo tarpu Anglijos teismai nuo seno laikėsi nuostatos, kad į sutartinius šalių tarpusavio santykius turi būti kišamasi kuo mažiau – šalys turi stovėti „ant savo kojų“, t.y. vykdyti sutartį pagal su kita šalimi suderintas taisykles, ir teismas gali į šiuos santykius įsikišti tik esant konkrečioms šių taisyklių pažeidimo pagrindams, o ne remdamasis abstrakčiu sąžiningumo principu.⁵⁴

Visai kitokia nei žemyninėje Europoje teisės sistema nulemia ir tai, kad Anglija apskritai nepripažįsta kai kurių kitoms šalims būdingų teisės institutų. Štai, pavyzdžiui, nėra pripažįstama sąžiningų derybų ikisutartiniuose santykiuose pareiga. 1992 metų precedente *Walford v. Miles*, teismas teigia, kad „pareiga derėtis sąžiningai apskritai yra nepriimtina priešingoms šalių pozicijoms derybų metu“.⁵⁵ Nepripažįstama Anglijoje ir kitoms Europos šalims būdinga culpa in contrahendo doktrina. Kita vertus, anglai pripažįsta sąžiningumą sutarties vykdymo etape, nors ir tai nėra aiškiai išreikšta jokiame akte, nors išplaukia iš šios šalies teismų praktikos.

Visgi griežtai teigti, kad sąžiningumo principas Anglijos teisėje apskritai neegzistuoja tikrai negalima. Tą pripažįsta ir šios šalies doktrinos atstovai. Pavyzdžiui, profesorius R.Goode teigia, kad šis principas egzistuoja, tik yra kur kas siauresnis ir labiau apribotas, kadangi per platus šio principo taikymas įneštų per daug teisinio netikrumo į šalies teismų praktiką, o tai padarytų šalies verslininkams daugiau žalos nei kartais kiek per griežti teismų sprendimai.⁵⁶

Anglijoje sąžiningumo doktrina buvo pripažįstama prekybos įstatymuose iki 18 amžiaus. Dabar to nėra, tačiau tam tikros sąžiningumo koncepcijos apraiškos pasiekia

⁵⁴ GOODE R. The concept of good faith in English law <prisijungta 2008m. gruodžio 14d.>(<http://w3.uniroma1.it/idc/centro/publications/02goode.pdf>)

⁵⁵ ZIMMERMANN R., WHITTAKER S. Good faith in European Contract law. Cambridge, Cambridge University press, 2000. p.45.

⁵⁶ GOODE R. The concept of good faith in English law <prisijungta 2008m. gruodžio 14d.>(<http://w3.uniroma1.it/idc/centro/publications/02goode.pdf>)

oficialiai jos nepripažįstančios Anglijos teisę kitais būdais. Visų pirma, sąžiningumas yra pripažįstamas tam tikrose atskirų sutarčių situacijose. Pavyzdžiui, vykdant sutartį negalima klaidingai informuoti kitos šalies, sąžiningai privalo elgtis agentai, atlikdami savo pareigas ir t.t.⁵⁷

Tam tikra sąžiningumo principo apraiška galima laikyti ir „teisingų priemonių“ (equitable remedies) institutą. Jis yra naudojamas pagal griežtai nustatytas taisykles ir yra skirtas apsaugoti silpnesnę sutarties šalį nuo pačių griežčiausių ir sudėtingiausių sprendimų jos atžvilgiu.⁵⁸ Akivaizdu, kad ši anglų teismų naudojama priemonė atitinka tai, kas kontinentinėje Europoje laikoma ištaisomąja sąžiningumo funkcija, leidžiančia remtis sąžiningumu priimančiam sprendimui ne griežtai pagal įstatymo raide.

Siekdami protingų sprendimų Anglijos teismai pradėjo vystyti įvairias doktrinas, kurių dėka įvedė į Anglijos teisę tam tikrų sąžiningumo principo elementų. Itin daug tokių doktrinų buvo sukurta taip vadinamu sutarties laisvės principo reikšmės mažėjimo laikotarpiu (1870 – 1980 metais).⁵⁹ Viena iš tokių – žlugusio tikslo, arba frustracijos (frustration) doktrina. Tai doktrina, leidžianti teismui pakeisti ar net panaikinti šalių sutartyje apibrėžtas prievoles, jei jų neįvykdymas susijęs su tam tikrais nenumatytais įvykiais, dėl kurių viena iš šalių negavo to, kas buvo suderėta pagal sutartį.⁶⁰

Pažymėtina, kad nepaisant dažnėjančių sąžiningumo principo apraiškų Anglijos teisėje, ženkliai nuo žemyninės Europos valstybių skiriasi šio principo turinys. Anglijos Prekybos prekėmis akto (Sale of Goods act) 61 (3) straipsnyje nurodoma, jog neatsargus ar net neprotingas šalies poelgis bus laikomas neprieštaraujančiu sąžiningumui, jei padarytas „dorai“ (honestly).⁶¹ Nepaisant šio fakto galima daryti tvirtą išvadą, jog sąžiningumo principas – tegul ir kiek siauresne prasme ir kitu turiniu – Anglijos teisėje vis dėlto egzistuoja ir yra vis dažniau taikomas.

⁵⁷ Ten pat

⁵⁸ MUSY A.M. The good faith principle in contract law and the precontractual duty to disclose: comparative analysis of new differences in legal cultures <prisijungta 2008m. gruodžio 13 d.> (<http://www.icer.it/docs/wp2000/Musy19200.pdf>)

⁵⁹ Ten pat

⁶⁰ MIKELĖNAS V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius, 1996. P.423 – 425.

⁶¹ GOODE R. The concept of good faith in English law <prisijungta 2008m. gruodžio 14d.> (<http://w3.uniroma1.it/idc/centro/publications/02goode.pdf>)

1.3.6. Sąžiningumo principas JAV teisėje

Lyginamuoju požiūriu įdomu apibendrinti ir sąžiningumo principo sampratą kitoje bendrosios teisės valstybėje – Jungtinėse Amerikos Valstijose. Pažymėtina, kad be neabejotinų šios šalies ir Anglijos koncepcijos panašumų, yra ir ganėtinai daug skirtumų, nulemtų įvairių priežasčių.

Visų pirma, skiriasi Anglijos ir JAV teisinės sistemos. Kol Anglijoje vis dar dominuojančią galią turi teismų precedentai, JAV jau yra įtvirtinta kodifikuotų teisės aktų galia. Visoje valstybėje didžiausią galią turi du pagrindiniai aktai – Vieningas komercinis kodeksas ir Sutarčių teisės sąvadas (Restatement of contracts).⁶²

Kodifikuotų teisės aktų priėmimas nulėmė milžiniškus pokyčius JAV sąžiningumo koncepcijai. Būtent 1967 metais priėmus Vieningą komercinį kodeksą sąžiningumo samprata pirmą sykį įtvirtinta šalies įstatymuose. Šio akto 1 – 203 straipsnyje nurodyta, kad „kiekviena sutartis sukuria prievolę sąžiningai ją vykdyti“. Dar vieną apibrėžimą pateikia Sutarčių teisės sąvado 205 straipsnis – jame teigiama, kad „šalys turi elgtis pagal sąžiningumą ir sąžiningą praktiką (good faith and fair dealing) vykdant ir įgyvendinant sutartį“.⁶³ Taigi kontinentinės teisės valstybės, JAV, teisėje ne tik pripažįstamas sąžiningumo principas, bet jis dar ir apibrėžiamas tomis pačiomis sąvokomis kaip ir Europos šalių ir tarptautinės teisės aktuose.

Sąžiningumo pripažinimas JAV teisėje lėmė, kad šalyje pasirodė nemažai doktrinos darbų, kuriuose stengiamasi apibrėžti principo turinį ar funkcijas. Štai oficialus Sutarčių teisės sąvado komentaras nurodo tris sąžiningumo principo tikslus: užtikrinti ištikimybę bendram sutarties tikslui; atitikti pagrįstus kontrahento lūkesčius; atitikti visuomenės padorumo, lygiateisiškumo ir protingumo reikalavimus.⁶⁴ Bandoma apibrėžti ir pačią principo sampratą, tačiau čia šalies doktrinos atstovų nuomonės stipriai skiriasi. Profesorius R.Summers ragina nustatyti sąžiningumo turinį kiekvienu konkrečiu atveju apibrėžiant kas yra nesąžininga. Jo nuomone, aiškaus ir visais atvejais apibrėžtino turinio šis principas neturi.⁶⁵ Profesorius S.Burton tuo tarpu teigia, kad sutarties šalis bus sąžininga, jei sudariusi sutartį ji nesistengs susigražinti „prarastos galimybės“, kurios neteko sudariusi

⁶² FARNSWORTH A.E. The concept of good faith in American law <prisijungta 2008m. gruodžio 14d.> (<http://w3.uniroma1.it/idc/centro/publications/10farnsworth.pdf>)

⁶³ Ten pat

⁶⁴ BALČIKONIS R. Sąžiningumo principas sutarčių teisėje// Jurisprudencija nr. 41(33), 2003. P. 164 – 181.

⁶⁵ Ten pat

sutartį. Ši koncepcija remiasi subjektyviu sąžiningumo supratimu, tačiau kol kas praktikoje nėra labai paplitusi. Profesorius A.Farnswortho nuomone, sąžiningumo principo turinį apibūdina tai, kad sąžiningumas turi būti priemone išskirti „numanomoms sutarties sąlygoms“ (implied terms) ir taip išskirti tikruosius šalių tikslus.⁶⁶

Nepaisant visų skirtumų, yra ir nemažai dalykų siejančių JAV sąžiningumo koncepcija su ta, kuri taikoma Anglijoje. Visų pirma, kaip ir Anglijoje, JAV sutarties šalių sąžiningumo pareiga nesaisto ikisutartiniuose santykiuose. Tiesa, kai kuriose JAV valstijose pastaroji taisyklė nėra taikoma. Antra, JAV didelę įtaką sąžiningumo koncepcijai taip pat daro teismai, kaip ir Anglijoje pripažįstantys kai kurias bendrosios teisės doktrinas – pavyzdžiui, praeitame skyriuje jau aptartą frustracijos doktriną. Nepaisant šių panašumų, galima daryti išvadą, kad neegzistuoja vieningas bendrosios teisės šalių požiūris į sąžiningumo koncepciją. Taip, šiose šalyse skiriasi sąžiningumo samprata skiriasi nuo kontinentinės Europos sistemų, bet skirtingose šalyse tie skirtumai pasireiškia labai nevienodai.

1.4. Sąžiningumo principo pagrindiniai bruožai

Atrodytų, apžvelgus tiek skirtingų šalių sąžiningumo sampratų, galima būtų daryti tam tikrus apibendrinimus, išskirti tam tikrus bruožus ir funkcijas, kurias šis principas atlieka. Tačiau tai nėra taip paprasta. P.Schlechtriem priėjo prie dviejų išvadų: a) neįmanoma išskirti bendros visoms šalims tinkamos sąžiningumo koncepcijos, nes nėra tiek daug bendrų šių koncepcijų bruožų; b) negalėjimą išskirti bendrų sąžiningumo koncepcijos bruožų lemia kiekvienos atskiros valstybės teisinės sistemos struktūriniai ir turinio skirtumai.⁶⁷ Pritariant šiems teiginiams visgi galima išskirti tam tikrus sąžiningumo principo turinio elementus, būdingus daugumos šalių sampratoms.

Pirmiausia, daugumos šalių sąžiningumo sampratos yra labai abstrakčios, jų turinys nėra aiškinamas teisės aktuose, o yra paliekamas aiškinti doktrinai ir teismų praktikai.

⁶⁶ FARNSWORTH A.E. The concept of good faith in American law <prisijungta 2008m. gruodžio 14d.> (<http://w3.uniroma1.it/idc/centro/publications/10farnsworth.pdf>)

⁶⁷ SCHLECHTRIEM P. Good faith in German law and in international Uniform laws <prisijungta gruodžio 13d.> (<http://w3.uniroma1.it/idc/centro/publications/24Schlechtriem.pdf>)

Antra, absoliučioje daugumoje valstybių (įskaitant ir bendrosios teisės valstybes) bene pagrindiniu sąžiningumo principo tikslu laikoma galimybė sušvelninti griežtą teismo sprendimą, kuris būtų priimtas, jei būtų vadovaujama vienu įstatymo raide.

Trečia, daugumoje valstybių sutampa sąžiningumo principui priskiriamos funkcijos – sutartinių teisių ribojimo, papildomų teisių numatymo, teisės plėtojimo ir aiškinimo. Skiriasi tik tai, kaip šios funkcijos yra išreikštos.

Apibendrinant galima teigti, kad iš esmės visos šalys numato panašią sąžiningumo sampratą, panašiai suvokia jo įdiegimo į nacionalinę teisės sistemą prasmę. Priklausomai nuo šalies istorinių ir teisinių tradicijų skiriasi tik šios koncepcijos taikymo platumas, išvystymas ir apribojimų turinys.

2. SAŽININGUMO PRINCIPAS LIETUVOS TEISĖJE

2.1. Sažiningumo samprata Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse

Sažiningumo principo įtvirtinimas Lietuvos teisėje laikytinas viena didžiausių naujojo šalies civilinio kodekso naujienų. Šio įtvirtinimo dėka Lietuva prisijungė prie kitų kontinentinės Europos valstybių, kuriose šis principas yra įvardintas šalies teisėje. Tiesa, reikia paminėti, kad teismų praktika sąžiningumo principą taikė ir iki tol, jį grįsdama 1964 metų tarybinio kodekso 11 straipsnio 6 ir 7 dalyse įtvirtinta nuostata, kad teismas priima sprendimus vadovaudamasis protingumo ir teisingumo kriterijais.⁶⁸

Dabartiniame šalies kodekse sąžiningumo principas yra įtvirtintas 1 knygos 5 straipsnyje drauge su protingumo ir teisingumo principais. Šiame straipsnyje rašoma:

„1. Civilinių teisinių santykių subjektai, įgyvendindami savo teises bei atlikdami pareigas, privalo veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus.

2. Kai įstatymai nedraudžia civilinių teisinių santykių subjektams šalių susitarimu nusistatyti tarpusavio teisių ir pareigų, šie subjektai turi vadovautis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais.

3. Jeigu įstatymai ar šalių susitarimas numato, kad tam tikrus klausimus teismas sprendžia savo nuožiūra, teismas privalo tai darydamas vadovautis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo kriterijais.

4. Teismas, aiškindamas įstatymus ir juos taikydamas, privalo vadovautis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais.“⁶⁹

Lietuvoje naudojama pakankamai plati sąžiningumo principo samprata. Jau vien iš civilinio kodekso 1.5. straipsnio matyti, kad jis yra taikomas visiems apskritai civiliniams santykiams, turi lemiamą reikšmę santykių šalims dispozityviai pasirenkant tarpusavio teises ir pareigas, teismams priimant sprendimus ir aiškinant teisę. Maža to, sąžiningumo svarbą lemia ir tai, kad jis pats (ar kartu su protingumu ir teisingumu) ar būtinybė jį taikyti yra pabrėžiamas daugiau nei šimte civilinio kodekso straipsnių.⁷⁰

⁶⁸ DRAZDAUSKAS S. Sažiningumo principas Lietuvos sutarčių teisėje// Teisė nr. 65, 2007. P. 38 – 50.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas <prisijungta 2008m. gruodžio 15d.> (http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=107687)

⁷⁰ Lietuvos Respublikos civilinio komentaras. Pirmoji knyga. Vilnius, 2001. P.74 – 75

Svarbiausiais iš šių straipsnių laikytini: CK 6.4, nustatantis sąžiningumo pareigas prievolės šalių dalyviams, 6.158. straipsnis, išplečiantis tą pačią pareigą sutarties šalims bei 6.163 straipsnis, sąžiningumo pareigą numatantis ir ikisutartiniais šalių santykiams.

Platus sąžiningumo principo taikymas šalies teisėje lemia vieną iš esminių šio principo bruožų. Priešingai nei kiti bendrieji principai, sąžiningumas dažniausiai yra preziumuojamas. Tai reiškia, jog bendruoju atveju asmens sąžiningumas yra preziumuojamas ir nesąžiningumo įrodinėjimo našta iškyla kitai sutarties šaliai, kuri gali sąžiningumo prezumpciją paneigti.⁷¹ Kita vertus, civiliniame kodekse yra nustatytos ir kelios nesąžiningumo prezumpcijos, kai asmuo yra laikomas nesąžiningu, jei neįrodo kitaip. Pavyzdžiui, CK 6.67. straipsnis numato atvejus, kai nesąžiningomis laikomos kreditoriaus interesus pažeidusios prievolės šalys.

Pažymėtina, kad vienas iš pagrindinių sąžiningumo Lietuvos teisėje bruožų – jo neatskyrimas nuo kitų dviejų pamatinių šalies teisės principų – teisingumo ir protingumo. Šis bruožas daro Lietuvos teisę panašia į Olandijos, kur, kita vertus, sąžiningumo sąvoka apskritai šiuo žodžiu neišreiškiama – ji išvedama iš elgimosi „protingai ir teisingai“ sintezės. Galima vardinti kelias priežastis, kodėl taip atsitiko. Visų pirma, visi šie principai yra vienodos galios – jie priskiriami bendriesiems teisės principams, t.y. principams, kurie yra būdingi visoms teisės šakoms ir yra „CK pamatinės nuostatos“.⁷² Antra, šių principų turinys yra pernelyg susijęs, kad būtų galima juos aiškiai atriboti. Tokią išvadą galima daryti skaitant Lietuvos Civilinio kodekso komentarą, kurio autoriai, kiekvieną iš šių principų aiškina per likusių dviejų turinį. Trečia, neišskiriant atskirų principų remiamasi doktrinos suformuluota samprata, jog nei vienas principas neveikia pats vienas, jie veikia kaip sistema drauge su kitais principais. Ir galiausiai, doktrinoje visuotinai pripažįstama, kad nei vieno iš šių principų turinys civiliniame kodekse nėra atskleistas tyčia, paliekant tą padaryti teismų praktikai. Iš to išplaukia ir visai logiška kodekso autorių mintis neatskirti visų trijų bendrųjų principų, tą taip pat paliekant suformuoti doktrinai ir teismų praktikai. Viena vertus visai logiška kodekso autorių nuostata, kad šie principai nėra išskiriami lemia praktinę problemą atskiriant juos priimant sprendimus. Deja, šia tema pasisakančių autorių nėra itin daug. R. Balčikonis prieina prie išvados, jog „sąžiningumas reiškia ištikimybę sutarties įvykdymui prisiimant naujas ir papildomas pareigas, nebent tai būtų neteisinga arba neprotinga“.⁷³

⁷¹ NORKŪNAS A. Sąžiningumo principo įgyvendinimas// Jurisprudencija, 2003, t.42(34), P.5 – 11.

⁷² Ten pat.

⁷³ BALČIKONIS R. Sąžiningumo principas sutarčių teisėje// Jurisprudencija nr. 41(33), 2003. P. 164 – 181.

Vadinasi, šio autoriaus nuomone, sąžiningumas yra susijęs su protingumu ir teisingumu taip, kad pastarieji du principai riboja sąžiningumo principo veikimą, t.y. nubrėžia jo ribas. Panašios išvados prieina ir šių principų atskyrimą teismų praktikoje nagrinėjęs A.Norkūnas. Jo nuomone, „pagal teisingumo ir protingumo reikalavimus teismas turi daryti išvadas, ar asmuo yra sąžiningas“.⁷⁴ Taigi galima daryti išvadą, kad, doktrinos autorių nuomone, visi trys bendrieji teisės principai vieni kitų atžvilgiu atlieka ribojančią funkciją. Kita vertus, iš šio teiginio išplaukia ir tai, kad visi trys principai vienas kitą papildo. Ši nuostata atrodo logiška ir patvirtina Lietuvoje pripažįstamą principų kaip sistemos veikimą.

Iš sisteminio principų pobūdžio išplaukia ir tai, kad sąžiningumo principui priskiriamos tos pačios funkcijos kaip ir kitiems teisės principams. Šios funkcijos yra:

1) Reglamentavimo. Ji reiškia, kad valstybė, reglamentuodama civilinius santykius turi paisyti sąžiningumo principo. Vadinasi, negali būti priimti įstatymai, prieštaraujantys sąžiningumui.

2) Interpretavimo. Civilinio kodekso normos turi būti aiškinamos ir taikomos remiantis sąžiningumo principu. Kaip minėta anksčiau, CK 1.5. straipsnis tą pačią pareigą numato ir teismams priimant sprendimus.

3) teisės spragų užpildymo ir kolizijų šalinimo. Teisės spragų užpildymas šiuo atveju reiškia būtinybę remtis sąžiningumu, kai konkrečių teisinių santykių nereglementuoja teisės normos, o kolizijų šalinimas reiškia galimybę pasirinkti geriausią, labiausiai šį principą atitinkančią teisės normą.⁷⁵

Be šių funkcijų teisės doktrinoje išskiriamos ir „vidinės“, t.y. tik šiam principui būdingos funkcijos.⁷⁶ Prie tokių minimos:

1) Sutarties papildymas naujomis papildomomis pareigomis, neužrašytomis pačioje sutartyje. Manytina, kad ši funkcija yra bendrosios teisės valstybių taikomos „implied terms“ doktrinos atspindys mūsų šalies teisėje. Tai leidžia teismui, pavyzdžiui, keisti atskiras nesąžiningas ginčijamos sutarties nuostatas;

2) Sutarties papildymas teigiamomis pareigomis, reikalaujančiomis aktyvių veiksmų (pvz., informavimo, kooperavimosi pareigos);

3) sutarties papildymas neigiamomis sutartimis, reikalaujančiomis nesinaudoti sutartinėmis teisėmis;

⁷⁴ NORKŪNAS A. Sąžiningumo principo įgyvendinimas// Jurisprudencija, 2003, t.42(34), P.5 – 11.

⁷⁵ BALČIKONIS R. Sąžiningumo principas sutarčių teisėje// Jurisprudencija nr. 41(33), 2003. P. 164 – 181.

⁷⁶ Ten pat

4) nuolatinio galiojimo. Tai reiškia, kad ši pildymo sutartyje neesančiomis teisėmis funkcija išlieka visą sutarties galiojimo laiką.

Manytina, kad šių funkcijų išskyrimas yra pernelyg teorinis. Iš visų minėtų iš esmės galima palikti vienintelę „sutarties pildymo joje neesančiomis nuostatomis“ funkciją, kurią pripažįsta ir kitų šalių teisė. Likusios trys funkcijos laikytinos išvestinėmis – tai labiau ne atskiros funkcijos, o tik tam tikri atskiri tos pačios vienos funkcijos aspektai.

Teisės doktrinoje apie sąžiningumo turinį Lietuvos teisėje užsimenama nedaug. Štai kodekso komentaro autoriai teigia, kad „sąžiningumas reikalauja atidumo, rūpestingumo, šalių kooperavimosi, viena kitos informavimo, atsižvelgimo į teisėtus ir pagrįstus kitos šalies interesus ir panašiai“.⁷⁷ Galima daryti išvadą, kad taip komentaro autoriai išvardina nebaigtinį sąžiningumo principo elementų sąrašą. Dauguma šių elementų yra detalizuoti ir pakartoti dar keliuose CK straipsniuose, pavyzdžiui, nurodant šių pareigų sampratą atskiroms sutarčių rūšims. Nagrinėdamas UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principus ir turėdamas omenyje, kad kuriant naująjį Lietuvos civilinį kodeksą jo nuostatos buvo derinamos su tarptautiniais principais, S.Drazdauskas daro išvadą, kad sąžiningumo principo turinys turėtų apimti ir dar dvi tarptautinėje teisėje pripažįstamas doktrinas⁷⁸:

a) piktnaudžiavimas teise. Ši doktrina yra UNIDROIT principų 1.7. straipsnyje apibrėžto sąžiningumo principo dalis. Pačia bendriausia prasme piktnaudžiavimu teise yra laikomi tokie piktavališki šalies veiksmai ar neveikimas, kai šalis įgyvendina savo teises vien tam, kad padarytų nuostolių kitai šaliai, siekdama tos teisės paskirčiai priešingų tikslų ar įgyvendinant teises taip, kad tai būtų neproporcinga siekiamam rezultatui.⁷⁹ Lietuvos CK draudimas piktnaudžiauti teise minimas 1.2.straipsnyje prie civilinių santykių teisinio reglamentavimo principų, o jo turinys yra atskleidžiamas 1.137. straipsnio 3 dalyje. Joje yra rašoma: „draudžiama įgyvendinti civilines teises tokiu būdu ir priemonėmis, kurios be teisinio pagrindo pažeistų ar varžytų kitų asmenų teises ar įstatymų saugomus interesus ar darytų žalą kitiems asmenims arba prieštarautų subjektinės teisės paskirčiai.“⁸⁰ Tokie veiksmai sukelia dvejopus padarinius: nukentėjusiai šaliai reikia atlyginti jos patirtą žalą, o teismas gali atsisakyti ginti piktnaudžiaujant įgyvendinamą teisę. Kodekso komentaro

⁷⁷ Lietuvos Respublikos civilinio komentaras. Pirmoji knyga. Vilnius, 2001. P.78.

⁷⁸ DRAZDAUSKAS S. Sąžiningumo principas Lietuvos sutarčių teisėje// Teisė nr. 65, 2007. P. 38 – 50.

⁷⁹ Ten pat.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas <prisijungta 2008m. gruodžio 15d.> (http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=107687)

autoriai pažymi, kad tokie veiksmai kartu pažeidžia ir bendruosius teises principus (tarp jų – ir sąžiningumą).⁸¹

b) nesuderinamas elgesys (inconsistent behaviour). Šio dalyko draudimas yra įtvirtintas UNIDROIT principų 1.8. straipsnyje. Ten rašoma: „Sutarties šalis negali veikti nesuderinamai su tokiu supratimu, kurį sutarė su kita šalimi ir pagal kurį veikdama kita šalis patyrė nuostolių“.⁸² Kadangi šis principas atsirado UNIDROIT principuose tik 2004 metais, 2000 metais priimant Lietuvos CK, jame atskiro straipsnio apie nesuderinamą elgesį neatsirado. Visgi yra ne viena iš šio principo išplaukianti konkreti nuostata. Pavyzdžiui, 6.208. straipsnio 3 dalyje rašoma: „Tinkamą pranešimą apie pasiūlymą pašalinti įvykdymo trūkumus gavusi šalis negali įgyvendinti savo teisių, kurios nesuderinamos su sutarties vykdymu, tol, kol nepasibaigęs įvykdymo trūkumams pašalinti nustatytas terminas.“⁸³

Dar kalbant apie Lietuvos sąžiningumo sampratą reikia pažymėti, kad sąžiningumas yra nustatomas pagal du kriterijus – objektyvųjį ir subjektyvųjį. Ši nuostata nėra įtvirtinta įstatyme, ji yra aiškinama doktrinoje. Sąžiningumas objektyviu aspektu yra žmogaus elgesys, atitinkantis protingumo ir teisingumo principų reikalavimus („ar asmuo turėjo ką nors žinoti“), tuo tarpu subjektyviu aspektu sąžiningumas nusako asmens psichikos būklę tam tikroje situacijoje („ar jis galėjo žinoti“).⁸⁴ Pažymėtina, kad nors teorijoje ir išskiriamos šios dvi sąvokos, norint konstatuoti asmens sąžiningumą būtina nustatyti abiejų šių kriterijų egzistavimą.⁸⁵

Lyginant Lietuvos sąžiningumo sampratą su kitų valstybių praktika, daugiausia panašumų atrandame su Vokietijos ir Olandijos teise. Iš pastarosios valstybės lietuviai perėmė sąžiningumo kaip protingumo ir teisingumo sintezės supratimą, o iš vokiečių „paveldėjo“ itin plačią subjektyvaus ir objektyvaus elementų išskyrimą bei itin plačią sąžiningumo sampratą. Itin plati sąžiningumo samprata suteikė didelę diskreciją teismams naudoti sąžiningumą priimant kuo teisingesnius sprendimus, bet kartu sukėlė ir problemų – dėl ne itin gausios šios srities doktrinos bei ne visada vieningos teismų praktikos dažnai

⁸¹ Lietuvos Respublikos civilinio komentaras. Pirmoji knyga. Vilnius, 2001. P.68.

⁸² UNIDROIT PRINCIPLES OF INTERNATIONAL COMMERCIAL CONTRACTS 2004< prisijungta 2008m. gruodžio 16d.>

(<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004/blackletter2004.pdf>)

⁸³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas <prisijungta 2008m. gruodžio 16d.>

(http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=107687)

⁸⁴ Lietuvos Respublikos civilinio komentaras. Pirmoji knyga. Vilnius, 2001. P.78.

⁸⁵ Ten pat

susidarė situacijos, kai teismai pradėjo taikyti šį principą tiesiog vengdami platesnio argumentavimo.⁸⁶

2.2. Šalių bendradarbiavimo (kooperavimosi) pareiga Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse

Kaip šiame darbe minėta anksčiau, šalių bendradarbiavimo pareigą pripažįsta daugumos valstybių teisė. Pavyzdžiui, Vokietijoje ši pareiga yra viena iš tų, kuriomis sąžiningumo principas papildo kiekvieną sutartį. Prancūzijoje kooperavimosi pareiga yra viena iš dviejų pagrindinių pareigų, sudarančių sąžiningumo principo turinį.

Lietuvos teisėje šalių bendradarbiavimo pareiga yra įtvirtinta šalies civilinio kodekso 6.38 straipsnio 3 dalyje, kur rašoma, jog „kiekviena šalis turi atlikti savo pareigas kuo ekonomiškiau ir vykdydama prievolę bendradarbiauti su kita šalimi (šalių pareiga kooperuotis).“⁸⁷ Pasak kodekso komentaro autorių, šis principas yra sąžiningumo principo išraiška bei reikalauja iš šalių, kad šios sudarytų „tinkamas sąlygas prievolei vykdyti, prireikus keistūsi informacija, reikšminga prievolės vykdymui, laiku praneštų apie kylančias prievolės vykdymo kliūtis ir panašiai“.⁸⁸ Iš šių doktrinos teiginių galime padaryti kai kurias išvadas. Visų pirma, Lietuvos teisėje nėra griežtai apibrėžiama, ką šalių bendradarbiavimas reiškia. Pateikiamas tik pavyzdinis šį principą atitinkančių veiksmų sąrašas, kuris gali ir turi būti pildomas remiantis sąžiningumo principu. Antra, Lietuvos teisėje nėra griežtai atskirtos iš sąžiningumo principo išplaukiančios pareigos: štai, pavyzdžiui, daugelyje Europos valstybių kooperavimosi ir informavimo pareigos yra atskiros, o Lietuvos doktrinoje pareiga informuoti kitą šalį priskiriama prie į šalių bendradarbiavimo turinį patenkančių pareigų.

Šalių bendradarbiavimo pareiga tiesiogiai pabrėžiama ir eilėje kitų Lietuvos civilinio kodekso straipsnių. Šiuos galima grupuoti į dvi grupes:

1) Sutarčių teisės bendrosios dalies nuostatas išreiškiantys straipsniai. 6.200 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad šalys turi bendradarbiauti ir kooperuotis. Tokia nuostata laikytina ne visai tikslia, nes nei iš paties kodekso, nei iš jo komentaro nėra labai aišku, kodėl iš esmės sinonimiškos bendradarbiavimo ir kooperavimosi sąvokos čia naudojamos kaip

⁸⁶ DRAZDAUSKAS S. Sąžiningumo principas Lietuvos sutarčių teisėje// Teisė nr. 65, 2007. P. 38 – 50.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas <prisijungta 2008m. gruodžio 16d.> (http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=107687)

⁸⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Vilnius, 2003. P.71.

atskiros ir viena kitą papildančios. Kaip ten bebūtų, šiuo straipsniu šalių bendradarbiavimo pareiga išplečiama ir sutarties šalims. 6.208 straipsnio, kuriame kalbama apie įvykdymo trūkumų pašalinimą, 5 dalyje nurodoma, kad „šalis privalo bendradarbiauti su įvykdymo trūkumus šalinančia šalimi visą trūkumų šalinimo laikotarpį“.⁸⁹ Ši dalis nurodo, kad bendradarbiauti šalims reikia šalinant bet kokios sutarties vykdymo trūkumus. Jos komentare rašoma, kad tik šalims bendradarbiaujant trūkumus šalinant galima tą padaryti kokybiškai ir operatyviai.⁹⁰

2) Sutarčių teisės specialiosios dalies straipsniai. Juose išreiškiama šalių bendradarbiavimo pareiga vykdant tam tikrų rūšių sutartis. Prie tokių straipsnių, pavyzdžiui, priskiriami: 6.320 straipsnis, kuriame kalbama, kad pirkėjas privalo sumokėti daikto kainą pardavėjui, jei jis nepakankamai bendradarbiavo su pardavėju ir šis negalėjo perduoti daikto, dėl ko šis žuvo; 6.691 straipsnis, numatantis statybos rangos šalių bendradarbiavimą; 6.731 straipsnis, nurodantis, kad pacientas turi bendradarbiauti su medicinos paslaugų teikėju ir t.t. Pažymėtina, kad sistemiškai vertinant kodeksą akivaizdu, jog bendradarbiavimo pareiga šalims numatoma ir tose sutartyse, kurias reglamentuojančiuose straipsniuose ji nėra apibrėžta.

Kadangi šalių bendradarbiavimo pareiga yra neatsiejamai susijusi su kai kuriomis kitomis pareigomis (informavimo, tinkamo prievolės įvykdymo užtikrinimo), ji yra numanoma ir daugelyje straipsnių, kuriuose nėra tiesiogiai įvardinta. Tame nėra nieko nuostabaus – šalių bendradarbiavimo pareiga yra išvesta iš sąžiningumo principo, o šis kaip pamatinis civilinio kodekso principas sudaro didžiosios dalies kodekso normų pagrindą.

⁸⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas <prisijungta 2008m. gruodžio 16d.> (http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=107687)

⁹⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Vilnius, 2003. P.278.

3. Šalių bendradarbiavimo principas Lietuvos teismų praktikoje

3.1. Šalių bendradarbiavimo principo samprata teismų praktikoje

Kaip jau minėta ankstesniame šio darbo skyriuje, šalies įstatymuose prievolės šalių bendradarbiavimo principas yra nurodytas tik abstrakčiai, o jo detalizavimas paliktas teisės doktrinai ir teismų praktikai. Deja, teismų praktika plėtojant prievolės šalių bendradarbiavimo principo sampratą yra skurdoka. Teismų sprendimuose neretai remiamasi tik sąžiningumo principu, o ne vienu iš jo elementų – šalių bendradarbiavimo pareiga. Net jei ši pareiga ir yra tiesiogiai paminima, dažniausiai tai daroma abstrakčiai, tiesiog pateikiant nuorodą į Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 6.200 straipsnį, kartkartėmis dar pacituojant pačio straipsnio turinį ar geriausiai atveju pacituojant vieną ar du sakinius iš ankstesnių teismų sprendimų, kuriuose apie šį principą užsiminta. Kaip tokio lakoniško citavimo pavyzdį galima pateikti 2008 metų Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartį civilinėje byloje UAB "Sėnoja" v. AB "Turto bankas", AB "Argovegas".⁹¹ Šioje byloje daugiausiai buvo kalbama apie paties sąžiningumo principo pažeidimus, tačiau taip pat užsiminta apie šalių bendradarbiavimo principą, nors nei šis principas, nei konkretūs veiksmai, kuriais jis buvo pažeistas nėra detalizuojami. Tokių sprendimų pavyzdžių yra pakankamai daug. Manytina, kad tokie teismų sprendimai ne tik nėra pakankamai išsamūs, bet ir nepadeda vystyti teismų praktikos. Tokiais veiksmais teismas iš esmės nevykdo vienos iš savo pagrindinių užduočių – neformuoja vienodos šalies teismų praktikos. Teismų įstatymo 23 straipsnio 2 dalyje teigiama: "Aukščiausiasis Teismas formuoja vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus ir kitus teisės aktus".⁹² Tuo tarpu toks praktikos formavimas visai nevyksta, kai Aukščiausiasis teismas tam tikru klausimu nepasisako ar beveik nepasisako visai.

Aukščiausiasis teismas atkreipė dėmesį į šią problemą. Pavyzdžiui, 2007 metų byloje UAB "Polikopija" v. J.B. įmonė "Era" ir J.B. Aukščiausiasis teismas panaikino žemesnių instancijų teismų sprendimus motyvuodamas būtent tuo, kad byla nagrinėję teismai neskyrė

⁹¹ 2008-02-08 LAT nutartis Nr. 3K-3-101/2008 UAB "Sėnoja" v. AB "Turto bankas", AB "Argovegas"

⁹² Lietuvos Respublikos teismų įstatymas (aktuali redakcija)

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=301040&p_query=&p_tr2= (prisijungta m. kovo d.)

pakankamo dėmesio nustatymui to, kaip kuri iš šalių bendradarbiavo vykdydama statybos rangos sutartį.⁹³ Tuo tarpu 2000 metų byloje UAB "Vilbūsta" v. Z.M.⁹⁴ Aukščiausiasis teismas priešingai konstatavo, kad ankstesniuose teismų sprendimuose šalių bendradarbiavimo pareigos laikymasis konstatuotas tinkamai, todėl žemesnių instancijų sprendimus paliko nepakeistus. Iš tokių sprendimų matyti, kad nors ir būdamas pakankamai neišplėtotas, prievolės šalių bendradarbiavimo principas yra pripažintas šalies teismų praktikoje ir turi didelę reikšmę priimant teismų sprendimus. Kaip matome iš paminėtų sprendimų, vien šio principo nesilaikymas ar nepakankamas žemesnių instancijų teismų dėmesys jam gali būti nutarties pakeitimo⁹⁵ ar panaikinimo priežastimi.

Kita vertus, Aukščiausiojo teismo praktikoje yra ir keletas bylų, kuriose kiek plačiau šnekama apie šalių bendradarbiavimo principą ir jo funkcijas, detalizuojama jo esmė. Išanalizavus šias bylas galima susidaryti tam tikrą vaizdą apie prievolės šalių bendradarbiavimo principo sampratą šalies teismų praktikoje.

Pateikdami prievolės šalių bendradarbiavimo principo sampratą, teismai neretai pamini dvejopą šio principo kilmę. Viena vertus, minima, kad šis principas išplaukia iš "sutarties, kaip socialinio asmenų bendradarbiavimo priemonės, idėjos"⁹⁶, kita vertus, jis kildinamas iš vieno svarbiausių ir plačiausių – sąžiningumo – principo, teigiant, kad bendradarbiavimas pirmiausiai reiškia sąžiningą sutarties vykdymą. Toks teismo požiūris visiškai atitinka įvairių šalių doktrinoje paplitusią idėją, kad šalių bendradarbiavimo principas yra vienas iš esminių sąžiningumo principo elementų. Taip pat pabrėžiama šio principo svarba būtent sutarties vykdymui, o tiksliau – tinkamam sutarties vykdymui ir sutarties tikslų pasiekimui. Būtent tinkamas ir tinkamu laiku sutarties įvykdymas teismų praktikoje yra laikomas pagrindinių šalių bendradarbiavimo principo tikslu.⁹⁷

Lietuvos Aukščiausiojo teismo sprendimuose, kuriuose bandoma apibrėžti šalių bendradarbiavimo principo sampratą, tai paprastai daroma dviem būdais – stengiantis apibrėžti, ką reiškia bendradarbiavimas, arba pateikiant jo turinį sudarančių teisinių pareigų

⁹³ 2007 – 12 – 04 LAT nutartis Nr. 3K-3-530/2007 UAB "Polikopija" v. J.B. reklamos paslaugu imone "Era" ir J.B.

⁹⁴ 2000 – 10 – 23 LAT nutartis Nr. 3k-3-1054 UAB "Vilbūsta" v. Z.M.

⁹⁵ Vienas iš pavyzdžių, kai LAT pakeitė žemesnės instancijos teismų sprendimą dėl to, kad viena iš šalių pažeidė bendradarbiavimo principą (sumažino priteistą sumą) - 2005 – 07 – 11 LAT nutartis Nr. 3K-3-371/2005 UAB "Mindija" v. E.Mamedovas.

⁹⁶ Pastaroji idėja yra išreikšta ne vienoje LAT byloje, kur plačiau gvildinamas prievolės šalių bendradarbiavimo principo turinys. Pavyzdžiui, žr. 2001-10-17 LAT nutartis Nr. 3K-3-932/2001 V.M. v. UAB "Naujamiesčio būstas"; 2001-06-18 LAT nutartis E.Medonio IĮ "Beilė" v. G. Šerkšniovaitė)

⁹⁷ 2002 – 04 – 24 LAT nutartis Nr. 3K-3-637 AB "Vilniaus paukštynas" v. UAB "Žemaitijos maistas", D.V. firma.

sąrašą. Pasak teismo, “bendradarbiauti - tai reiškia padėti vienas kitam įgyvendinti savo teises ir vykdyti pareigas”.⁹⁸ Daugumoje teismų sprendimų, kuriuose cituojamas šis apibrėžimas, taip pat primenamas tokio bendradarbiavimo tikslas (tinkamas sutarties įvykdymas) bei apibrėžiamas sąrašas veiksmų, kuriuos apima bendradarbiavimo sąvoka.

Tuo tarpu didesnėje dalyje Aukščiausiojo teismo nutarčių yra pateikiama nuoroda į civilinį kodeksą bei pavadijama daugiau ar mažiau pareigų, kurios įeina į šalių bendradarbiavimo principo sudėtį. Pažymėtina, kad šis sąrašas niekada nebūna baigtinis. Taip yra todėl, kad bendradarbiavimas yra pakankamai plati sąvoka, kurios ribos kinta priklausomai nuo atitinkamos sutarties ir jos šalių pobūdžio. Visgi yra keletas teisinių pareigų, kurios visada patenka į šalių bendradarbiavimo principo sudėtį. Visų pirma, prie tokių yra priskiriama informavimo pareiga. Štai byloje UAB “Remolita ir Ko” v. UAB “Autopartis” minima, jog prievolės šalių bendradarbiavimo principas “reikalauja, kad prievolės šalys prireikus keistūsi informacija, reikšminga prievolei vykdyti”.⁹⁹ Informavimo pareiga kaip sudėtinė prievolės šalių bendradarbiavimo principo dalis yra minima ir daugelyje kitų bylų.¹⁰⁰ Yra ir tokių Aukščiausiojo teismo sprendimų, kuriuose neapsiribojama konstatavimu, kad šalių bendradarbiavimo principas apima informavimo pareigą, o dar ir išvardijamas nebaigtinis sąrašas smulkesnių pareigų, kurios tą informavimą sudaro. Prie tokių priskiriamas pranešimas kitai šaliai apie ketinimą atsisakyti sutarties,¹⁰¹ pranešimas laiku apie kylančias prievolės vykdymo kliūtis¹⁰², pranešimas apie sutarties vykdymo ypatumus¹⁰³ ir t.t. Doktrininiu požiūriu įdomu tai, jog kai kuriose užsienio valstybėse (pvz., Prancūzijoje) informavimo pareiga yra išskiriama kaip atskiras sąžiningumo principo elementas, lygiavertis šalių bendradarbiavimui. Lietuvoje tuo tarpu informavimo pareiga įeina į bendradarbiavimo pareigos sudėtį. Laikytina, kad toks požiūris yra pakankamai pagrįstas. Pirmiausia todėl, kad tai ko gero yra objektyviausia forma, kuria gali pasireikšti bendradarbiavimas tarp prievolės šalių. Būtų nelogiška atskirti bendradarbiavimą nuo informavimo, nes nelabai aišku, koks galėtų būti to pagrindas.

⁹⁸ 2008-01-28 LAT nutartis civilinėje byloje UAB „Privati valda“ v. Ž. B., byla Nr. 3K-3-18/2008

⁹⁹ 2002 m. gegužės 29 d. nutartis Nr.3K-3-795/2002 UAB “Remolita ir Ko” v. UAB “Autopartis.

¹⁰⁰ Pvz., žr. 2003 – 10 –29 LAT nutartis Nr.3K-3-1036 Danijos bendrovės Codan Ejendomme II A/S v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba.

¹⁰¹ 2001-10-17 LAT nutartis Nr. 3K-3-932/2001 V.M. v. UAB”Naujamiesčio būstas”.

¹⁰² 2008-11-25 LAT nutartis Nr. 3K-3-558/2008 Vilniaus apskrities viršinininko administracija v. UAB “Virsmas”.

¹⁰³ 2008-07-28 LAT nutartis Nr. 3K-3-9/2008 UAB “Metaloidas” v. UAB”Talša”.

Dar viena pareiga, kuri teismų praktikoje minima kaip šalių bendradarbiavimo principo komponentas yra ekonomišką sutarties vykdymo pareiga. Ši pareiga, pavyzdžiui, yra minima Aukščiausiojo teismo nutartyje UAB "Vilbūsta" v. Z.M.¹⁰⁴ Visgi manytina, kad ši pareiga nėra laikytina šalių bendradarbiavimo principo komponentu. Tokį požiūrį visų pirma pagrindžia Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.200. straipsnio gramatinė ir loginė formuluotė – šalių bendradarbiavimas ir ekonomišką sutarties vykdymas nurodomas skirtingose šio straipsnio dalyse. Be to, autoriaus nuomone, skirtinga yra šių pareigų prigimtis. Šalių bendradarbiavimas yra labiau moralinė pareiga, minėta, išplaukianti iš sutarties, kaip socialinio bendravimo priemonės, idėjos. Tuo tarpu ekonomišką sutarties vykdymo prigimtis yra kilusi iš ekonomikos ir finansų srities. Iš tiesų, šalių bendradarbiavimo principo pagrindinis tikslas tinkamai ir laiku įvykdyti sutartį. Šis tikslas dažniausiai gali būti pasiektas ir šiek tiek prasilenkiant su ekonomišką sutarties vykdymu. Dėl šių priežasčių ekonomišką sutarties vykdymo pareiga nelaikytina šalių bendradarbiavimo pareigos dalimi. Kita vertus, toks atskyrimas neturi itin didelės praktinės reikšmės, kadangi tiek šalių bendradarbiavimas, tiek ir ekonomišką sutarties vykdymas yra sąžiningumo principo komponentai ir nors vienos iš šių pareigų pažeidimas bus laikomas sąžiningumo principo pažeidimu.

Nagrinėjant Aukščiausiojo Teismo praktiką, susijusią su prievolės šalių bendradarbiavimo principu, galima išskirti ir tam tikrus šio principo bruožus, kuriuos jam priskiria teismų praktika. Visų pirma, prie tokių bruožų yra priskirtinas šio principo abipusiškumas prievolės šalių atžvilgiu. Šis aptariamo principo bruožas yra paminimas beveik visose bylose, kuriose taikomas šalių bendradarbiavimo principas. Paprastai teismų praktikoje naudojamos dvejopos formuluotės. Vienose bylose yra minima, kad "pareigą bendradarbiauti turi tiek kreditorius, tiek ir skolininkas"¹⁰⁵, kitose kiek lakoniškiau pasakoma, kad "šalys privalo padėti viena kitai įgyvendinti sutartines teises ir vykdyti sutartines pareigas".¹⁰⁶ Abiem atvejais tai yra sutarties šalių lygiateisiškumo išraiška. Abi sutarties šalys privalo laikytis savo sutartinių teisių ir pareigų. Teismų praktika užsimena ir apie galimas tokio lygiateisiškumo pažeidimo pasekmes. Svarbiausia iš jų – sutarties šalis negali reikalauti taikyti teisinės gynybos priemonės prieš kitą šalį dėl šios padaryto sutarties

¹⁰⁴ 2000 – 10 – 23 LAT nutartis Nr. 3k-3-1054 UAB "Vilbūsta" v. Z.M.

¹⁰⁵ žr. pavyzdžiui, 2008 – 09 – 23 LAT nutartis Nr. 3K-3-406/2008 J.N. v. UAB "Vilkaviškio agrotiekimas", 2006 – 01 – 23 LAT nutartis Nr. 3K-3-11/2006 AB Stomatologijos klinika v. Kauno miesto savivaldybės administracija ir kt.

¹⁰⁶ Žr. 2008-07-28 LAT nutartis Nr. 3K-3-9/2008 UAB "Metaloidas" v. UAB "Talša".

pažeidimo, jei pati prieš tai yra sutartį pažeidusi. Šitokių pasėkmių atsiradimo pavyzdys galėtų būti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byla UAB "Neiseris" v. UAB "Forte baldai". Šioje byloje atsakovas, kuris buvo įsipareigojęs parduoti tam tikras ieškovo ekspozicijoje, nors pagal sutartį to daryti neturėjo. Ieškovas kreipėsi į teismą dėl sutarties pažeidimo. Visgi, remdamasi faktiniais duomenimis, Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija padarė išvadą, kad tokių atvejų šių šalių minėtos sutarties vykdymo praktikoje pasitaikė ir anksčiau, o nei viena šalis dėl to nereikšdavo pretenzijų. Įskaitant ir ieškovą, kuris žinojo apie šiuos formalius pažeidimus, tačiau sutarties įvykdymą vis tiek priėmė. Vadinasi, tokiu būdu vykdant sutartį sutapo jos šalių valia, taigi kalbėti apie sutarties pažeidimą šiuo atveju nebuvo įmanoma.¹⁰⁷ Panaši situacija nagrinėta ir byloje G.Š.v.E.M. individuali įmonė. Šioje byloje Aukščiausiasis teismas konstatavo, jog "teismas gali nepripažinti skolininko pažeidusiu prievolę, jeigu yra pagrindo konstatuoti, kad kita prievolės šalis – kreditorius nevykdo ar nevykdė pareigos bendradarbiauti, nepakankamai bendradarbiavo. Tokio pobūdžio aplinkybės gali būti pagrindu netenkinti kreditoriaus reikalavimo dėl netinkamo prievolės įvykdymo".¹⁰⁸ Šie ir kiti panašūs sprendimai leidžia teigti, jog Lietuvos teismų praktika pripažįsta iš Anglijos doktrinos atėjusį teiginį, jog niekas negali reikalauti apginti jo pažeistą teisę, jei pats taip pat yra pažeidėjas.¹⁰⁹

Dar vienas svarbus teismų praktikoje išskiriamas šalių bendradarbiavimo principo požymis – jo taikymas ne tik sutarties vykdymo, bet ir ikisutartinių santykių laikotarpiu. Aukščiausiojo teismo nutartyje byloje UAB "Kauno saulėtekis" v. UAB "Albonita" teigiama, jog "ikisutartiniams santykiams yra svarbus sąžiningumas, nes tik sąžiningai šalims elgiantis ikisutartinių santykių stadijoje galima tikėtis, kad šie santykiai transformuosis į sutartinius. Dėl to, nors ir nėra šalių pareigos sudaryti sutartį, tačiau sąžiningumas reikalauja, kad toli pažengusios derybos nebūtų nutrauktos be pakankamos priežasties, nes tokiose derybose viena ar kita šalis jau turi visiškai pagrįstą pagrindą tikėtis, jog priešingos šalies ketinimai yra rimti ir sutartis tikrai bus sudaryta".¹¹⁰ Remdamasis šiuo teiginiu teismas nustatė, kad dar iki sutarties sudarymo ginčijamos sutarties šalis atliko tam tikrus veiksmus, laikytinus

¹⁰⁷ 2008 – 01 – 30 LAT nutartis Nr. Nr. 3K-3-70/2008 UAB "Neiseris" v. UAB "Forte baldai".

¹⁰⁸ 2001 – 06 – 18 LAT nutartis Nr. 3k-3-704/2001 G.Š.v.E.M.individuali įmonė.

¹⁰⁹ Angliškai "He who comes into equity must come with clean hands" – vienas iš pagrindinių Anglijos teisėje naudojamų principų (maxims of equity) <<http://law.jrank.org/pages/8487/Maxim--He-who-comes-into-equity-must-come-with-clean-hands.html>> (prisijungta 2009m. kovo 1d.)

¹¹⁰ 2007 – 12 – 21 LAT nutartis Nr. 3K-3-592 UAB "Kauno saulėtekis" v. UAB "Albonita".

bendradarbiavimu tarp šalių ir pripažino, kad realiai pagrindinė sutartis buvo sudaryta bei remiantis tuo išsprendė bylą.

Teismų praktikos analizė atskleidžia ir dar vieną prievolės šalių bendradarbiavimo principo ypatybę. Lietuvos teismų praktika pripažįsta nevienodus bendradarbiavimo standartus tam tikroms subjektų rūšims. Verslininkams ir kitiems asmenims, kurie yra profesionalai atitinkamų sutarčių vykdymo srityje keliami aukštesni sąžiningumo (o kartu – ir bendradarbiavimo pareigos laikymosi) standartai. Pavyzdžiui, byloje Vilniaus apskrities viršininko administracija v. UAB „Virsmas“ teismas konstatuoja, kad „kooperacijos ieškovas pažeidė ir bendradarbiavimo principą, nes kaip verslininkas neįvykdė pareigų visomis galimomis priemonėmis šalinti kliūtis, trukdančias jam vykdyti sutartinius išipareigojimus“.¹¹¹ Taigi šioje byloje viena iš šalių vertinta pagal kitokį sąžiningumo standartą nei kita. Panašus standartas pritaikytas ir byloje Danijos bendrovės Codan Ejendomme II A/S v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba¹¹². Skirtumas tik tas, kad šiuo atveju abi bylos šalys buvo juridiniai asmenys, tik vienas jų viešasis juridinis asmuo (skolininkas), o kitas – privatus juridinis asmuo, kurio pagrindinė veikla buvo komercinė. Teismas vertino būtent ieškovo veiksmus pagal aukštesnę bendradarbiavimo pareigos laikymosi standartą. Taigi Aukščiausiasis teismas suformavo svarbią taisyklę – sprendžiant dėl to, kokį standartą reikia taikyti analizuojant galimą šalių veiksmų neatitikimą prievolės šalių bendradarbiavimo principui, nėra taip svarbu ar asmuo yra fizinis ar juridinis. Svarbiausiu aspektu laikytina tai, ar tas asmuo užsiima komercine veikla (yra profesionalas), ar ne.

Analizuojant teismų praktiką, yra gana sunku išskirti teiginius, kuriais plėtojamas prievolės šalių bendradarbiavimo principas apskritai. Viena iš priežasčių, kodėl taip yra – sąžiningumo principo ir iš jo išplaukiančios šalių bendradarbiavimo pareigos sampratos platumas ir abstraktumas. Neretai šalių bendradarbiavimo turinys priklauso nuo to, kokios rūšies sutarties šalių veiksmai yra nagrinėjami. Dėl šios priežasties tolesniuose šio darbo skyriuose bus nagrinėjamas prievolės šalių bendradarbiavimo principo taikymas šalies teismų praktikoje sprendžiant skirtingų kategorijų bylas.

¹¹¹ 2008-11-25 LAT nutartis Nr. 3K-3-558/2008 Vilniaus apskrities viršininko administracija v. UAB „Virsmas“)

¹¹² 2003 – 10 – 29 LAT nutartis Nr.3K-3-1036 Danijos bendrovės Codan Ejendomme II A/S v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba.

3.2. Šalių bendradarbiavimo principo taikymas nagrinėjant bylas dėl nuomos sutarčių

Kaip nurodoma Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 6.477 straipsnio 1 dalyje “pagal nuomos sutartį viena šalis (nuomotojas) įsipareigoja duoti nuomininkui daiktą laikinai valdyti ir naudotis juo už užmokestį, o kita šalis (nuomininkas) įsipareigoja mokėti nuomos mokestį”.¹¹³ Iš šio apibrėžimo matyti, kad pagrindinė nuomotojo pareiga yra duoti kitai sutarties šaliai valdyti ir naudoti daiktą, nuomininko – mokėti nuomotojui užmokestį. Kiti civilinio kodekso straipsniai išskiria visą krūvą kitų nuomos sutarties šalių pareigų. Antai nuomininkas privalo nekeisti išsinuomoto daikto formos ir paskirties (6.483 straipsnio 4 dalis), naudotis juo pagal sutartį, paskirtį ir netrukdydamas kitiems teisėtiems jo naudotojams (6.489 straipsnis), o nuomotojas – tinkamai perduoti daiktą nuomininkui (6.484 straipsnis), atsakyti už perduoto daikto trūkumus (6.485 straipsnis) ir t.t. Papildomas pareigas abiemis sutarties šalims dar nustato ir civilinio kodekso specialiosios normos, reglamentuojančios atskirų nuomos rūšių ypatumus.

Prievolės šalių bendradarbiavimo pareiga vykdant nuomos sutartį nėra išskirta atskirame civilinio kodekso straipsnyje, tačiau tai visiškai nereiškia, kad šiai sutarčių rūšiai minėta pareiga nėra aktuali. Greičiau priešingai – įdėmiau peržvelgus nuomos sutartį reglamentuojančias kodekso normas, jose galima nesunkiai išskirti aiškų bendradarbiavimo atspalvį. Teismų praktika taip pat pripažįsta, kad šalių bendradarbiavimo principo svarba vykdant nuomos sutartis yra ypač didelė¹¹⁴. Visų pirma, kaip minėta anksčiau, kodekse išvardinama (neretai – dar ir gana išsamiai aprašoma) daug abiejų sutarties šalių pareigų. Suprantama, kad sutarties tikslas gali būti pasiektas tik visas jas tinkamai vykdant, o to neįmanoma padaryti šalims nebendradarbiaujant. Didelis abipusių nuomos sutarties šalių pareigų skaičius suponuoja mintį, jog bendradarbiavimas tarp šalių turi būti itin tamprus. Antra, nemažoje dalyje nuomos sutartis reglamentuojančių civilinio kodekso straipsnių yra išskiriama informavimo pareigos svarba. Ši pareiga, ką pripažįsta ir šalies teismų praktika¹¹⁵, yra šalių bendradarbiavimo principo dalis. Šalių viena kitos neinformavimas gali turėti gana

¹¹³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=107687 (prisijungta 2009 m. kovo 13 d.)

¹¹⁴ Pavyzdžiui, tokia nuomonė yra išreikšta 2008-11-25 LAT nutartyje nr.3K-3-558/2008 UAB

“Virsmas” v. Vilniaus apskrities viršinininko administracija.

¹¹⁵ Pvz., žr. 2001-10-17 LAT nutartis Nr. 3K-3-932/2001 V.M. v. UAB “Naujamiesčio būstas”; 2008-11-25 LAT nutartis Nr. 3K-3-558/2008 Vilniaus apskrities viršinininko administracija v. UAB “Virsmas; 2003 – 10 –29 LAT nutartis Nr.3K-3-1036 Danijos bendrovės Codan Ejendomme II A/S v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba ir kt.

rimtų pasėkmių: pavyzdžiui, nuomotojas atsako už daikto trūkumus, jei apie juos neinformavo nuomininko (6.485 straipsnis), nuomininkas turi teisę į nuomos mokesčio sumažinimą ar sutarties nutraukimą, jei nuomotojas neinformavo jo apie trečiųjų asmenų teises į išnuomotą daiktą dar prieš sudarant sutartį (6.486 straipsnis), nuomininkas turi teisę subnuomoti daiktą tik jei apie tai informavo nuomotoją ir gavo šio raštišką sutikimą (6.490 straipsnis). Išvardintos šalių pareigos leidžia teigti ne tik apie itin didelę informavimo pareigos reikšmę nuomos sutartyse. Jos taip pat patvirtina, kad šalių bendradarbiavimo principas veikia ne tik nuomos sutartį vykdančiam, bet ir iki ją sudarant, t.y. ikisutartiniuose santykiuose. Ši svarbų šalių bendradarbiavimo pareigos požymį savo praktikoje pripažįsta ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.¹¹⁶ Galiausiai atskiro aptarimo reikalauja ir civilinio kodekso 6.482 straipsnis, kurio 1 dalis imperatyviai nurodo, kad tinkamai vykdęs nuomos sutartį (taigi, be viso kito, ir tinkamai bendradarbiavęs su kita sutarties šalimi) nuomininkas turi pirmenybę lyginant su kitais asmenimis pratęsti tą sutartį terminui pasibaigus. Taigi, priešingai nei kitų sutarčių atveju, šalių bendradarbiavimo principas galioja ne tik ikisutartiniuose ir sutartiniuose, bet ir tam tikru mastu posutartiniuose santykiuose.

Savaime suprantama, kadangi nuomos sutartyse šalių bendradarbiavimas yra svarbus, neretai iš netinkamo bendradarbiavimo bei dėl to atsirandančio netinkamo sutartinių pareigų vykdymo kyla ginčai tarp šalių. Kita vertus, Aukščiausiajam teismui bylas dėl nuomos sutarčių, kuriose būtų sprendžiamas šalių bendradarbiavimo principo pažeidimo klausimas, tenka spręsti palyginti retai. Pavyzdžiui, interneto svetainės „Infolex“ duomenimis, iš viso Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nagrinėjęs 25 nuomos sutarčių bylas, kuriose būtų bent užsimenama apie prievolės šalių bendradarbiavimo principą.¹¹⁷ Tą, autoriaus nuomone, galima paaiškinti keliomis priežastimis. Pirmiausia, neretai šios bylos būna arba gana aiškios arba mažareikšmės (pvz., dėl nedidelės laiku nesumokėtos nuomos mokesčio dalies), dėl ko jos yra išsprendžiamos žemesnių instancijų teismuose ir Aukščiausiojo Teismo nepasiekia. Kita vertus, net ir Aukščiausiojo Teismo sprendimuose šalių bendradarbiavimo principas išskiriamas ne visada, dažnai kalbama apie bendresnių principų (pvz., sąžiningumo) pažeidimą. Nepaisant to, iš LAT nutarčių nuomos bylose galima daryti kai kuriuos apibendrinimus apie šalių bendradarbiavimo principo taikymą jose.

Pirmiausia verta pažymėti, kad kaip ir bendru atveju, taip ir sprendžiant bylas dėl nuomos sutarčių, didžiulę reikšmę turi bendradarbiavimo pareigos pažeidimas. Būtent

¹¹⁶ Žr. 2007 – 12 – 21 LAT nutartis Nr. 3K-3-592 UAB „Kauno saulėtekis“ v. UAB „Albonita“.

¹¹⁷ Paieška atlikta 2009m. kovo 10 dieną interneto puslapyje www.infolex.lt

palyginus abiejų sutarties šalių elgesį bendradarbiavimo, savų įsipareigojimų vykdymo kontekste neretai išsprendžiamas šalių ginčas, o netinkamai pareigas vykdžiusi šalis turi prisiimti neigiamus savo elgesio padarinius. Tokio sprendimo pavyzdžiu galėtų būti LAT nutartis UAB "Architectura humana" v. I.R.¹¹⁸ Šioje byloje ginčas kilo dėl to, kad ieškovui išsinuomavus iš atsakovo patalpas paaiškėjo, jog jos netinkamos naudojimui, nes jose dėl netvarkingos kanalizacijos tvyro blogas kvapas. Ieškovui kreipusis į teismą, šis sutartį nutraukti atsisakė. Pirmos instancijos teismas ieškinį atmetė, o vienas iš teismo argumentų buvo tas, jog būtent ieškovai pažeidė bendradarbiavimo principą. Tai, pasak teismo, ieškovas padarė neperduodamas patalpos atsakovui bei išsinuodamas naujas patalpas dar nenutraukęs sutarties su atsakovu. Apygardos teismas šį pirmos instancijos sprendimą panaikino. Spręsdamas atsakovo apeliacinį skundą, Aukščiausiasis Teismas pasisakė ir dėl šalių bendradarbiavimo pareigos. Tuo tikslu teismas analizavo kaip abi šalys vykdė savo sutartines pareigas ir priėjo prie išvados, jog ieškovas šias pareigas vykdė tinkamai (mokėjo nuomos mokesčių), tuo tarpu atsakovas to paties nepadarė. Jis nebendradarbiavo su atsakovu, nesistengė padėti jam išspręsti perduotų patalpų trūkumų, be to, neįleido nuomininko į patalpas, kai šis norėjo jas apžiūrėti. Dėl šių priežasčių teismas konstatavo, kad nuomotojas pažeidė bendradarbiavimo principą ir jo reikalavimų netenkino. Šia prasme panašus sprendimas priimtas ir LAT nagrinėtoje byloje UAB "Sarteksas" v. UAB "Baltateksas".¹¹⁹ Nesutarimas tarp dviejų juridinių asmenų kilo iš esmės dėl to, jog nesutapo jų turimų nuomos sutarties egzempliorių tekstas – viename iš jų nurodyta, kad sutartis tarp šalių yra neterminuota, kitame – kad ji sudaryta konkrečiam terminui. Žemesnių instancijų teismų nuomonė dėl sprendimo šioje byloje išsiskyrė: pirmosios instancijos teismas patenkino ieškinį teigdamas, kad atsakovas neįrodė, jog sutartis yra terminuota, apeliacinės instancijos teismas, priešingai, buvo linkęs palaikyti atsakovo pusę. Nagrinėdamas šią bylą Aukščiausiasis Teismas pasisakė, kad "svarbu kaip šalys vykdė šią (bendradarbiavimo) pareigą, atsiradus nesutarimui dėl tam tikrų sutarties sąlygų". Teismas pažymėjo, kad sutartis neturėtų būti vertinama formaliai, turėtų būti atsižvelgiama ir į šalių siekius, interesus. Iškilus neaiškumams dėl sutarties termino ieškovas nebendravo su atsakovu, nesiėmė priemonių ginčui išspręsti, todėl pažeidė bendradarbiavimo pareigą ir sprendimas jo naudai negali būti priimtas. Tokie sprendimai parodo, kad šalies teismų praktikoje yra formuojama tvirta pozicija, kad sutarčių laisvė negali užgožti bendradarbiavimo principo pažeidimų.

¹¹⁸ 2008 – 01 – 28 LAT nutartis nr. 3k-3-16/2008 UAB "Architectura humana" v. I.R.

¹¹⁹ 2007 – 05 – 10 LAT nutartis nr. 3k-3-203/2007 UAB "Sarteksas" v. UAB "Baltateksas".

Nebendradarbiavusi šalis ginče su kita šalimi dažniausiai lieka neteisi ir turi priiimti neigiamus tokio savo elgesio padarinius.

Kitokia situacija susiklosto, kai teismai pažeidusiomis nuomos sutartį pripažįsta abi šalis. Tokia situacija susiklostė LAT nagrinėtoje byloje I.M. v. N.I.įmonė.¹²⁰ Šioje byloje ieškovas išnuomavo patalpas atsakovo kavinės veiklai. Dėl atsakovo kaltės sutartis nutraukta. Šis kreipėsi į teismą teigdamas, kad patalpos buvo netinkamos naudoti pagal paskirtį ir ieškovas nebendradarbiavo, siekdamas pašalinti išnuomotų patalpų trūkumus. Pirmosios instancijos teismas išaiškino, kad nebendradarbiavo abi šalys: ieškovas – nepašalindamas išnuomotų patalpų trūkumų, atsakovas – savanoriškai neatlaisvindamas patalpų po nuomos sutarties nutraukimo. Teismo nuomone, didesnė visgi buvo atsakovo kaltė ir vien tai, kad ieškovas nevisai tinkamai vykdė savo pareigas nesuteikė atsakovui teisės neišsikelti iš patalpų ieškovui nutraukus sutartį. Tokią nuomonę palaikė tiek aukštesnės instancijos, tiek ir Aukščiausiasis teismas. Pastarasis taip pat išaiškino, kad “nepakankamas kreditoriaus bendradarbiavimas yra pagrindas jo kaltei konstatuoti, kai tarp nepakankamo kreditoriaus bendradarbiavimo ir skolininko negalėjimo įvykdyti prievolės yra priežastinis ryšys”, bet net ir šiuo atveju dėl kreditoriaus kaltės sprendžia teismas. Taigi, abiem sutarties šalims pažeidus bendradarbiavimo pareigą, sprendimas priimamas nenaudai tos šalies, kurios padarytas pažeidimas labiau prisidėjo prie kitos šalies įsipareigojimų neįvykdymo. Diskreciją išspręsti šį klausimą turi tik teismas. Manytina, kad priimdamas tokį sprendimą teismas turėtų atsižvelgti ir į kitas svarbias aplinkybes, nes, viena vertus, sutarties neįvykdymą dažniausiai lemia ne vien tik bendradarbiavimo pareigos nevykdymas, kita vertus, šalių bendradarbiavimas sistemiskai yra susijęs su kitais sutarčių vykdymo principais, į kuriuos tiesiog būtina atsižvelgti siekiant priimti teisingą sprendimą.

Vienas svarbiausių bendradarbiavimo pareigos elementų, eskaluojamas sprendžiant nuomos bylas – informavimo pareiga. Šios pareigos pažeidimas nagrinėjamas ne vienoje Aukščiausiojo teismo byloje. Štai byloje UAB “Virsmas”v.Vilniaus apskrities viršininko administracija informavimo pareigos pažeidimu yra laikoma tai, kad ieškovas ketveris metus nemokėdamas nuomos mokesčio nesikreipė į kitą sutarties šalį dėl sutarties nutraukimo, nepranešė jai apie savo verslo vietos pasikeitimą.¹²¹ Dar vienas informavimo pareigos

¹²⁰ 2008 – 05 – 06 LAT nutartis nr. 3k-3-120 I.M. v. N.I.įmonė.

¹²¹ 2008 – 11 – 25 LAT nutartis nr.3k-3-558/2008 UAB “Virsmas”v.Vilniaus apskrities viršininko administracija.

pažeidimo pavyzdys pateikiamas byloje G.Šerkšniovaitė v. E.Medonio II "Beilė".¹²² Šioje byloje ieškovas kreipėsi į teismą, reikalaudamas priteisti iš atsakovo nesumokėtą nuomos mokesťį. Atsakovas teigė, kad jau seniai norėjo nutraukti nuomos sutartį, šiuo tikslu kelis kartus kreipėsi į ieškovo atstovę, iš šios negavęs atsakymo paskelbė apie nuomos sutarties nutraukimą spaudoje. Bylos nagrinėjimo metu paaiškėjo, kad ieškovas turėjo naują atstovą, senojo atstovo įgaliojimai buvo pasibaigę, o atsakovui apie tai nebuvo pranešta. Nors ir akivaizdu, kad buvo grubiai pažeista šalių bendradarbiavimo pareiga, žemesnių instancijų teismai manė ką kitą – jų nuomone, atsakovas pats turėjo susižinoti, kad ieškovo atstovės įgaliojimai yra pasibaigę. Aukščiausiasis teismas išaiškino, kad neinformuodamas atsakovo apie savo atstovės įgaliojimų pasibaigimą ieškovas pažeidė bendradarbiavimo principą, kai tuo tarpu atsakovas pagal susiklosčiusias aplinkybes elgėsi sąžiningai – turėdamas pagrindą manyti, kad ieškovo atstovės įgaliojimai nėra pasibaigę, jis kreipėsi į ją dėl sutarties nutraukimo, vėliau negavęs atsakymo apie tai paskelbė spaudoje. Taigi šiame ginče būdamas neteisis, ieškovas privalo prisiimti ir visus neigiamus tokio savo elgesio padarinius. Ši byla puikiai iliustruoja, kokią įtaką bylos sprendimui gali turėti informavimo pareigos pažeidimas. Tokio pažeidimo konstatavimas gali lemti net bylos išsprendimą pareigą pažeidusios šalies nenaudai.

Taigi būtent bendradarbiavimo pareiga, jos tinkamas ar netinkamas vykdymas neretai tampa tam tikros bylos išsprendimo pagrindu, tuo lemiamu veiksmu, dėl kurio LAT neretai netgi panaikina žemesnių instancijų teismų sprendimus. Tokio panaikinimo pavyzdžiu galėtų būti ir ta pati ką tik minėta LAT nutartis byloje G.Šerkšniovaitė v. E.Medonio II "Beilė".¹²³ Ši nutartis įdomi ir todėl, kad yra turbūt vienintelis atvejis, kai dėl bendradarbiavimo pareigos pažeidimo Aukščiausiasis Teismas ryžosi ne tik panaikinti ankstesnius teismų sprendimus, bet ir priėmė naują ("galutinį ir neskundžiamą") sprendimą. Atveju, kai taip pasielgti teismas galėjo buvo ir kitose bylose. Visų pirma, krenta į akis LAT nutartis iš pažiūros aiškioje byloje UAB "Talša" v. UAB "Metaloidas".¹²⁴ Šiuo atveju nuomotojas neturėdamas tam teisės subnuomavo valstybei priklausantį žemės sklypą. Nuomininkas žinojo, kad nuomotojas neturi teisės nuomoti šią žemę – tas buvo įrašyta jų tarpusavio nuomos sutartyje. Kad galėtų vykdyti savo veiklą, nuomininkas turėjo gauti iš valstybės institucijų tam tikrą leidimą, o kad tą galėtų padaryti, nuomotojas turėjo jam pateikti sklypo

¹²² 2001-06-18 LAT nutartis G.Šerkšniovaitė v. E.Medonio II "Beilė".

¹²³ Ibid.

¹²⁴ 2008-01-28 LAT nutartis nr.3k-3-9/2008 UAB "Talša" v. UAB "Metaloidas".

detalų planą. To padaryti jis negalėjo, nes nebuvo žemės savininkas, dėl to nuomininkas negalėjo panaudoti išsinuomos žemės pagal paskirtį. Pirmos instancijos teismas pripažino šią nuomos sutartį negaliojančią “ab initio” kaip prieštaraujančią imperatyvioms įstatymo normoms – ieškovas neturėjo teisės išnuomoti atsakovui valstybei priklausančios žemės neturėdamas tam leidimo. Tuo tarpu antros instancijos teismas pareiškė, kad atsakovas prisiėmė riziką dėl sutarties vykdymo, nes žinojo, kad ieškovas neturi teisės nuomoti minėtą sklypą. Aukščiausiasis teismas tepaminėjo, kad apeliacinės instancijos teismas neatkreipė dėmesio į tai, kad netinkamai bendradarbiavo ir ieškovas (neužtikrino galimybės atsakovui naudotis išnuomota žeme) ir grąžino bylą nagrinėti apeliacinei instancijai. Tokia teismo pozicija laikytina nesuprantama – juk tai, ar šalys bendradarbiavo ar ne, nekeičia to, kad sutartis apskritai turėtų būti laikoma negaliojančia, taigi iš jos neturėtų atsirasti jokios teisės ir pareigos. Kita vertus, yra ir pakankamai bylų, kuriose Aukščiausiasis Teismas pagrįstai konstatuoja, kad žemesnės instancijos teismas neištyrė su šalių bendradarbiavimu susijusių aplinkybių ir grąžina bylą nagrinėti iš naujo. Galima paminėti, pavyzdžiui, LAT nagrinėtą bylą A.R.įmonė v. AB”Sonex group”.¹²⁵ Šioje byloje Aukščiausiasis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad žemesnių instancijų teismai nenagrinėjo kaip sutarties šalys keitėsi informacija, kokių priemonių ėmėsi, kad sutartis būtų tinkamai įvykdyta.

Nepaisant neabejotinos bendradarbiavimo principo svarbos vykdant nuomos sutartis, galima aptikti ne vieną nutartį, kur LAT nesiima nagrinėti šalių bendradarbiavimo pareigos vykdymo, nors apie ją kalbama žemesnių instancijų teismų sprendimuose ar šalių kasaciniuose skunduose. Pavyzdžiui, byloje UAB ”Butų remontas”v.UAB ”Sapnų sala”¹²⁶ LAT paminėjo, kad ankstesnių teismų išaiškinimai (taigi, tame tarpe – ir susiję su bendradarbiavimo pareigos pažeidimu) yra teisingi, o kitos aplinkybės (taigi ir tos, kuriomis rėmėsi atsakovas kasaciniame skunde) yra juridškai nereikšmingos. Manytina, kad šiuo atveju LAT galėjo ir pateikti tam tikrus išaiškinimus, nes bendradarbiavimo pareigos pažeidimo konstatavimas buvo viso tos bylos išsprendimo pagrindas. Kita vertus, žymiai dažniau pasitaiko situacijų, kai Aukščiausiasis Teismas nepasisako dėl šalių bendradarbiavimo, nes tai iš tiesų nėra juridškai reikšminga. Dėl to, kad šalių bendradarbiavimo turinys yra gana platus ir abstraktus, šis principas neretai tampa tarsi gelbėjimosi šiaudu bylą pralaiminčiai šaliai. Kaip pavyzdį galima pateikti kad ir LAT nutartį byloje UAB ”Ram ir Ko”v.Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos

¹²⁵ 2008 – 11 – 25 LAT nutartis nr.3k-3-487/2008 A.R.įmonė v. AB ”Sonex group”.

¹²⁶ 2003-03-19 LAT nutartis nr. 3k-3-365/2003 UAB ”Butų remontas”v.UAB ”Sapnų sala”.

Respublikos Vyriausybės¹²⁷. Šioje byloje atsakovas nesiėmė net elementarių saugumo priemonių savo patalpų apsaugai, jose buvo įvykdyta vagystė ir pavogtas ieškovo turtas. Be to, atsakovas buvo sutartyje prisiėmęs riziką atsakyti už ieškovo turto praradimą be kaltės. Kreipdamasis į Aukščiausiąją Teismą atsakovas teigė, kad ieškovas pažeidė bendradarbiavimo principą, nes pats lankėsi jo patalpose atveždamas vėliau pavogtą turtą, tačiau nepareiškė jokių pretenzijų dėl jų saugumo, taigi jam ir turėtų tekti turto praradimo rizika. LAT į diskusijas nesileido, pripažino, kad atsakovo argumentai nepagrįsti, nes jis prisiėmė vagystės riziką sutartimi su ieškovu, tad aplinkybės “dėl jo kaltės yra teisiškai nereikšmingos”. Kiek panaši situacija iškilo ir byloje Vši Stačiatikių ūkis v. UAB “Voltrė”.¹²⁸ Šioje byloje kreipdamasis į apeliacinės instancijos teismą atsakovas be kitų reikalavimų prašė teismo “įpareigoti ieškovą bendradarbiauti”. Kadangi teismas nusprendė, kad nuomos sutartis tarp ieškovo ir atsakovo laikytina teisėtai nutraukta, tai ir reikalavimo įpareigoti kitą sutarties šalį bendradarbiauti jis netyrė. Tokiai nuostatai neprieštaravo ir LAT. Kita vertus, manytina, kad įpareigojimas bendradarbiauti prieštarautų pačiai šalių bendradarbiavimo principo prigimčiai. Juk šis principas turėtų rodyti šalių valią tinkamai vykdyti sutartį, bendrai siekti joje iškeltų tikslų, todėl vertimas tą daryti atrodo pakankamai nelogiškas.

Apibendrintai galima teigti, kad bendradarbiavimo principas turi esminę reikšmę vykdant nuomos sutartis. Turint omenyje, kiek pareigų įstatymas nustato abiem nuomos sutarties šalims, akivaizdu, kad netinkamas šių pareigų vykdymas, nebendradarbiavimas tarp šalių dažnai lemia rimtas pasekmes. Nebendradarbiavusi nuomos sutarties šalis dažnai pripažįstama neteisėta ginče su kita šalimi ir turi prisiimti neigiamus tokio savo elgesio padarinius.

3.3. Šalių bendradarbiavimo principo taikymas rangos sutartyse

Kaip nurodoma Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 6.664 straipsnio 1 dalyje, “rangos sutartimi viena šalis (rangovas) įsipareigoja atlikti tam tikrą darbą savo rizika pagal kitos šalies (užsakovo) užduotį ir perduoti šio darbo rezultatą užsakovui, o užsakovas

¹²⁷ 2005-11-15 LAT nutartis nr. 3k-3-525/2005 UAB “Ram ir ko” v. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

¹²⁸ 2007-10-26 LAT nutartis nr. 3k-3-438/2007 Vši Stačiatikių ūkis v. UAB “Voltrė”.

įsipareigoja atliktą darbą priimti ir už jį sumokėti”.¹²⁹ Kaip parodo šis apibrėžimas, rangos sutarčių specifika yra ta, kad viena iš šalių prisiima atlikti kitos pateiktą užduotį sava rizika. Tai reiškia, kad šiai šaliai taikomi aukštesni reikalavimų standartai – savą riziką paprastai gali prisiimti tik savos srities profesionalas, verslininkas ar pnš. Būtent dėl šios priežasties rangos sutarties šalims numatoma mažiau pareigų nei, pavyzdžiui, nuomos sutarties šalims. Kita vertus, prisiimdama rizika viena šalis turi sulaukti tinkamo kitos šalies bendradarbiavimo – kitos šalies tinkamo priešpriešinių pareigų vykdymo, informavimo apie sutarties vykdymo pasikeitimus.

Vertinant civilinio kodekso nuostatas galima daryti išvadą, kad svarbiausias iš šalių bedradarbiavimo principo elementų vykdant rangos sutartis – informavimo pareiga. Ji vienokia ar kitokia forma išreiškiama ne viename civilinio kodekso straipsnyje. Pavyzdžiui, rangovas turi pranešti užsakovui, jei šio užduočiai atlikti suteikta medžiaga yra netinkama (6.648 straipsnio 2 dalis), taip pat jis privalo nedelsdamas pranešti užsakovui, kai nurodymų dėl darbo atlikimo būdo tolesnis laikymasis sudarytų grėsmę tolesniam darbo tinkamumui (6.659 straipsnio 1 dalies 2) punktas) ir t.t. Galų gale, tarp specialiųjų nuostatų, reglamentuojančių rangos sutartis, yra ir norma, kuria išreikštas šalių bendradarbiavimas “grynąja forma”. Tokia nuostata yra Kodekso skirsnio, reglamentuojančio statybos rangos sutarčių vykdymo ypatumus, 6.691 straipsnis, kuris ir pavadintas minėto principo pavadinimu.¹³⁰ Tokių normų egzistavimas tik dar sykį patvirtina šalių bendradarbiavimo principo svarbą rangos sutarčių vykdymui.

Teismų praktikoje dažniausiai nagrinėjami pagrindinių rangos sutarties elementų pažeidimai. Vienas tokių – užsakovo pareiga priimti rangovo pareigos įvykdymą. Viena vertus, civilinio kodekso nuostatos apibrėžia pareigą priimti kaip pagrindinę užsakovo pareigą. Kita vertus, užsakovai neretai nepriima netinkamai rangovo įvykdyto darbo. Tokia situacija susiklostė, pavyzdžiui, byloje V.J. v. UAB ”Lambatas”.¹³¹ Šioje byloje užsakovė nesutiko mokėti rangovui už šio padarytus baldus, nes šie neatitiko sutartyje aprašytų reikalavimų, bei nebuvo tinkamai perduoti. Ieškovės nuomone, baldų montavimo darbai

¹²⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=107687> (prisijungta 2009 m. kovo 13 d.)

¹³⁰ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 6.691 straipsnis “1. Statybos rangos sutarties šalys sutarties vykdymo metu privalo bendradarbiauti (kooperavimosi pareiga). Jei kyla kliūčių, trukdančių tinkamai įvykdyti sutartį, kiekviena sutarties šalis privalo imtis visų nuo jos priklausančių protingų priemonių toms kliūtims pašalinti. Šalis, kuri šios pareigos neįvykdo, praranda teisę į nuostolių, padarytų dėl atitinkamų kliūčių nepašalinimo, atlyginimą. 2. Išlaidas, susijusias su šio straipsnio 1 dalyje numatytų kliūčių šalinimu, šaliai privalo atlyginti kita šalis statybos rangos sutartyje numatytais atvejais ir numatyto dydžio”.

¹³¹ 2008 – 12 – 23 LAT nutartis nr.3k – 7 – 581 V.J. v. UAB”Lambatas”.

buvo atlikti netinkamai, jais nebuvo užtikrintas patogus brangių baldų naudojimas pagal paskirtį. Pirmos instancijos teismas ieškovės ieškinį patenkino tik iš dalies – jos sutartį su atsakovu nutraukė, bet nepriteisė neturtinės žalos dėl patirtų išgyvenimų atsakovui netinkamai atliekant darbus. Aukščiausiasis Teismas rado ir kitų požymių, parodančių, kad ieškovė teisėtai atsisakė priimti rangovo atliktą darbą. Rangovas, pasak Teismo, pažeidė ir informavimo pareigą (perdavė baldus pagal kitokios, nei sutarta, formos aktą, neišaiškino jo teisinės reikšmės), nors žemesnių instancijų teismai apie tai nešnekėjo. Paradoksalu šioje byloje tai, kad nors, kas akivaizdu iš sprendimo, jis Aukščiausiojo teismo nuomone buvo teisingas, Teismas nusprendė jį panaikinti ir grąžinti bylą nagrinėti iš naujo, nes ankstesniame sprendime neišaiškintos visos su bendradarbiavimo pareigos pažeidimu sietos aplinkybės. Toks LAT sprendimas, ko gero, ne tiek prisidėjo prie vieningos teismų praktikos formavimo, kiek atidėjo teisingumo įvykdymą. Panašiai Aukščiausiasis Teismas pasielgė ir byloje UAB "Glijas" v. UAB "Serneta".¹³² Šioje byloje ginčas kilo dėl to, kad užsakovas atsisakė priimti rangovo atliktus remonto darbus, nes šis juos atliko netinkamai – nespėjo jų atlikti nurodytu laiku, juos atlikdamas nebendradarbiavo su užsakovu (veikė savavališkai, ne pagal projektą). Nors ir šioje byloje LAT žemesnės instancijos sprendimą, priimtą užsakovo naudai, panaikino bei grąžino bylą nagrinėti apeliacinėje instancijoje, Aukščiausiasis Teismas nekvestionavo to, kad rangovas pažeidė bendradarbiavimo pareigą. Ši byla skiriasi nuo anksčiau minėtos V.J. v. UAB "Lambatas" dar ir tuo, kad abi bylos šalys buvo juridiniai asmenys, kurie yra savo verslo srities profesionalai, prisiimantys didesnę riziką nei eilinis fizinis asmuo. Tokių ginčų pasitaiko ir kitose LAT nagrinėtose rangos bylose.¹³³ Paprastai sprendimai tokiose bylose būna panašūs – teismai pripažįsta netinkamai atlikto prievolės įvykdymo atsisakiusią šalį teisia.

Žinoma, taip būna anaip tol ne visada. Prievolės šalies teisė atsisakyti priimti netinkamai įvykdytą prievolę anaip tol nėra absoliuti, ja prievolės šalis turi naudotis sąžiningai. Ko gero, dažniausias atvejis, kai šalis bando atsisakyti kitos šalies atliktos užduoties įvykdymo – kuomet netinkamas užduoties įvykdymas pasireiškia tuo, kad ji praleidžia to įvykdymo terminą. Tokia situacija susiklostė LAT nagrinėtoje byloje N.K.v. UAB "Projektuojančių architektų ratas ypatingų žemiškų idėjų universaliems

¹³² 2007 – 11 – 27 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 484 UAB "Glijas" v. UAB "Serneta".

¹³³ Pvz., 2007 – 12 – 04 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 530 UAB "Polikopija" v. J.B. reklamos paslaugų įmonė "Era" ir J.B.; 2009 – 01 – 27 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 54 UAB "Congestum group" v. UAB "Serneta" ir t.t.

sprendimams”.¹³⁴ Šioje byloje ieškovas atsakovo užduoties atlikimo eigoje kelis sykius keitė užduotį, jos atlikimo laiką. Nors atsakovas sutiko su šiais pakeitimais, galiausiai ieškovas atsisakė priimti projekto įvykdymą, nes jis truko per ilgai, buvo pažeisti jo užbaigimo terminai. Jis reikalavo nutraukti sutartį dėl netinkamo atsakovo bendradarbiavimo, pareigų vykdymo. Visgi visų trijų instancijų teismai manė priešingai. LAT šios bylos sprendime išreiškė svarbią taisyklę, kad atsisakyti priimti pažeidžiant sutartą terminą atliktą užduotį kita prievolės šalis tik tada, jei dėl šio pažeidimo prievolės įvykdymas jam pažeidė prasmę. Teismai konstatavo, kad šios bylos atveju taip nebuvo. Visų pirma, teisdamasis dėl sutarties su atsakovu nutraukimo ieškovas samdė kitus asmenis atsakovo atliktų darbų apsaugai, priežiūrai, tolesniems darbams prie šio projekto, iš ko galima daryti pagrįstą išvadą, kad ieškovui minėtų darbų atlikimas prasmės neprarado. Kita vertus, pats ieškovas netinkamai bendradarbiavo – keitė projektą jo vykdymo eigoje ir, nors turėjo teisę kontroliuoti kitos šalies pareigų vykdymą bei aiškiai matė, kad šios gali būti neįvykdytos laiku, nenustatė tinkamo ilgio terminų tam įvykdymui. Žinoma, sprendimas šioje byloje nereiškia, kad užduoties įvykdymo terminą pažeidusi šalis visada gali išlikti teisia.¹³⁵ Šalių bendradarbiavimas reikalauja, kad abi šalys stengtųsi imtis visų įmanomų protingų priemonių, kad būtų pasiektas sutarties tikslas kilus kliūtimis vykdant sutartį.¹³⁶ Iš tokių aiškinimų akivaizdu, kad jei viena rangos sutarties šalis iš esmės vykdo savo prievolės tinkamai, o vienintelis to vykdymo trūkumas – pavėlavimas užbaigti darbus, bendradarbiavimo principas reikalautų, kad kita šalis, kuriai tas termino praleidimas neturėjo neigiamų pasėkmių, priimtų toki įvykdymą.

Aukščiausiasis Teismas savo nagrinėtose rangos bylose neretai pabrėžia ir informavimo pareigos svarbą. Šios pareigos pažeidimas paprastai turi itin neigiamų pasėkmių pareigą pažeidusiai šaliai – dažniausiai ji pralaimi teisinį ginčą ar bent jau jai atlyginami ne visi patirti nuostoliai. Informavimo pareigos pažeidimas gali pasireikšti pačiais įvairiausiais veiksmais. Tarp tokių LAT praktikoje paminėtini: nesikeitimas informacija su kita šalimi iškilus neaiškumams dėl konkrečių sutarties detalių išaiškinimo¹³⁷, išaiškinimas kitai šaliai,

¹³⁴ 2009 – 01 – 23 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 6 N.K. v. UAB ”Projektuojančių architektų ratas ypatingų žemiškų idėjų universaliems sprendimams”.

¹³⁵ Pvz., 2007 – 11 – 27 LAT nutartyje nr. 3k – 3 – 484 UAB ”Glijas”v. UAB ”Serneta” rangovo terminą praleidusi šalis buvo pripažinta neteisčia, nes netinkamai vykdė savo pareigas.

¹³⁶ Toks bendradarbiavimo principo aiškinimas pateikiamas ne vienoje Aukščiausiojo teismo byloje, pavyzdžiui, žr. 2009 – 01 – 27 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 54 UAB ”Congestum group”v.UAB ”Serneta”.

¹³⁷ 2008 – 09 – 23 LAT nutartis nr.3k – 3 – 406/2008 UAB ”Vilkaviškio agrotiekimas”v. J.N.

kad darbų vykdymas pagal jos nurodymą gali turėti neigiamų pasėkmių darbų kokybei¹³⁸, atliktų darbų perdavimo akto juridinės reikšmės neišaiškinimas kitai šaliai kilus dėl to neaiškumų¹³⁹ ir t.t. Vėlgi pažymėtina, kad negalima suabsoliutinti informavimo pareigos reikšmės. Ji – tik vienas iš šalių bendradarbiavimo principo elementų. Logiška manyti, kad ne visai tinkamai besikeitusios informacija, bet sutarties tikslą be nuostolių pasiekusios šalys bus patenkintos šiuo rezultatu, nors informavimo pareiga ir bus formaliai pažeista.

Didelę reikšmę tam, kaip traktuojamas prievolės šalių elgesys turi ir tai, kas yra ta šalis – juridinis ar fizinis asmuo, savo profesijos profesionalas ar ne. Tai ypač svarbu tais atvejais, kai viena bylos šalis yra fizinis, kita – juridinis asmuo. Paprastai pripažįstama, kad juridiniam asmeniui, siekiančiam pelno, keliami gerokai aukštesni standartai, tame tarpe – ir bendradarbiavimo pareigos reikalavimai. Nepakankamas žemesnių instancijų dėmesys šiam aspektui kartais būna net priežastimi Aukščiausiajam teismui panaikinti ankstesnį sprendimą byloje ir grąžinti bylą nagrinėti iš naujo.¹⁴⁰ Aukštesnių standartų taikymo verslininkui taikymo pavyzdžiu galėtų būti LAT nutartis byloje E.M.v.UAB "Mindija".¹⁴¹ Šioje byloje rangovas netinkamai atliko pastato fasado apdailos darbus, dėl ko užsakovas padavė jį į teismą. Pirmos instancijos teismas užsakovo ieškinį atmetė, nes, teismo nuomone, ieškovas neįrodė, kad pastato defektai atsirado dėl atsakovo kaltės. Antros instancijos teismas, priešingai, ieškinį patenkino, teigdamas, kad ieškovo pateiktų dokumentų pakanka konstatuoti atsakovo kaltei. LAT kiek sumažino ieškovui priteistą sumą dėl šio nepakankamo bendradarbiavimo (tą pagrindė faktinės aplinkybės), bet daug svarbiau, kad teismų praktikoje Aukščiausias teismas įtvirtino taisyklę, jog defektų atsiradimo faktą byloje turi įrodyti ieškovas, o atsakovas (kaip profesionalas, verslininkas) atsako be kaltės, jei nepateikia teismui jo atsakomybę šalinančių aplinkybių. Pažymėtina, kad aukštesni standartai juridiniams asmenims, gaunantiems pelną iš sutartyje su kita šalimi vykdomos veiklos, keliami ir tuo atveju, kai kita sutarties šalis taip pat yra juridinis asmuo. Ši taisyklė yra įtvirtinta šalies teismų praktikoje, pavyzdžiui, byloje UAB "Congestum group" v. UAB "Sermeta".¹⁴² Šioje byloje ieškovas atliko dalį sutartimi numatytų pastato avarinio remonto darbų, tačiau atsakovas vengė juos priimti, nesuteikė ieškovui reikalingų tolesniam darbo vykdymui dokumentų. Pirmos ir antros instancijos teismai gana formaliai pažvelgė į

¹³⁸ 2008 – 07 – 17 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 396/2008 A.G.v.A.S.

¹³⁹ 2008 – 12 – 23 LAT nutartis nr.3k – 7 – 581 V.J. v. UAB "Lambatas".

¹⁴⁰ Pavyzdžiui, taip LAT pasielgė 2007 – 12 – 04 nutartyje nr. 3k – 3 – 530 UAB "Polikopija" v. J.B. reklamos paslaugų įmonė.

¹⁴¹ 2005 – 07 – 11 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 371/2005 E.M.v.UAB "Mindija".

¹⁴² 2009 – 01 – 27 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 54 UAB "Congestum group" v. UAB "Sermeta".

šioje byloje kilusią problemą ir patenkino ieškinį. Aukščiausiasis Teismas savo nutartyje kur kas daugiau dėmesio skyrė abiejų šalių sutartinių prievolių vykdymui, jų bendradarbiavimui. Teismas nustatė, kad atsakovas elgėsi nesąžiningai, nepranešdamas ieškovui, kad šis pristatė darbus ne tam asmeniui, kuris gali juos priimti. Kita vertus, Teismo nuomone, ieškovo atlikti darbai nebuvo tokie reikšmingi, kad vien jų tinkamas ar netinkamas priėmimas lemtų tolesnį visos sutarties vykdymą. Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad verslininkams, juridiniams asmenims, kurie verčiasi sutartyje nurodyta veikla, taikomi aukštesni bendradarbiavimo pareigos laikymosi standartai. Kadangi ankstesniuose teismų sprendimuose pakankamas dėmesys šiam principui nebuvo skirtas, sprendimas buvo panaikintas, byla gražinta nagrinėti žemesnės instancijos teismui. Verta pažymėti ir tai, kad teismų praktikoje aukštesni bendradarbiavimo pareigos laikymosi standartai kartais keliami ir fiziniams asmenims. Konkretus tokių standartų taikymo pavyzdys – LAT nagrinėta byla A.G. v.A.S.¹⁴³ Šioje byloje rangovas atliko stogo remonto darbus pagal užsakovo nurodymus – lopė jo nurodytas stogo vietas jo nurodytomis medžiagomis. Kadangi šie darbai nedavė norimo rezultato (stogas nebuvo tinkamai sutaisytas), užsakovas atsisakė mokėti dalį sutarto užmokesčio. Visų instancijų teismai palaikė užsakovo pusę – rangovas, būdamas stogų dengimo profesionalas, asmuo, besiverčiantis šia veikla, turėjo numanyti, kad darbų atlikimas pagal užsakovo nurodymus nebus tinkamas ir įspėti apie tai kitą sutarties šalį – neprofesionalą, fizinį asmenį. Kadangi to nepadarė, rangovas pažeidė bendradarbiavimo pareigą ir turi susitaikyti su neigiamomis šio pažeidimo pasėkmėmis – nepilnai sumokėtu užmokesčiu. Taigi aukštesni standartai taikyti rangovui, nors šis ir buvo fizinis asmuo. Toks teismo požiūris visiškai pateisinamas bendradarbiavimo principo kontekste – svarbiausia, kad tam tikras asmuo yra profesionalas, turintis gilesnes, nei eilinio žmogaus žinias, o ne tai fizinis jis asmuo ar juridinis.

Dar viena rangos sutarčių atveju aktuali taisyklė, susijusi su šalių bendradarbiavimu, yra ta, kad negalima panaudoti kitos šalies bendradarbiavimo stokos kaip atsisakymo vykdyti savo prievolės pagrindo tuo atveju, jei ir ta pati šalis yra pažeidusi šalių bendradarbiavimo principą.¹⁴⁴ Vadinasi, pirmiau pažeidusi bendradarbiavimo principą šalis kooperacijos požiūriu laikytina pažeidusia sutartį. Autoriaus nuomone, vienas geriausių tokio pažeidimo pavyzdžių yra pateikiamas byloje UAB "Vilkaviškio agrotiekimas" v.J.N.¹⁴⁵ Šioje byloje

¹⁴³ 2008 – 07 – 17 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 396/2008 A.G. v.A.S.

¹⁴⁴ 2005 – 07 – 11 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 371/2005 E.M. v.UAB "Mindija".

¹⁴⁵ 2008 – 09 – 23 LAT nutartis nr.3k – 3 – 406/2008 UAB "Vilkaviškio agrotiekimas" v. J.N.

ieškovas pagal rangos sutartį įsipareigojo “nuimti burokėlių derlių”. Ieškovo nuomone, užduotį jis atliko tinkamai, tačiau atsakovas manė priešingai ir atsisakė mokėti dalį sutarto atlygio. Apeliacinės instancijos teismas išsprendė bylą ieškovo naudai, tačiau LAT manė kitaip. Teismas konstatavo, kad ieškovas neišsiaiškino su atsakovu, ką šio manymu reiškia tam tikros sutartyje minimos sąlygos ir dėl to nenukasė burokų, be to, vilkino prievolės vykdymą taip sukeldamas grėsmę atsakovo derliui, jo kokybei. Tokiais savo veiksmais ieškovas, kuris yra juridinis asmuo, besiverčiantis sutartyje numatyta veikla, pirmasis pažeidė bendradarbiavimo principą. Dėl to, nepaisant to, kad nemokėdamas jam viso užmokesčio atsakovas taip pat pažeidė savo prievolės, neigiamos bendradarbiavimo pažeidimo pasekmės visų pirma turėtų kilti ieškovui. Ši LAT pozicija yra nuosekliai taikoma ir kitose rangos bylose.¹⁴⁶ Ji yra visai logiška sistemiškai vertinant civilinės teisės principus ir nuostatas. Bendradarbiavimas visų pirma reikalauja nepažeisti savo prievolių. Kita vertus, vienai šaliai nevykdant savų prievolių, kita šalis visai teisėtai gali sustabdyti savų prievolių vykdymą ir tai neturėtų būti laikoma bendradarbiavimo principo pažeidimu.

Taigi, ką pripažįsta ir teismų praktika, bendradarbiavimo principo laikymasis yra itin svarbus vykdant rangos sutartis. Viena vertus, jis leidžia apsaugoti silpnesniosios, mažiau patirties vykdant panašias sutartis turinčios, šalies interesus. Kita vertus, šalių bendradarbiavimo principas yra tas matas, kuris leidžia tinkamai įvertinti abiejų šalių padarytų pažeidimų pobūdį bei teisingai išspręsti tarp šalių kilusį ginčą.

3.4. Šalių bendradarbiavimo principo taikymas bylose dėl paslaugų sutarčių

Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 6.716 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad “paslaugų sutartimi viena šalis (paslaugų teikėjas) įsipareigoja pagal kitos šalies (kliento) užsakymą suteikti klientui tam tikras nematerialaus pobūdžio (intelektines) ar kitokias paslaugas, nesusijusias su materialaus objekto sukūrimu (atlikti tam tikrus veiksmus arba vykdyti tam tikrą veiklą), o klientas įsipareigoja už suteiktas paslaugas sumokėti”¹⁴⁷. Ši sutartis yra kildinama dar iš Senovės Romos teisės. Kita vertus, Lietuvoje šis prievolių teisės

¹⁴⁶ 2007 – 02 – 26 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 71/2007 UAB “Gregaris”v.UAB “Vilniaus ūkas”; 2004 – 12 – 22 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 685 E.V.II v. AB “Hermis investicija”; 2009 – 01 – 27 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 54 UAB “Congestum group”v.UAB “Sermeta”.

¹⁴⁷ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=107687 (prisijungta 2009-03-20)

institutas įtvirtintas tik priėmus Civilinį kodeksą. Teoretikų nuomone, paslaugų sutarčių įteisinimas šiame teisės akte laikytinas viena didžiausių Civilinio kodekso naujovių¹⁴⁸. Paslaugų sutarties samprata ir palyginti neilgas jos taikymo šalies teisėje periodas sukelia tam tikrų problemų Lietuvos teismų praktikoje. Ne menkesnių problemų sukelia ir bendradarbiavimo principo taikymas paslaugų sutartyse.

Paslaugų sutartys – naujas institutas Lietuvos teisėje. Jo taikymas sukelia problemų ir teismų praktikoje. Pavyzdžiui, Aukščiausiasis Teismas byloje UAB”Meilina ir Ko” v. UAB”Nederna” konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas neteisingai kvalifikavo bylos šalių teisinius santykius kaip rangos ir taikė jiems vartotojų teisių apsaugos įstatymo nuostatas.¹⁴⁹ Platus paslaugų sutarčių spektras lemia, kad šalys neretai pavadina savas sutartis įvairiais pavadinimais (pvz., bendradarbiavimo), kas irgi apsunkina teisinių santykių kvalifikavimą. Todėl šių sutarčių teismo nagrinėjimo atveju ypač svarbu yra atsižvelgti ne į jos pavadinimą, o į sutarties šalių tikrąją valią, sutarties tikslus. Kvalifikavimui nemenką reikšmę turi ir pagrindinių šių sutarčių elementų, skiriančių juos nuo kitų sutarčių rūšių analizė, kuriai teismų praktikoje skiriama nemažai vietos.

Paslaugų sutartis yra atlygintinė. Tai reiškia, kad viena iš esminių šios rūšies sutarčių sąlygų yra jos kaina. Nesutarimas sutartyje dėl kainos laikytinas bendradarbiavimo principo pažeidimu ir sutarties šalims turi nemenkų pasėkmių. Kaip tokios situacijos pavyzdį galima pateikti Aukščiausiojo teismo nutartį byloje E.K.įmonė v. UAB ”Vilijampolės sveikatos centras”.¹⁵⁰ Šioje byloje viena šalis įsipareigojo teikti pirminės stomatologijos priežiūros paslaugas, o kita – už jas mokėti pagal pirmosios pateiktas sąskaitų faktūras. Paslaugų teikėjas gavo atlygį pagal visas pateiktas sąskaitas, tačiau kreipėsi į teismą, reikalaujamas atlyginti ir visas likusias jo faktiškai patirtas išlaidas. LAT šioje byloje konstatavo, kad šalių sutarties punktas, kuriame aptariami apmokėjimo už paslaugas klausimai šalių bendradarbiavimo principo kontekste aiškintinas būtent taip, kad atsakovas turėjo atlyginti tik ieškovų turėtas išlaidas pagal sąskaitų faktūras. Visų kitų patirtų nuostolių atlyginimas reikštų vienašalį sutarties sąlygų keitimą, kas prieštarautų šalių bendradarbiavimo principui, nes norėdamas pasitikslinti, ką reiškia konkreti sutarties nuostata (pvz., dėl kainos) ieškovas turėjo kreiptis į kitą sutarties šalį ir ją išsiaiškinti. Panaši situacija tirta ir LAT byloje Tele 3

¹⁴⁸ KABIŠAITIS A. Paslaugų sutartis – Lietuvos civilinės teisės naujovė (1)// Justitia, 2003, nr.5, p.2-9.

¹⁴⁹ 2005 – 10 – 19 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 494 UAB”Meilina ir Ko” v. UAB”Naderna”

¹⁵⁰ 2007 – 08 – 21 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 322 E.K.įmonė v.UAB”Vilijampolės sveikatos centras”.

v. A.L.¹⁵¹ Šioje byloje paslaugų teikėjas įsipareigojo tam tikrą laiką transliuoti užsakovo pateiktą reklaminių klipų, tačiau sutarties kainos nekonkretizavo. Ištransliavęs reklaminių klipų sutartyje nurodytą laiką ieškovas (paslaugų teikėjas) savo nuožiūra pateikė užsakovui sąskaitos faktūrą. Atsakovas sumokėjo tik dalį sumos. Teismas konstatavo, kad šalys privalėjo susitarti dėl konkrečios sutarties kainos, tai – viena iš būtinų sutartyje numatyti informacijos rūšių. Kadangi dėl kainos sutartyje šalys nesusitarė, teismo nuomone, būtų neteisinga spręsti apie šalių įsipareigojimus tik pagal vienos iš jų pateiktas sąskaitų faktūras.¹⁵² Paminėti LAT sprendimai leidžia daryti išvadą, kad susitarimas dėl paslaugų kainos teismų praktikoje traktuojamas kaip viena pagrindinių sutarties sąlygų. Jos pažeidimas (sutarties kainos nenumatymas ar nekonkretizavimas) paprastai lemia, kad faktiškai kitos sutarties šalies sumokėta kaina nepatenkintos šalies reikalavimai nėra patenkinami. Tai visiškai pateisinama šalių bendradarbiavimo principo atžvilgiu. Juk jei sutarties šalis norėjo, kad jai būtų atlyginta tinkamai, tą reikėjo aptarti sutartyje, o neaptarus – su kita šalimi suderinti minėto klausimo klausimą sutarties vykdymo eigoje. Neaptarusi šio klausimo šalis nepakankamai domisi savo teisėmis ir pareigomis, nebendradarbiauja su kita šalimi, todėl turi prisiimti ir neigiamus iš savo pareigų nevykdymo kylančius padarinius.

Itin svarbi paslaugų sutarčių vykdymui yra šalių viena kitos informavimo pareiga ją vykdant. Teorijoje būtent šiai pareigai yra skiriama daugiausia dėmesio. Pažymėtina, kad nors ši pareiga teismų praktikoje laikoma bendradarbiavimo principo elementu, teorijoje gausiai rašant apie informavimo pareigą bendradarbiavimo principas paliekamas nuošalyje.¹⁵³ Visgi manytina, kad ta nulemė ne priešingas teismų praktikai minėto straipsnio autoriaus požiūris į šalių bendradarbiavimo principo elementus, o noras paanalizuoti būtent konkrečią prievolės šalių pareigą atsietai nuo platesnio turinio bendradarbiavimo principo. Informavimo pareigai daug dėmesio skiria ir teismai. Pavyzdžiui, Aukščiausiojo Teismo byloje AB Stomatologijos klinika v. Kauno miesto savivaldybės administracija ieškovas patyrė nuostolių dėl netinkamo informavimo pareigos atlikimo. Ieškovas pagal sutartį su atsakovu turėjo teikti stomatologijos paslaugas socialiai remtiniams asmenims, kiekvienam jų – už nedidesnę nei 300 lt sumą. Ieškovas tinkamai teikė paslaugas, tačiau viršijo sutartą 300 lt sumą. Atsakovas atsisakė mokėti, o Aukščiausiasis Teismas palaikė jo pusę. Vienas iš

¹⁵¹ 2004 – 06 – 23 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 351 Tele 3 v. A.L.

¹⁵² Ten pat.

¹⁵³ Pvz., A.Kabišaitis didelės apimties straipsnyje apie paslaugų sutartis bene pusę straipsnio paskiria informavimo pareigos analizei, tačiau apie bendradarbiavimo principą užsimena tik porą sakinių, žr. KABIŠAITIS, A. Paslaugų sutartis – Lietuvos civilinės teisės naujovė (1)// Justitia, 2003, nr.5, p. 2-9; KABIŠAITIS, A. Paslaugų sutartis – Lietuvos civilinės teisės naujovė (2)// Justitia, 2003, nr.6,p.2-8.

argumentų buvo tas, kad ieškovas nesikeitė su atsakovu svarbia informacija, nepranešė šiam, kad teiks brangesnes nei sutarta paslaugas. Taip jis pažeidė šalių bendradarbiavimo principą ir jam turi būti atlyginta tik už tiek paslaugų, kiek buvo suderėta sutartyje.¹⁵⁴ Dar didesnę informavimo pareigos reikšmę LAT konstatavo byloje UAB "Verslo konsultacijų spektras" v. Vilkaviškio rajono savivaldybė. Šioje byloje paslaugų teikėjas pripažino, kad tinkamai neatliko kai kurių veiksmų, kuriuos turėjo atlikti pagal sutartį konsultuodamas atsakovą dėl SAPARD fondo lėšų gavimo. Ieškovo teigimu, tinkamai atlikti pareigų jis negalėjo, nes atsakovas su juo tinkamai nebendradarbiavo – nepateikė visų reikiamų sutarties vykdymui dokumento. Visų instancijų teismai konstatavo abiejų šalių kaltę ir priteisė ieškovui tik pusę sutartimi su atsakovu sutartos paslaugų kainos. Aukščiausiasis teismas pabrėžė, kad tai, jog atsakovas pasiekė savo tikslą (gavo SAPARD fondo paramą) nekeičia fakto, kad ieškovas netinkamai teikė sutartimi suderėtas konsultavimo paslaugas.¹⁵⁵ Iš tiesų, viena vertus, tikslas, dėl kurio buvo sudaryta minėta sutartis buvo pasiektas – atsakovas minėto ES fondo paramą gavo. Kita vertus, tai neįrodo, kad taip atsitiko dėl ieškovo suteiktų paslaugų ir nepanaikina fakto, kad ieškovas netinkamai atliko savo pareigas. Dėl šių priežasčių Teismo pozicija minėtoje byloje yra palaikytina.

Kur kas labiau ginčytinas darbo autoriaus nuomone yra LAT sprendimas byloje Ž.B. individuali įmonė v. AB "Lietuvos telekomas".¹⁵⁶ Pastarojoje byloje ieškovas kreipėsi į teismą, nes atsakovas nustojo teikti sutartimi suderėtas paslaugas – prieigą prie interneto. Pirmos instancijos teismas konstatavo, kad šis sprendimas buvo priimtas pagrįstai, nes ieškovas buvo interneto šiukšlintojas (taip vadinamas "spammer`is"), siuntinėjo įvairiais internetiniais adresais komercinio pobūdžio informaciją, taigi jis netinkamai vykdė savo pareigas ir turėjo prisiimti iš to kylančius neigiamus padarinius. Aukščiausiasis teismas su tokia žemesnių instancijų teismų nuomone nesutiko. Viena vertus, teismas pripažino, kad ieškovas piktnaudžiavo duomenų perdavimo laisve, netinkamai naudojo internetą. Kita vertus, teismas konstatavo, kad ir atsakovas savo pareigas atliko netinkamai – neinformavo savo kliento apie tai, kaip tinkamai naudoti internetą, nenurodė ir neaptarė su kita sutarties šalimi šios atsakomybės už netinkamą interneto paslaugos naudojimą. Dėl to apeliacinės instancijos teismo nutartis buvo panaikinta, byla grąžinta nagrinėti iš naujo. Darbo autoriaus

¹⁵⁴ 2006 – 07 – 23 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 11 AB Stomatologijos klinika v. Kauno miesto savivaldybės administracija.

¹⁵⁵ 2005 – 11 – 14 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 565 AB "Verslo konsultacijų spektras" v. Vilkaviškio rajono savivaldybė.

¹⁵⁶ 2001 – 10 – 10 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 927 Ž.B. individuali įmonė v. AB "Lietuvos telekomas".

nuomone, šis sprendimas neatitinka bendradarbiavimo principo aiškinimo praktikos šalies teismų sprendimuose. Juk iš faktinių aplinkybių buvo akivaizdu, kad ieškovas puikiai suprato savo veiksmus ir tyčia piktnaudžiavo duomenų skleidimo laisve – už komercinio pobūdžio informacijos skleidimą jis buvo keliolika kartų įspėtas, tačiau savo veiklos nenutraukė. Iš šių aplinkybių akivaizdu, kad ieškovas suprato piktnaudžiaujęs savo teisėmis, tokiais savo veiksmais pažeidė šalių bendradarbiavimo principą ir jam, kaip sutarties pažeidėjui, interneto tiekimas buvo nutrauktas teisėtai.

Kaip ir sprendimuose dėl ankstesnėse darbo dalyse minėtų rūšių sutarčių, vykdant paslaugų sutartis didelę reikšmę turi aukštesnių standartų taikymas paslaugų teikėjui – “profesionaliajai” sutarties šaliai. Teorijoje taip pat pripažįstama, kad vienas iš esminių paslaugų sutarties elementų yra tas, kad paslaugų teikėjo veiksmai siejami su šio išsilavinimu, žiniomis, gebėjimais, patirtimi bei profesionalumu.¹⁵⁷ Šioms mintims puikiai antrina ir atitinkami Civilinio kodekso straipsniai, kuriuose užsakovas neretai traktuojamas kaip silpnesnioji šalis – jai suteikiama daugiau teisių. Kaip to pavyzdį galima paminėti CK nuostatas dėl paslaugų sutarties nutraukimo – paslaugų gavėjas ją gali nutraukti bet kada, paslaugų teikėjas – tik esant rimtai priežasčiai.¹⁵⁸ Atsižvelgiant į tai šalių bendradarbiavimą paslaugų sutartyse traktuoja ir teismai – jie neretai priima sprendimus, naudingus paslaugų gavėjui.

Vienas iš labiausiai diskutuotinių tokio pobūdžio sprendimų yra priimtas LAT nutartyje Kauno centro poliklinika v. E.I.¹⁵⁹ Šioje byloje ieškovai atsisakė teikti atsakovui ir jos motinai medicininį aptarnavimą ir išbraukė juos iš savo aptarnaujamų pacientų sąrašų, nes šie trukdė gydytojų darbą, elgiasi nemandagiai ir nesąžiningai gydytojų ir kitų pacientų atžvilgiu. Nors šiuo atveju bendradarbiavimo principo pažeidimo faktas buvo akivaizdus, Aukščiausias Teismas priėmė nutartį pacientų naudai. Teismas argumentavo, kad teisė pasirinkti valstybinio gydymo įstaigą yra konstitucinė pacientų teisė, gydymo paslaugų nutraukimas neigiamai atsilieptų vaiko (atsakovo) sveikatai. Prie kitų argumentų, pagrindžiančių ieškovo reikalavimų atmetimą minėta net Hipokrato priesaika, reikalaujanti gydyti ir nemalonus ligonius. Sprendimas visų pirma abejotinas dėl savo argumentacijos. Kažin ar tai, kad vaikui kartu su motina tektų eiti į kitą (taip pat nemokamą) polikliniką pažeistų vaiko interesus. Greičiau priešingai – viena vertus, nebūtų trikdomas ieškovo

¹⁵⁷ KABIŠAITIS, A. Paslaugų sutartis – Lietuvos civilinės teisės naujovė (1)// Justitia, 2003, nr.5, p. 2-9.

¹⁵⁸ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=107687 (prisijungta 2009-03-20)

¹⁵⁹ 2004 – 01 – 13 LAT nutartis nr. 3k – 7 – 24 Kauno centro poliklinika v. E.I.

gydytojų darbas, netrukdoma teikti paslaugas kitiems pacientams; kita vertus, ir ieškovui medicinos paslaugas tinkamiau suteiktų ne tie gydytojai, su kuriais atsakovai palaiko labai jau konfliktiškus santykius. Sprendimas visiškai nepateisinamas ir šalių bendradarbiavimo principo atžvilgiu. Atsakovui suteikta visiška laisvė pažeidinėti sutartį, kai tuo tarpu paslaugų teikėjui nepalikta jokių svertų – jis negali nutraukti sutarties, kad ir kaip kita šalis nesilaikytų sutarties reikalavimų ir etikos normų. Manytina, kad toks aukštesnių standartų taikymas paslaugų teikėjo (tegu ir valstybinės gydymo įstaigos) atžvilgiu yra nepateisinamas ir niekuo nepagrįstas. Kiti LAT sprendimai dėl aukštesnio standarto taikymo yra kur kas labiau pagrįsti, atitinkantis šalių bendradarbiavimo principo esmę ir jo taikymo praktiką. Štai byloje AB Stomatologijos klinika v. Kauno miesto savivaldybės administracija pripažinta, kad paslaugų teikėjas privalėjo kaip profesionalas numatyti, kokias išlaidas jis patirs ir ar tai neviršys sutartyje numatytos apmokėjimo ribos¹⁶⁰; byloje Ž.B. individuali įmonė v. AB "Lietuvos telekomas"¹⁶¹ pripažinta, kad paslaugos teikėjas turėjo supažindinti interneto paslaugų gavėją su naudojimosi tinklu reikalavimais, įspėti apie neigiamus šių reikalavimų pažeidimų padarinius ir t.t.

Taigi kaip ir kitų nagrinėtų sutarčių atžvilgiu, nagrinėjant bylas dėl paslaugų sutarčių šalių bendradarbiavimo principas turi nemenką reikšmę. Tai yra nulemta paslaugų sutarties specifikos – ypatingos šalių informavimo reikšmės, skirtingų standartų taikymo paslaugų teikėjui ir gavėjui. Visgi sąlyginis paslaugų sutarčių instituto naujumas ir jo platumas lemia tam tikrus netolygumus teismų praktikoje taikant šių sutarčių atžvilgiu šalių bendradarbiavimo principą.

3.5. Šalių bendradarbiavimo principo taikymas bylose dėl draudimo sutarčių

Draudimo sutartys turi daug rūšių ir pasižymi savita specifika. Galima sakyti, kad šiose sutartyse profesionali sutarties šalis suteikia kitai šaliai draudimo "paslaugą" – apdraudžia nuo tam tikrų rizikų kitos sutarties šalies turtą, gyvybę ar pnš. Tam tikram tokios rizikos veiksmui (draudimui įvykiui) įvykus, draudikui atsiranda pareiga išmokėti kitai sutarties šaliai (draudėjui) tam tikro – patirtus nuostolius atitinkančio ar kitokio šalių sutarto

¹⁶⁰ 2006 – 07 – 23 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 11 AB Stomatologijos klinika v. Kauno miesto savivaldybės administracija.

¹⁶¹ 2001 – 10 – 10 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 927 Ž.B. individuali įmonė v. AB "Lietuvos telekomas".

– dydžio išmoka. Dažniausiai sutartis tarp šalių yra pasirašoma pagal standartines sąlygas, kurias iš anksto būna parengusi viena iš sutarties šalių – draudikas. Įvykis, kurio atsiradimo rizika draudžiama, smulkiai aprašomas, o šiuo tikslu būtina, kad draudėjas būtų visiškai atviras su draudiku, atskleisdamas šiam būtiną informaciją. Iš to, kas pasakyta akivaizdu, kad šalių bendradarbiavimas turi ypatingą reikšmę vykdant draudimo sutartis. Tą pripažįsta ir šalies teismų praktika.¹⁶² Teismų praktikoje išskiriami ir esminiai draudimo sutarties bruožai, lemiantys didelę šalių bendradarbiavimo principo reikšmę šios rūšies sutartims – tai yra rizikos sutartis ir jos šalys privalo visiškai atskleisti informaciją, kuri gali būti reikšminga draudimo sutarčiai sudaryti, jos sąlygoms nustatyti ir vykdyti (“uberrimae fidei” principas).¹⁶³

Šis visiško pasitikėjimo ir visiško informacijos atskleidimo principas dažniausiai ir yra interpretuojamas šalies teismų praktikoje sprendžiant apie šalių bendradarbiavimo principo taikymą. Nepakankamas šio principo laikymasis tam tikromis aplinkybėmis gali nulemti draudimo išmokos sumažėjimą ar net neišmokėjimą. Pavyzdžiui, byloje UAB “Interselas” v. UAB “IF draudimas” Aukščiausiasis teismas nesutiko, kad būtų padidinta draudimo išmoka už sudegusias ieškovo apdraustas patalpas, kadangi ieškovas savavališkai buvo atlikęs minėto pastato rekonstrukciją, dėl ko padidėjo jo plotas (nuo jo priklausė išmokos dydis) ir apie tai neinformavo atsakovo (draudiko).¹⁶⁴ Toks teismo sprendimas visiškai pagrįstas, panašios nuomonės laikomasi ir doktrinoje, kur teigiama, kad abi šalys privalo visiškai atskleisti visą reikšmingą sutarties vykdymui informaciją¹⁶⁵. Tiesa, visiškas informacijos atskleidimas nevisada yra įmanomas. Pavyzdžiui, vienoje byloje LAT pripažino, kad draudėjas pažeidė bendradarbiavimo pareigą, nes naudojo apdraustą transporto priemonę nusikalstamiems tikslams – pinigų kontrabandai.¹⁶⁶ Kažin ar galima buvo logiškai manyti, kad draudėjas būtų pranešęs draudikui apie tokio pobūdžio draudimo sutarties rizikos padidėjimą. Kita vertus, ši aplinkybė nekeičia to, kad draudėjas pažeidė sutarties šalių bendradarbiavimo principą ir draudimo išmoka jam neturėtų būti mokama.

“Uberrimae fidae” principas reiškia ir tai, kad draudikas, kaip sutarties šalis, kuriai pereina draudėjo rizika, gali ir nepasitenkinti informacija, kurią jam pateikė draudėjas. Teismų praktikoje pripažįstama, kad turėdamas tam tikrų abejonių dėl draudimo sutarties

¹⁶² Pvz., 2000 – 05 – 03 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 486 UAB “Pozicija” v. AB “Lietuvos draudimas”.

¹⁶³ Žr. 2000 – 05 – 03 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 486 UAB “Pozicija” v. AB “Lietuvos draudimas”; 2001 – 06 – 07 LAT nutartis nr. 3k – 7 – 397 AB “Lietuvos draudimas” v. I.Z.N.; 2003 – 05 – 05 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 546 UAB “Vigidas” v. UAB DK “Censum” ir kt.

¹⁶⁴ 2008 – 11 – 17 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 518 UAB “Interselas” v. UAB “IF Draudimas”.

¹⁶⁵ KONTAUTAS, T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius, 2007. P. 104.

¹⁶⁶ 2003 – 05 – 05 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 546 UAB “Vigidas” v. UAB DK “Censum”.

draudikas turi išreikalauti iš draudėjo papildomą informaciją. To nepadaręs draudikas neturi teisės remtis tomis išsiaiškintomis aplinkybėmis kilus ginčui dėl draudimo išmokos išmokėjimo. Tokios situacijos pavyzdžiu galima laikyti LAT sprendimą civilinėje byloje UAB "Kelda" v. UAB DK "Baltic polis".¹⁶⁷ Šioje byloje draudikas atsisakė mokėti draudimo išmoką. Jis nurodė, kad draudimo sutartis, kuria draudėjas buvo apdraudęs savo neįvykdytą rangos sutartį, turėtų negaliooti, nes sudarydamas sutartį draudėjas nuslėpė savo įmonės finansinę būklę, pateikė melagingus duomenis. Pirmos instancijos teismas šioje byloje priėmė draudėjui palankų sprendimą, tačiau apeliacinės instancijos teismas jo reikalavimus atmetė. Pastarąją poziciją palaikė ir LAT. Teismas konstatavo, kad ieškovas netinkamai atliko savo pareigas – matydamas, kad atsakovas sudarydamas draudimo sutartį nepilnai užpildė ataskaitą apie savo įmonės finansinę būklę, ieškovas privalėjo išsireikalauti trūkstamus duomenis. Negalima nesutikti su tokiu teismo sprendimu – būdamas profesionalas, draudikas privalėjo išsireikalauti reikiamus duomenis, nesudarinti draudimo sutarties su atsakovu aklai pasitikėdamas šio aiškiai nepilnai atskleistais duomenimis. Taigi teismų praktikoje pripažįstama didelės apimties informacijos atskleidimo ir bendradarbiavimo pareiga. Kita vertus, kai kuriuose sprendimuose šios pareigos traktavimas yra labai jau ginčytinas. Bene labiausiai abejotinas pasitikėjimo pareigos traktavimas pastebimas LAT byloje UAB "VB lizingas" v. UAB "Firmamentum".¹⁶⁸ Šioje byloje ginčas kilo dėl to, kad buvo pavogtas trečiojo asmens automobilis, kurį pastarasis lizingo teise buvo įgijęs iš ieškovo, o atsakovas – draudikas – atsisakė išmokėti draudimo išmoką. Atsakovas nurodė, kad trečiasis asmuo neįvykdė draudimo sutarties reikalavimų – nepaskambino atsakovui per vieną valandą nuo draudiminio įvykio (vagystės). Pirmos instancijos teismas patenkino ieškovo (lizingo davėjo) ieškinį ir priteisė iš draudiko draudimo išmokos sumą. Teismas pripažino, kad trečiasis asmuo savo pareigas vykdė tinkamai – apie vagystę pranešė policijai, nors ir vėliau nei to reikalavo sutartis – ir draudikui. Teismo nuomone, nuostata dėl pranešimo apie draudiminį įvykį per vieną valandą laikytina siurprizine ir pažeidžiančia šalių bendradarbiavimo principą. Visai priešingos nuomonės laikėsi aukštesnės instancijos teismas – jis nusprendė, kad draudikas neturi mokėti draudimo išmokos, nes trečiasis asmuo pažeidė sutartį, nepranešdamas apie draudiminį įvykį per vieną valandą ir ši sąlyga visai nelaikytina siurprizine, nes buvo aiškiai išreikšta šalių laisva valia sudarytoje sutartyje, o tretysis asmuo nepateikė jokių priežasčių, dėl ko šio reikalavimo negalėjo įvykdyti. Tos pačios nuomonės

¹⁶⁷ 2003 – 11 – 05 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 1129 UAB "Kelda" v. UAB DK "Baltic polis".

¹⁶⁸ 2003 – 12 – 15 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 1194 UAB "VB lizingas" v. UAB "Firmamentum".

laikėsi ir Aukščiausiasis Teismas. Tokia teismo pozicija stebina, nes prieštarauja susiklosčiusiai praktikai bendradarbiavimo principo taikymo srityje. Juk teismų praktika pripažįsta, kad šalių bendradarbiavimo principo tikslas – tinkamas sutarties įvykdymas. Sunku patikėti, kad nepranešimas apie draudiminį įvykį ilgiau nei valandą sutrukdytų pasiekti šį tikslą. Be to, negalima pamiršti ir to, kad draudikui kaip profesionalui taikomi aukštesni bendradarbiavimo standartai, o nesutikdamas išmokėti draudimo išmokos tik dėl tokio nereikšmingo pažeidimo draudikas šio standarto aiškiai nesilaikė. Taigi kur kas labiau pagrįstu bendradarbiavimo principo taikymo atžvilgiu reiktų laikyti pirmos instancijos sprendimą šioje byloje.

Kaip ir kitų sutarčių atžvilgiu, sprendžiant bylas dėl draudimo sutarčių “profesionaliajai” sutarties šaliai taikomi aukštesni bendradarbiavimo standartai. Teismų praktikoje draudikui keliami tokie reikalavimai kaip išduoto kredito naudojimo kontroliavimas¹⁶⁹, papildomos su draudimo sutarties vykdymu susijusios informacijos išsireikalavimas¹⁷⁰, aukštesni apdairumo ir konkrečios situacijos įvertinimo reikalavimai.¹⁷¹ Šie reikalavimai yra pateisinami, nes net ir turint omenyje sutarties šalių lygiateisiškumo principą, negalima taikyti vienodų sutarties vykdymo standartų tiek atitinkamos verslo srities profesionalui, tiek ir nedaug bendro su ta sritimi turinčiam asmeniui.

Nepaisant aukštesnių standartų taikymo draudikui, prievolė tinkamai vykdyti draudimo sutartį kyla abiems jos šalims. Pažymėtina, jog doktrinoje pabrėžiama, kad bendradarbiavimo principas draudimo sutarčių atveju taikomas ir ikisutartiniuose santykiuose.¹⁷² Teismų praktikoje šio principo taikymas dar labiau išplėstas ir pripažįstamas veikiančiu net sutarties terminui pasibaigus. Pavyzdžiui, tokią pareigą byloje R.J.R. v. UAB DK “Pzu Lietuva”¹⁷³ konstatavo Aukščiausiasis teismas. Šioje byloje draudėjo automobilis buvo pavogtas, o po kiek laiko rastas Rusijoje. Draudėjas ėmėsi teisinių procedūrų, kad automobilis būtų jam grąžintas, tačiau tuo metu jis buvo pavogtas dar kartą. Draudikas teigė, kad per tą laiką kol vyko teisinės procedūros draudėjas nepareiškė jam jokių reikalavimų ir baigėsi draudimo sutarties galiojimo terminas. Šiuo pagrindu draudikas atsisakė mokėti išmoką. Visgi teismas konstatavo, kad draudimo sutarties pasibaigimo ir įvykdymo terminai gali ir nesutapti. Draudikui pareiga išmokėti draudimo išmoką atsirado po pirmos vagystės.

¹⁶⁹ 2003 – 09 – 10 LAT nutartis nr.3k – 3 – 797 AB”Hansa LTB”v.UAB”Baltic polis”.

¹⁷⁰ 2003 – 12 – 15 LAT nutartis nr.3k – 3 - 1194 UAB”VB lizingas” v. UAB”Firmamentum”.

¹⁷¹ 2005 – 03 – 21 LAT nutartis nr.3k – 3 – 140 UAB”BTA draudimas”v.UAB”Viratra”.

¹⁷² KONTAUTAS,T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius, 2007. P.92.

¹⁷³ 2006 – 10 – 11 LAT nutartis 3k – 3 – 506 R.J.R. v.UAB DK “Pzu Lietuva”.

Tai, kad jis po to buvo surastas ir vėl pavogtas šios pareigos nepanaikino. Atsisakydamas išmokėti draudimo išmoką draudikas pažeidė šalių bendradarbiavimo principą, kai tuo tarpu ne iš karto kreipdamasis į draudiką, o dar bandydamas susigrąžinti prarastą automobilį draudėjas kaip tik elgėsi sąžiningai. Tinkamas ar netinkamas savų prievolių pagal sutartį vykdymas ginčo tarp šalių metu neretai tampa jo sprendimo įrankiu. Paprastai konkrečiame teismų sprendime išvardijamos abiejų šalių pareigos ir konstatuojama, kuri iš šalių jas vykdė tinkamai ir sąžiningai, o kuri ne¹⁷⁴. Toks sprendimo būdas visiškai atitinka šalių bendradarbiavimo principo esmę – šalis, kuri netinkamai vykdė sutartį, nepakankamai bendradarbiavo su kita šalimi, turi prisiimti tokio savo elgesio neigiamus padarinius, kai tuo tarpu tinkamai bendradarbiavusios šalies pareigos yra ginamos.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad šalių bendradarbiavimo principas turi ypatingą reikšmę draudimo sutarčių vykdymui. Tą visų pirma lemia pati draudimo sutarties prigimtis – pagrindinis bruožas, skiriantis ją nuo kitų sutarčių rūšių yra ypatingas pasitikėjimas tarp šalių ir pareiga atskleisti viena kitai visą reikalingą sutarties sudarymui ir vykdymui informaciją. Ši išskirtinė pareiga yra ne kas kita kaip tas pats šalių bendradarbiavimo principas, draudimo sutartyse taikomas aukštesniu laipsniu.

¹⁷⁴ Tokio pobūdžio sprendimų pavyzdžiai: 2009 – 03 – 16 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 12 O.V. v.UAB DK “Pzu Lietuva”; 2003 – 09 – 10 LAT nutartis nr.3k – 3 – 797 AB ”Hansa LTB”v.UAB ”Baltic polis”ir kt.

3.6. Šalių bendradarbiavimo pareigos reikšmė teismo ginčo tarp šalių išsprendimui

Prievolės šalių bendradarbiavimo principo taikymo bylose dėl skirtingų rūšių sutarčių analizė įrodė, kad minėto principo pažeidimo pasėkmės ženkliai priklauso nuo sutarties. Nepaisant to, galima pastebėti ir tam tikrus dėsningumus, pasitaikančius praktiškai visų rūšių sutarčių pažeidimo atvejais. Principą pažeidusiai šaliai išskyla vienokios ar kitokios neigiamos pasekmės. Principo pažeidimas nėra itin svarbus – tą šalis gali padaryti tiek veikimu (netinkamai, nekokybiškai atlikdama pareigą), tiek ir neveikimu (neinformuodama kitos šalies, vilkindama šios atliktų pareigų rezultato priėmimą). Kur kas didesnę reikšmę turi tai, ar sutartį pažeidė abi jos šalys, ar tik viena iš šalių.

Sutartį pažeidus vienai iš šalių, ji paprastai pralaimi ginčą teisme, priimamas neigiamas jos atžvilgiu sprendimas. Teismai daugmaž vieningai laikosi nuomonės, kad bendradarbiavimo principą pažeidusi sutarties šalis yra laikoma pažeidusia pačią sutartį ir turi prisiimti iš to pažeidimo kylančius neigiamus padarinius. Žinoma, daug kas priklauso ir nuo pažeidimo masto. Paprastai laikoma, kad sąžininga sutarties šalis turi priimti sutartį pažeidusios jos šalies įvykdymą, jei šis yra pakankamai nežymus ir dėl jo kita šalis neprarado intereso gauti tą įvykdymą.

Kitokia situacija susiklosto, kai sutartį pažeidusiomis pripažįstamos abi sutarties šalys. Tokiu atveju jos abi turi prisiimti neigiamus tokio pažeidimo padarinius. Jie paprastai pasireiškia tuo, kad teismas tik iš dalies patenkina abiejų šalių reikalavimus. Sprendimas paprastai priimamas tarsi pagal svarstyklių principą: teismas sprendime išvardina abiejų šalių padarytus sutarties pažeidimus ir sumažina atitinkamos šalies reikalavimus proporcingai jos padaryto pažeidimo dydžiui. Toks sprendimo būdas visiškai atitinka teisėje pripažįstamą šalių lygiateisiškumo principą. Visgi teismų praktikoje išskiriama pora atvejų, kai sutarties šalių pažeidimai nėra vertinami vienodai:

- a) sutarties šalis nėra laikoma ją pažeidusia, jei kita šalis sutartį jau pažeidė anksčiau. Pavyzdžiui, pateisinama situacija, kai vienai šaliai ne pilnai atlikus užduotį, kita jai sumoka ne visą atlyginimą. Žinoma, ir kita šalis bus laikoma pažeidusia sutartį, jei atsakydama į kitos šalies pažeidimą, sutarties nevykdys neproporcingai tam pažeidimui;
- b) asmenų, kurie yra savo srities profesionalai, iš tokios veiklos gaunantys pelną, veiksmai yra vertinami pagal aukštesnį standartą nei tokiai

kategorijai nepriskirto asmens. Šiuo atveju net ne taip svarbu ar toks asmuo yra juridinis ar fizinis. Tokio asmens padaryto sutarties pažeidimo pasekmės jam bus sunkesnės. Pasitaiko atvejų, kai net abiems sutarties šalims padarius pažeidimų vienos šalies reikalavimai patenkinami pilnai, o kita šalis pripažįstama neteisčia ir jos reikalavimai netenkinami visiškai.

Taigi, abiem sutarties šalims pažeidus bendradarbiavimo pareigą, sprendimas priimamas nenaudai tos šalies, kurios padarytas pažeidimas labiau prisidėjo prie kitos šalies išsipareigojimų neįvykdymo. Šį klausimą gali spręsti tik teismas. Priimdamas tokį sprendimą teismas turėtų atsižvelgti ir į kitas svarbias aplinkybes, įvertinti jų visumą atsižvelgdamas į sutarties šalių tikrąją valią ir pasiektą sutarties įvykdymo rezultatą.

Šalių bendradarbiavimo principas neretai tampa tuo matu, pagal kurį sprendžiama ar sutarties šalis tinkamai vykdė sutartį. Šio principo pažeidimai turi būti detalizuoti teismų sprendimuose. Kadangi šalių bendradarbiavimo principo nesilaikymas gali turėti milžiniškų pasėkmių abiejų šalių interesams, visiškai suprantama ir pateisinama tokia Aukščiausiojo Teismo praktika, kai nepakankamas žemesnių instancijų teismų dėmesys šio principo pažeidimams tampa pagrindu panaikinti sprendimus ir perduoti bylą nagrinėti iš naujo.

Išvados

1. Iš romėnų teisės kilęs sąžiningumo principas (bona fides) yra įtvirtintas daugumos dabartinių valstybių teisės aktuose. Skirtumus tarp sąžiningumo sampratų atskirose šalyse lėmė šių valstybių skirtingos istorinės ir teisinės tradicijos. Dėl šių skirtumų tarp valstybių bandymai suvienodinti sąžiningumo sampratą UNIDROIT ar Europos sutarčių teisės principuose nebuvo itin sėkmingi. Šiuose dokumentuose įtvirtinta iš esmės ne konkreti sąžiningumo samprata, o tik labai abstraktus bendras sąžiningo elgesio standartas. Kita vertus, šios sampratos turinys, kaip ir atskirų valstybių teisėje, gali būti išsamiau išplėtotas doktrinoje ir teismų praktikoje.
2. Lietuvos sąžiningumo principo sampratos modeliui didžiausią įtaką turėjo Vokietijos ir Olandijos teisė. Išskirtiniais lietuviškosios sampratos bruožais reikėtų laikyti šio principo neatskyrimą nuo protingumo ir teisingumo principų bei objektyvaus ir subjektyvaus sąžiningumo aspektų atskyrimą tuo pačiu metu reikalaujant jų abiejų buvimo siekiant konstatuoti asmens sąžiningumą.
3. Iš plačios sąžiningumo sampratos išplaukė ir labai platus požiūris į šalių bendradarbiavimo pareigą Lietuvos teisėje. Ši pareiga, priešingai nei kitose valstybėse, nėra aiškiai atskirta nuo kitų iš sąžiningumo principo išplaukiančių pareigų. Be to, nėra labai aiškiai išreikštas jos turinys, jis dažniausiai aiškinamas atsižvelgiant į konkrečią prievolės rūšį ar sąžiningumo principą apskritai.
4. Lietuvos teismų praktikoje prievolės šalių bendradarbiavimas yra suprantamas kaip nuostata, reiškianti, kad kiekviena sutarties šalis, visų pirma, turi pati tinkamai vykdyti savo sutartimi prisiimtus įsipareigojimus, be to – kiek įmanoma padėti kitai sutarties šaliai vykdant šios prisiimtas vykdyti pareigas. Šis principas abiem sutarties šalims galioja ne tik sutartį vykdant, bet ir ikisutartiniuose santykiuose.
5. Informavimo pareiga Lietuvos teismų praktikoje laikoma pagrindiniu šalių bendradarbiavimo principo elementu. Platesnį bendradarbiavimo principą sudarančių pareigų sąrašą pateikti sudėtinga dėl gana abstraktaus principo turinio ir specifinio taikymo sprendžiant atskyrų kategorijų bylas.
6. Šalių bendradarbiavimo principas vienodai taikomas abiem sutarties šalims. Visgi Lietuvos teismų praktikoje išskiriamos dvi šio principo išimtys. Pirma, sutarties šalis nelaikoma ją pažeidusia, jei prieš tai proporcingą tam pažeidimui pažeidimą jau padarė kita

sutarties šalis. Antra, jei viena sutarties šalis yra fizinis ar juridinis asmuo, kuris yra tos srities profesionalas, jam taikomi aukštesni bendradarbiavimo pareigos laikymosi standartai, iškyla sunkesnės neigiamos sutarties pažeidimo pasekmės.

7. Išanalizavus teismų praktiką galima daryti išvadą, jog šalių bendradarbiavimo principo pažeidimo padarinius didžiąja dalimi lemia tai, ar principą pažeidė tik viena jos šalis, ar pažeidimus padarė abi jos šalys. Pažeidimą padarius vienai sutarties šaliai, ji turi prisiimti neigiamus iš to pažeidimo kylančius padarinius. Pažeidimą padarius abiem šalims neigiamus padarinius patiria jos abi proporcingai padarytų pažeidimų dydžiui.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Specialioji literatūra

1. BALČIKONIS R. Sąžiningumo principas sutarčių teisėje// Jurisprudencija nr. 41(33), 2003. P. 164 – 181.
2. BUSCH D. The principles of European contract law and the Dutch law <prisijungta 2008m. gruodžio 14d.> (http://books.google.lt/books?id=i0cb-o2-7poC&pg=PA50&lpg=PA50&dq=good+faith+in+dutch+law&source=bl&ots=yPJdAA6e4W&sig=WfwgScuh_OSp0ElGCIVrLa08BmU&hl=lt&sa=X&oi=book_result&resnum=2&ct=result#PPA51,M1)
3. DRAZDAUSKAS S. Sąžiningumo principas Lietuvos sutarčių teisėje// Teisė nr. 65, 2007. P. 38 – 50.
4. FARNSWORTH A.E. The concept of good faith in American law <prisijungta 2008m. gruodžio 14d.> (<http://w3.uniroma1.it/idc/centro/publications/10farnsworth.pdf>)
5. GOODE R. The concept of good faith in English law <prisijungta 2008m. gruodžio 14d.>(<http://w3.uniroma1.it/idc/centro/publications/02goode.pdf>)
6. GOODE R., KRONKE H., MACKENDRICK E., WOOL J. Transnational commercial law. International instruments and commentary. Oxford, 2004
7. HARTKAMP A.S. Judicial discretion under the new civil code of the Netherlands. <prisijungta 2008 m. gruodžio 14d.> (<http://w3.uniroma1.it/idc/centro/publications/04hartkamp.pdf>)
8. KABIŠAITIS A. Paslaugų sutartis – Lietuvos civilinės teisės naujovė (1)// Justitia, 2003, nr.5, p.2-9.
9. KABIŠAITIS, A. Paslaugų sutartis – Lietuvos civilinės teisės naujovė (2)// Justitia, 2003, nr.6,p.2-8.
10. KONTAUTAS,T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius, 2007
11. LANDO O. The CISG, the UNIDROIT principles and the principles of European Contract Law in a Global commercial code. <prisijungta 2008 m. gruodžio 12 dieną> (http://www.iue.it/LAW/ResearchTeaching/Europeanprivatelaw/Conferences/Lando_CISG.pdf)

12. Law developments worldwide. Principles of European contract law.<prisijungta 2008 m. gruodžio 11d.>
(http://www.legal500.com/assets/images/stories/firmdevs/gard10539/principles_of_european_contract_law.pdf)
13. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas <prisijungta 2008m. gruodžio 15d.>
(http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=107687)
14. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Vilnius, 2001.
15. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Vilnius, 2003.
16. MIKELĖNAS V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius, 1996.
17. MUSY A.M. The good faith principle in contract law and the precontractual duty to disclose: comparative analysis of new differences in legal cultures <prisijungta 2008m. gruodžio 13 d.> (<http://www.icer.it/docs/wp2000/Musy19200.pdf>).
18. NEKROŠIUS I., NEKROŠIUS V., VĖLYVIS S. Romėnų teisė. Vilnius, 1999.
19. NICHOLAS B. The French law of contract. 2nd edition. New York, Oxford University press, 2005.
20. NORKŪNAS A. Sąžiningumo principo įgyvendinimas// Jurisprudencija, 2003, t.42(34), p.5 – 11.
21. NOVOA R. Culpa in contrahendo: a comparative law study: Chilean law and the United Nations convention on contracts for the international sales of goods(CISG)<prisijungta 2008 m. gruodžio 13 diena>
(<http://www.law.arizona.edu/Journals/AJICL/AJICL2005/vol223/ARTICLE%20-%20NOVOA%20FORMATTED.pdf>).
22. Principles of European Contract Law. Parts I and II. Combined and revised. Hague, 2000.
23. Principles of transnational law <prisijungta 2008m.gruodžio 13 d.> (http://tldb.uni-koeln.de/php/pub_show_principle.php?pubdocid=907000)
- 24.SCHLECHTRIEM P. Good faith in German law and in international Uniform laws <prisijungta gruodžio 13d.>
(<http://w3.uniroma1.it/idc/centro/publications/24Schlechtriem.pdf>).
25. The Italian civil code <prisijungta 2008m. gruodžio 14d.>
(<http://www2.law.uu.nl/priv/cefl/Reports/pdf2/Italy%20-%20Legislation.pdf>)

26. The principles of European Contract law <prisijungta 2008m. gruodžio 10d.> (http://FrontPage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/PECL%20engelsk/engelsk_partI_og_II.htm).
27. The principles of international treaty law <prisijungta 2008m. gruodžio 13 d.> (<http://www.walter.gehr.net/rebusstantibus.html>)
28. UNIDROIT PRINCIPLES OF INTERNATIONAL COMMERCIAL CONTRACTS 2004< prisijungta 2008m. gruodžio 16d.> (<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004/blackletter2004.pdf>)
29. ZIMMERMANN R., WHITTAKER S. Good faith in European Contract law. Cambridge, Cambridge University press, 2000.

Teismų praktika:

30. 2000 – 05 – 03 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 486 UAB "Pozicija"v.AB "Lietuvos draudimas".
31. 2000 – 10 – 23 LAT nutartis Nr. 3k-3-1054 UAB "Vilbūsta"v.Z.M.
32. 2001 – 06 – 07 LAT nutartis nr. 3k – 7 – 397 AB "Lietuvos draudimas"v.I.Z.N.
33. 2001 – 06 – 18 LAT nutartis Nr.3k-3-704/2001 G.Š.v.E.M.individuali įmonė.
34. 2001-06-18 LAT nutartis E.Medonio IĮ "Beilė" v. G. Šerkšniovaitė.
35. 2001 – 10 – 10 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 927 Ž.B. individuali įmonė v. AB"Lietuvos telekomas".
36. 2001-10-17 LAT nutartis Nr. 3K-3-932/2001 V.M. v. UAB "Naujamiesčio būstas"
37. 2002 – 04 – 24 LAT nutartis Nr. 3K-3-637 AB "Vilniaus paukštynas"v. UAB "Žemaitijos maistas", D.V. firma.
38. 2002 –05 - 29 LAT nutartis Nr.3K-3-795/2002 UAB "Remolita ir Ko" v. UAB "Autopartis".
39. 2003-03-19 LAT nutartis nr. 3k-3-365/2003 UAB "Butų remontas"v.UAB "Sapnų sala".
40. 2003 – 05 – 05 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 546 UAB "Vigidas"v.UAB DK "Censum".
41. 2003 – 09 – 10 LAT nutartis nr.3k – 3 – 797 AB"Hansa LTB"v.UAB"Baltic polis".
42. 2003 – 10 –29 LAT nutartis Nr.3K-3-1036 Danijos bendrovės Codan Ejendomme II A/S v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba.
43. 2003 – 11 – 05 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 1129 UAB "Kelda"v.UAB DK "Baltic polis".

44. 2003 – 12 – 15 LAT nutartis nr.3k – 3 - 1194 UAB "VB lizingas" v. UAB "Firmamentum".
45. 2004 – 01 – 13 LAT nutartis nr. 3k – 7 – 24 Kauno centro poliklinika v. E.I.
46. 2004 – 06 – 23 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 351 Tele 3 v. A.L.
47. 2004 – 12 – 22 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 685 E.V.IĮ v. AB "Hermis investicija".
48. 2005 – 03 – 21 LAT nutartis nr.3k – 3 – 140 UAB "BTA draudimas"v.UAB "Viratra".
49. 2005 – 07 – 11 LAT nutartis Nr. 3K-3-371/2005 UAB "Mindija"v. E.Mamedovas.
50. 2005 – 10 – 19 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 494 UAB "Meilina ir Ko" v. UAB "Naderna".
51. 2005 – 11 – 14 LAT nutartis nr.3k – 3 – 565 AB "Verslo konsultacijų spektras"v. Vilkaviškio rajono savivaldybė.
52. 2005-11-15 LAT nutartis nr. 3k-3-525/2005 UAB"Ram ir ko"v.Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
53. 2006 – 01 – 23 LAT nutartis Nr. 3K-3-11/2006 AB Stomatologijos klinika v. Kauno miesto savivaldybės administracija.
54. 2006 – 10 – 11 LAT nutartis 3k – 3 – 506 R.J.R. v.UAB DK "Pzu Lietuva".
55. 2007 – 02 – 26 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 71/2007 UAB "Gregaris"v.UAB "Vilniaus ūkas".
56. 2007 – 05 – 10 LAT nutartis nr. 3k-3-203/2007 UAB "Sarteksas"v.UAB "Baltateksas".
57. 2007 – 08 – 21 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 322 E.K.įmonė v.UAB "Vilijampolės sveikatos centras".
58. 2007-10-26 LAT nutartis nr. 3k-3-438/2007 Vši Stačiatikų ūkis v. UAB "Voltrė".
59. 2007 – 11 – 27 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 484 UAB "Glijas"v. UAB "Serneta".
60. 2007 – 12 – 04 LAT nutartis Nr. 3K-3-530/2007 UAB "Polikopija" v. J.B. reklamos paslaugu imone "Era"ir J.B.
61. 2007 – 12 – 21 LAT nutartis Nr. 3K-3-592 UAB"Kauno saulėtekis" v. UAB "Albonita".
62. 2008 – 01 – 28 LAT nutartis nr. 3k-3-16/2008 UAB "Architectura humana" v. I.R.
63. 2008 – 01- 28 LAT nutartis Nr. 3K-3-18/2008 UAB „Privati valda“ v. Ž. B.
64. 2008 – 01 – 30 LAT nutartis Nr. Nr. 3K-3-70/2008 UAB "Neiseris" v. UAB "Forte baldai".
65. 2008-02-08 LAT nutartis Nr. 3K-3-101/2008 UAB "Sėnoja" v. AB "Turto bankas", AB"Argovegas".
66. 2008 – 05 – 06 LAT nutartis nr. 3k-3-120 I.M. v. N.I.įmonė.

67. 2008 – 07 – 17 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 396/2008 A.G.v.A.S.
68. 2008-07-28 LAT nutartis Nr. 3K-3-9/2008 UAB “Metaloidas” v. UAB ”Talša”.
69. 2008 – 09 – 23 LAT nutartis Nr. Nr. 3K-3-406/2008 J.N. v. UAB ”Vilkaviškio agrotiekimas”.
70. 2008 – 11 – 17 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 518 UAB ”Interselas”v.UAB ”IF Draudimas”.
71. 2008-11-25 LAT nutartis Nr. 3K-3-558/2008 Vilniaus apskrities viršininko administracija v. UAB “Virsmas”.
72. 2008 – 11 – 25 LAT nutartis nr.3k-3-487/2008 A.R.įmonė v. AB ”Sonex group”.
73. 2008 – 12 – 23 LAT nutartis nr.3k – 7 – 581 V.J. v. UAB ”Lambatas”.
74. 2009 – 01 – 23 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 6 N.K. v. UAB ”Projektuojančių architektų ratas ypatingų žemiškų idėjų universaliems sprendimams”.
75. 2009 – 01 – 27 LAT nutartis nr. 3k – 3 – 54 UAB”Congestum group”v.UAB Sermeta”.

Santrauka

Šalių bendradarbiavimo pareiga yra specialiai pabrėžiama daugelio šalių įstatymuose. Ši pareiga yra kilusi iš sąžiningumo principo. Dėl to šiame darbe apžvelgiama sąžiningumo principo kilmė, jo skirtingos sampratos atskirose valstybėse.

Kadangi šalių bendradarbiavimo principo turinys doktrinoje nėra išsamiai atskleidžiamas, o tai palikta padaryti teismų praktikai, darbe nagrinėjami Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimai, susiję su minėto principo taikymu bei stengiamasi atskleisti, kokią įtaką šio principo taikymas daro prievolės šalių teismo ginčo išsprendimui.

Darbo tema yra pakankamai nauja – vien tik jos tyrinėjimui Lietuvoje darbus paskyrė tik pora autorių. Nuo minėtų darbų šis labiausiai skiriasi tuo, kad yra platesnio turinio – jame apžvelgiama ne tik teorinė principo prigimtis, bet ir jo taikymas teismų praktikoje, daromos išvados apie tai, kokią poveikį šalių teismo ginčo sprendimui turi šio principo taikymas.

Darbas susideda iš trijų dalių. Pirmojoje yra nagrinėjama užsienio šalių sąžiningumo principo bei iš jo išplaukiančios prievolės šalių bendradarbiavimo pareigos samprata. Antrojoje dalyje nagrinėjama, kokia yra sąžiningumo principo ir iš jo išplaukiančio šalių bendradarbiavimo principo samprata Lietuvos teisės aktuose bei doktrinoje. Trečiojoje dalyje yra nagrinėjama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika taikant šalių bendradarbiavimo principą ir daromi apibendrinimai apie tai, kokią įtaką ginčo tarp prievolės šalių išsprendimui turi bendradarbiavimo pareigos pažeidimas. Nagrinėjimui pasirinktos teismo nutartys dėl nuomos, rangos, paslaugų ir draudimo sutarčių. Taip padaryta, nes bylose dėl šių rūšių sutarčių, autoriaus nuomone, bendradarbiavimo principo taikymas yra aktualiausias. Taip pat dėl to, kad būtent sprendžiant bylas, kilusias iš minėtų sutarčių Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika yra pati gausiausia darbe nagrinėjamo principo taikymo aspektu.

Darbe remiamasi teisės moksle pripažintais tyrimo metodais: lyginamuoju, loginiu, sisteminiu, istoriniu, telmologiniu.

Summary

The duty of cooperation of parties is pointed in the law of different countries. This duty is raised from the principle of good faith. That is why this work starts with analysis of how the principle of good faith is described in different countries, including Lithuania.

Because the principle of cooperation of parties is not widely described in the legal doctrine, author of this work analyses Lithuanian case – law on this subject. It is tried to detect and describe what impact to the solution of the argument of countries in the court this principle has.

The subject of this paper is quite fresh – only few authors have written works on it. This work is different from those mentioned before, because it has wider content. This paper not only describes the theoretical problems of principle of cooperation of parties, but also deals with its application in Lithuanian law and main features of this application.

This work is made from three parts. In the first part it is described, what is the meaning of the principle of the cooperation of parties in different countries (Germany, France, Netherlands, Italy, England and the USA). In the second part it is analyzed, what is the meaning of the principle mentioned before in Lithuanian legal acts and legal doctrine. The third part deals with application of the principle of cooperation of parties to obligation in Lithuanian case law. It is analyzed, what impact it has to the solution of cases connected with different sorts of contracts. It is also described what are the results of the violation of this principle.

The main methods used in this work are: comparative, logical, systematic, historical, teleological.